

2024

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şuheda Nur ALTIN

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**KOMŞULUK VE DİNDARLIK ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA
ANKARA ALTINDAĞ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şuheda Nur ALTIN

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

Ankara, 2024

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**KOMŞULUK VE DİNDARLIK ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA
ANKARA ALTINDAĞ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şuheda Nur ALTIN

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Behlül TOKUR

Ankara, 2024

ONAY SAYFASI

Şuheda Nur ALTIN tarafından hazırlanan “KOMŞULUK VE DİNDARLIK ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA ANKARA ALTINDAĞ ÖRNEĞİ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi	Kabul / Red	Kurumu	İmza
Prof. Dr. Behlül TOKUR	Kabul	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Prof. Dr. Özcan GÜNGÖR	Kabul	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Dr. Semra Nurdan YAĞLI SOYKAN	Kabul	Çankırı Karatekin Üniversitesi	

Tez Savunma Tarihi: 25/11/2024

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Doç. Dr. Muhammet Enes KALA
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim. Tarih (25/11/2024)

İmza

Şuheda Nur ALTIN

İTHAF

Kızım Zümra Ahsen'e İthafen...

TEŞEKKÜR

Lisans döneminden bu yana akademik birikimi ve yaşam tecrübesiyle her daim anlamlı bir hayat yaşamamız yolunda bizi destekleyen, akademik hayata başlamamda ve bu zorlu süreci tamamlamamda her daim desteğini hissettiğim kıymetli danışmanım Prof. Dr. Behlül TOKUR' a; yapmış oldukları değerlendirmeler ile tezin olgunlaşmasına katkıda bulunan değerli tez jürilerim Prof. Dr. Özcan GÜNGÖR ve Dr. Semra Nurdan YAĞLI SOYKAN hocalarıma; bu yolculuğa birlikte başlayarak yardım ve desteğini her daim hissettiğim, üniversite hayatımın en büyük iyikisi çok değerli dostum Seda MÜJDECİ' ye teşekkür ederim.

Attığım her adımda arkamda durarak hayatım boyunca her daim desteklerini hissettiğim, her zaman beni sevgi ve merhametleri ile kucaklayan, bu sürecin tamamlanmasında benden daha heyecanlı olan, varlıkları ile gurur duyduğum annem Hafize DİŞLİ ve babam Selahatdin DİŞLİ'ye; varlıklarına şükrettiğim diğer yarım olan kardeşlerim Enes Buğra DİŞLİ ve Sümeyra Reyyan DİŞLİ'ye; hayatımı paylaştığım ve her anımda desteğini hissettiğim, çalışma esnasında daraldığım anlarda beni cesaretlendirerek maddi ve manevi her anlamda yanımda olan sevgili eşim İsmail Enes ALTIN'a sonsuz teşekkür ederim.

ÖZET

Komşuluk ve Dindarlık Üzerine Bir Araştırma : Ankara- Altındağ Örneği

Sosyal olan ve her zaman bir toplum içerisinde varlığını sürdüren insan için günlük hayatın pek çok kısmında varlığını hissettiren komşuluk, sosyal bir gerçeklik olmaktadır. Dünyanın gelişmesi ile beraber kimi zaman bir takım farklı ihtiyaçlar var ola gelse de toplumsal sistemin bir unsuru olmak, insanın vazgeçilmez bir özelliği durumundadır. Bulunmuş olduğu toplumsal düzen içerisinde kişinin en yakın çevresi aile, akraba ve komşulardan oluşmaktadır. Hayatını birlikte sürdürmüş olduğu aileden sonra kişinin her zaman yan yana olduğu aynı zamanda iç içe geçtiği komşu ve komşuluk ilişkileri sosyal hayatın gerçekliği bakımından oldukça önemlidir. Komşuluğun tarihi serüveni içerisinde; dini, ahlaki, hukuki ve sosyoloji açısından birçok yönü ifade edilmektedir. Kişinin sosyalleştiği ilk yer olması ve kan bağı olan akrabalarından bile daha fazla karşılaşması, komşuluk ilişkilerini oldukça önemli kılmaktadır. Komşuluğun toplumsal önemi yanında, İslâm dininde hadis ve ayetlerde komşuluk ilişkileri üzerinde durularak insanların karşılıklı olan hak ve sorumlulukları ifade edilmiştir. Dolayısıyla, araştırmamızın konusu, bireylerin komşuluk ve dindarlık ilişkilerinin incelenmesidir. Bu bağlamda araştırmanın temel amacı, bireylerin komşuluk bağlarıyla; dindarlık, sosyal destek ve demografik değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olup olmama durumunun ele alınmasıdır.

Araştırmada, nitel yöntemlerden yarı yapılandırılmış görüşme (mülakat) tekniği tercih edilmiştir. Bunun yanı sıra, konuya ilişkin bilgi ve belgeler dokümantasyon tekniği çerçevesinde incelenmiştir. Katılımcılar ile yapılan görüşmeler; komşuluk kavramı, sosyal destek ve komşuluk, dindarlık, dindarlık ve komşuluk şeklinde 4 tema çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi ile tematik analiz yöntemleri kullanılarak değerlendirilmiştir.

Çalışmamız bu çerçevede dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmanın konusu, amacı ve önemi üzerinde durulmuş, birinci bölümde ise kavramsal çerçeve ele alınmıştır. İkinci bölümde araştırmanın yöntem ve deseni, çalışma grubunun seçimi ve özellikleri, veri toplama süreci, verilerin analizi ve sınırlılıklar konusu değerlendirilmiştir. Ardından bulgular değerlendirilerek tartışma ve sonuç kısmı ile çalışma sonlandırılmıştır. Bulgular, günümüz toplumunda komşuluk ilişkilerinin geçmişe kıyasla önemli bir dönüşüm geçirdiğini göstermektedir. Katılımcıların çoğunluğu, komşuluk ilişkilerinin giderek daha

yüzeysel, resmi ve bireysel hale geldiğini belirtmiştir. Bu durum, modern toplumda sosyal bağların zayıfladığını ve komşuluk kavramının geleneksel anlamını kaybetmeye başladığını işaret etmektedir. Komşuluk ilişkilerinde güven, samimiyet ve yardımlaşmanın en çok değer verilen unsurlar olduğunu; ancak modern yaşamın bu unsurları zayıflattığını ve insanların sosyal ilişkilerde daha mesafeli hale geldiğini göstermektedir. Dindarlık ve komşuluk ilişkisi incelendiğinde ise, katılımcıların çoğu bu iki kavram arasında doğrudan bir ilişki olmadığını düşünmektedir. Bununla birlikte, dindarlıkla ilişki kuranlar, dini öğretilerin hoşgörü, merhamet ve yardımlaşma gibi değerleri içermesi nedeniyle komşuluk ilişkilerinde etkili olabileceğini belirtmiştir. Ancak, bu dini etkilerin günümüzde yeterince belirgin olmadığını, bireylerin dini bilgileri zayıf ve dini uygulamaları sınırlı olduğu için bu değerlere dayalı komşuluk ilişkilerinin azaldığını ortaya koymaktadır. Dindarlığın ve dini öğretilerin, komşuluk ilişkilerine olumlu katkılar sağlayabileceği düşünülse de, pratikte bu etki genellikle bireylerin kişisel ahlaki değerleri ve sosyal alışkanlıkları ile sınırlı kalmaktadır. Bu da, komşuluk ilişkilerinin sürdürülebilirliğinin daha çok kişisel ahlak ve sosyal bağlarla sağlandığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Komşuluk, Dindarlık, Sosyal Destek.

ABSTRACT

A Research on Neighbourhood and Religiosity: The Case of Ankara-Altındağ

Neighborhood, which makes its presence felt in many parts of daily life for people who are social and always exist in a society, is a social reality. With the development of the world, although there are sometimes a number of different needs, being an element of the social system is an indispensable feature of human beings. Within the social order, the closest environment of a person consists of family, relatives and neighbors. After the family with whom the person has lived his/her life, the neighbor and neighborhood relations, with which the person is always side by side and at the same time intertwined, are very important in terms of the reality of social life. In the historical adventure of neighborliness; many aspects are expressed in terms of religion, morality, law and sociology. The fact that it is the first place where a person socializes and encounters even more than blood relatives makes neighborhood relations very important. However, in addition to the social importance of neighborliness, the hadiths and verses of the Islamic religion also emphasize the situations related to neighborly relations and express the mutual rights and responsibilities of people. Therefore, the subject of our research is to examine individuals' neighborhood and religiosity relations. In this context, the main purpose of the research is to examine whether there is a significant relationship between individuals' neighborhood ties, religiosity, social support and demographic variables.

In the study, semi-structured interview technique was preferred among qualitative methods. In addition, information and documents related to the subject were examined within the framework of the documentation technique. Interviews with the participants were conducted within the framework of 4 themes: the concept of neighborhood, social support and neighborhood, religiosity, religiosity and neighborhood. The data obtained were evaluated using content analysis and thematic analysis methods.

In this framework, our study consists of four chapters. In the introduction section, the subject, purpose and importance of the study are emphasized, and the conceptual framework is discussed in the first section. In the second section, the method and design of the study, selection and characteristics of the study group, data collection process, data analysis and limitations were evaluated. Then, the findings were evaluated and the study was concluded with a discussion and conclusion. The findings show that neighborly relations in today's

society have undergone a significant transformation compared to the past. The majority of the participants stated that neighborhood relations have become more superficial, formal and individualized. This situation indicates that social ties have weakened in modern society and the concept of neighborliness has started to lose its traditional meaning. It shows that trust, sincerity and cooperation are the most valued elements in neighborly relations; however, modern life has weakened these elements and people have become more distant in social relations. When the relationship between religiosity and neighborliness is examined, most of the participants think that there is no direct relationship between these two concepts. On the other hand, those who made a connection with religiosity stated that religious teachings can be effective in neighborhood relations because they include values such as tolerance, compassion and cooperation. However, this study reveals that these religious influences are not sufficiently evident today, and that neighborhood relations based on these values are decreasing as individuals' religious knowledge is weak and religious practices are limited. Although religiosity and religious teachings are thought to contribute positively to neighborhood relations, in practice, this effect is often limited to individuals' personal moral values and social habits. This reveals that the sustainability of neighborhood relations is mostly ensured by personal morality and social ties.

Keywords: Psychology of Religion, Neighborhood, Religiosity, Social Support.

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI.....	i
BEYAN	ii
İTHAF	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	2
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	4
2.1. Komşuluk Kavramı ve Komşuluğun Önemi.....	4
2.2. Türk Kültüründe Komşuluk	9
2.2.1. Türk Kültüründe Komşuluk Değerleri.....	11
2.3. İslam’da Komşuluk	13
2.4. Sosyal Hayatta Komşuluk	18
2.5. Dindarlık.....	22
3. ARAŞTIRMA VE YÖNTEM	27
3.1. Araştırmanın Yöntemi ve Deseni.....	27
3.2. Çalışma Grubunun Seçimi ve Özellikleri.....	28
3.3. Veri Toplama Süreci	29
3.4. Verilerin Analizi.....	30
3.5. Sınırlılıklar	32
4. BULGULAR.....	33
5. TARTIŞMA ve SONUÇ.....	58

6. KAYNAKÇA.....	65
7. EKLER.....	73
Ek-1. Anket Soruları.....	73
Ek-2. Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	75
EK-3. Etik Kurul Raporu	76

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Tema ve alt temalar	32
Şekil 2. Komşuluk kelimesi alt temasına ilişkin kodlar ve frekansları	34
Şekil 3. İyi komşu alt temasına ilişkin kodlar ve frekansları	36
Şekil 4. Komşuluğun önemi alt temasına ilişkin kodlar ve frekansları.....	39
Şekil 5. Eski komşular alt temasına ilişkin kodlar ve frekansları	41
Şekil 6. Komşulukta yardımlaşma ve dayanışma alt temasına ilişkin kodlar ve frekansları.....	43
Şekil 7. Komşuluk yapmada komşunun özellikleri alt temasına ilişkin kodlar ve frekansları.....	46
Şekil 8. Dindar insan alt temasına ilişkin kodlar ve frekansları.....	49
Şekil 9. Kendini dindar insan olarak görme alt temasına ilişkin kodlar ve frekansları.....	51
Şekil 10. Komşuluk ve dindarlık temasına ilişkin alt temalar, kodlar ve frekansları	54

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu

Gelişen dünya düzeni içerisinde zaman zaman bazı farklı ihtiyaçlar ortaya çıkıyor olsa da toplumsal sistemin bir parçası olmak insanın değişmez bir özelliğidir. Sosyal bir varlık olan ve her daim toplum içerisinde yaşayan insan için gündelik hayatın her alanında kendini hissettiren komşuluk kaçınılmaz bir gerçekliktir. Bulunduğu toplumsal sistem içerisinde bireyin en yakın çevresi; aile, komşu ve akrabalarından oluşmaktadır. Birlikte yaşamış olduğu aileden sonra bireyin her daim iç içe olduğu komşu ve komşuluk ilişkileri sosyal gerçeklik açısından son derece önemlidir.

Komşuluk, tüm toplumlar da var olan bir olgudur ve toplumların sosyal, kültürel, ekonomik gibi özelliklerine bağlı olarak farklı biçimlerde şekillenip çeşitlilik göstermektedir. Türk kültüründe de, diğer birçok kültürde olduğu gibi, komşuluk ve komşuluk haklarına büyük önem verilmiştir. Bu bağlamda, Türk kültüründe komşuluk hakları ve ilişkilerine dair halk anlatılarından dinî eserlere kadar uzanan zengin bir literatür bulunmaktadır. Kültür çevresinin en önemli unsurlarından biri olan komşuluk, bireylerin sosyalleşmesini sağlayan önemli bir yapıdır. Ortak ihtiyaçlar, komşuluk ilişkilerini zorunlu kılarken, bu ilişki insanları bencillikten uzaklaştırarak "biz" duygusunun gelişimine katkı sağlar. Komşuluk, birlikte yaşama arzusunun somut bir yansımasıdır. Tıpkı diğer toplumsal ilişkilerde olduğu gibi, komşuluk ilişkilerinde de uyulması gereken bazı kurallar bulunmaktadır. Bu kuralların temelinde yardımlaşma ve güven yer alır. Komşuluk, toplum bireylerini birbirine yakınlaştırır ve aralarında güven ortamı oluşturur. İnsan, hangi din, cinsiyet, yaş veya meslekten olursa olsun, bu tür bir dayanışmaya ve güvene ihtiyaç duyar.

Gün geçtikçe değişen dünya düzeni içerisinde insanın doğası gereği bulunduğu toplum ile karşılıklı olarak etkileşim halinde olması değişmez bir gerçeklik olmasına rağmen günümüzde bireylerin sosyal ilişkilerinde aralarındaki bağların eskisi kadar kuvvetli olmadığı aşîkârdır. İnsan ilişkilerinin bozulması doğru orantılı olarak toplumun düzenini de bozacağından bu konuda bireyler arasında farkındalık oluşturmak son derece önemlidir. Yürütmeyi planladığımız bu çalışma unutulmaya yüz tutan komşuluk ilişkilerinin gelmiş olduğu son noktayı, bu sorunun altında yatan gerçek sebepleri ve insanların dindarlık algılarıyla komşuluk ilişkileri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını gösterecektir.

Dolayısıyla, araştırmamızın konusu bireylerin komşuluk ve dindarlık ilişkilerinin incelenmesidir.

Araştırmanın temel amacı, bireylerin komşuluk bağlarının; dindarlık, sosyal destek ve demografik değişkenlerle arasında anlamlı bir ilişki olup olmama durumunun ele alınmasıdır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Din, insanların hayatlarında yalnızca inanılan bir olgu değil, aynı zamanda davranışlara yansıyan bir yaşam biçimi olarak önemli bir yer tutar. İnsanlar, mensubu oldukları dinin ilke ve esaslarından yararlanarak hem bireysel davranışlarını şekillendirme hem de sosyal ilişkilerini düzenleme imkânı bulurlar. Din ve onun bireysel yansıması olan dindarlık, bireylerin tutum ve davranışları üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Din, bireylerin hayatına anlam kazandırmanın yanı sıra, toplumsal ilişkilerde de rehberlik eden bir unsurdur. Bireyin yaşamda kurduğu her türlü ilişkide ya da bulunduğu her ortamda sergilediği davranışların temelinde bir değer, bu değerlerin ardında ise inandığı bir inanç bulunur.

İnsanların varlığıyla anlam kazanan din, hayatın her alanında gerek varlığı gerekse yokluğuyla kendini hissettiren bir olgudur. Etki boyutuyla ele alındığında, dinin, her bireyin yaşamında önemli bir yer tutan komşuluk gibi sosyal ilişkileri de şekillendirmesi kaçınılmazdır.

Araştırmanın temel amacı her birey için çok önemli olmasına rağmen günümüzde neredeyse unutulmaya yüz tutan komşuluk ilişkilerinin; dindarlık algıları ve sosyal destek ile arasında anlamlı bir etkileşimin olup olmadığını ortaya koymaktır.

Bu amaç kapsamında aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

- Günümüzde belli bir dine mensup olan bireylerin insanın temel ilişkilerinden biri olan komşuluk ilişkilerine ve iyi komşu tanımına karşı bakış açıları nasıldır?
- Komşuluk ilişkilerini kuvvetli olarak değerlendiren bireylerin sosyal destek anlamında hayatlarına bu durumun yansımaları ne şekildedir?

- İnsanoğlunun hayatının her alanında son derece önemli olan din, bireylerin komşuluk ilişkilerine olumlu veya olumsuz bir etkide bulunmakta mıdır?

Yapılan literatür taraması sonucunda elde edilen veriler değerlendirildiğinde sosyal psikoloji alanında böyle bir çalışmanın eksik olduğu tespit edilmiştir. Bireyin sosyalleşmeye başladığı ilk yer olması ve akrabalarından daha çok karşılaşması komşuluk ilişkilerini önemli hale getirmektedir. Toplumsal önemine ek olarak İslam dininde de ayet ve hadislerde komşuluk ilişkileri üzerinde fazlaca durularak insanların birbirlerine karşı hak ve sorumlulukları belirtilmiştir. Bu önem toplumsal çevrenin bireyle; bireyin de toplumsal çevre ile daima etkileşim halinde olmasından kaynaklanmaktadır. Belirttiğimiz hususları toparlayan ve inceleyen çok boyutlu herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu bağlamda toplumsal açıdan bir farkındalık oluşturmak ve elde edilen bilgilerin toplanarak yorumlanması sonucunda din psikolojisi alanına katkı sağlayacak olması sebebiyle önemlidir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Komşuluk Kavramı ve Komşuluğun Önemi

Psikososyal bir varlık olan insanın doğası gereği toplum içinde yaşaması ve ailesinden sonra sosyal hayatın önemli bir halkasını oluşturması komşuluk kavramını ve komşuluk ilişkilerini önemli bir hale getirmektedir. Her toplumda olduğu gibi insanın sosyal hayatta iç içe olması sebebiyle Türk toplumundaki niteliği ve işlevi göz önünde bulundurulduğunda toplumsal hayatın gidişatını anlamak için komşuluk kavramını incelemek son derece önem arz etmektedir.

Bayraktar'ın "Komşu Sözcüğü Hakkında" başlıklı çalışmasında, Doğu Türk lehçelerinde "komşu" kelimesinin "koşni" şeklinde kullanıldığı ve bu kelimenin "koşmak" anlamına geldiği belirtilmekte, Oğuz Türklerinde ise "konmak" anlamını taşıdığı ifade edilmektedir. Bu bilgiler ışığında, Türk toplumunda "komşu" kelimesinin, birbirinin yardımına koşan bireyleri veya toplumsal ilişkileri tanımladığı anlaşılmaktadır (Bayraktar,2012,137). Bu açıklamalar komşuluğun mekânsal yakınlığın ötesinde ortak bir bilinç, birlikte hareket etme duygusu ve paylaşma gibi aktif bir işleyiş olduğunu göstermektedir.

“‘Konmak’ kökünden türeyen komşu; ev, işyeri, arazi, köy, şehir ve ülke bakımından yakın olanların birbirlerine göre aldıkları konum olarak tanımlanmaktadır”. İki hanenin birbirine mekânsal anlamdaki yakınlığı komşu kelimesiyle ifade edilirken bu hanelerde yaşayan bireylerin birbirleriyle kurmuş oldukları iletişim süreci komşuluk kavramıyla açıklanır (Yıldız&Gündüz,2015,4). Bu bağlamda komşuluk mekânsal yakınlığa ek olarak bireylerin fiziksel ve psikolojik temel ihtiyaçları karşısında ortaya çıkan paylaşma, dayanışma, yardımlaşma ve sürekli bir iş birliği içerisinde bulunma halidir. Bu hali ile komşuluk kelimesinin kavramsal bir ifadeden ziyade toplumsal bir etkileşimin sonucu olması aktif bir süreç olduğunu kanıtlamaktadır.

Toplumsal etkileşimin kültürel yapılara ve bireylerin yaşantılarına göre farklılık göstermesi sosyal ilişkilerin temelini oluşturmaktadır. Bu durum ise bireylerin komşuluk kavramına yükledikleri anlamların ve komşuluk ilişkilerinin niteliksel olarak farklılık göstermesinin temel sebebi haline gelmektedir (Berger,1993,95). Komşuluk, sosyokültürel değişim süreçlerinde ortaya çıkan ve şehir yaşamına uyum sağlayan bir yardımlaşma

kaynağı olarak, gündelik hayatın her alanını kapsayan bir başvuru mekanizması olarak değerlendirilmiştir (Serdar,1986,235).

Komşuluk, yerleşim düzeninin bir sonucu olarak ortaya çıkan bir sosyal olgudur. Farklı toplumlar ve coğrafyalar, komşuluk ilişkilerini yaşantı biçimleri, ritüelleri, dil ve eylem pratikleri açısından çeşitlilik gösterse de bu ilişkiler sosyal hayatın analizi açısından zengin bir veri kaynağı sağlar. Modernleşme ve küreselleşmenin etkilerinin henüz bu kadar belirgin olmadığı dönemlerde, komşuluk, ailenin ardından en güçlü sosyal bağ olarak öne çıkmıştır (Jacops,2011,79). Bu dönemde, bireylerin sosyal ve kültürel aktivitelerinden spor, tüketim ve eğlenceye kadar her alanda, kısacası gündelik yaşamın her yönünde komşu önemli bir rol oynamaktadır.

Toplum, içinde çeşitli yapı ve sistemleri barındıran bir bütündür. Bu yapılardan biri de komşu ve komşuluk sistemidir. Birinci derece aile üyelerinden sonra sosyal hayatta ilk iletişim halkasını oluşturan komşuluk en yakın sosyal çevreyi oluşturmaktadır. Komşu denilince genelde ilk akla gelen en mahrem alanımız olarak nitelediğimiz evlerimize fiziksel anlamda yakın olan kişi ve yapılar olmaktadır. Ancak komşu genel bir kavram olarak sadece evin fiziksel yakınında bulunanı değil, aynı zamanda şehirlerin, bölgelerin, devletlerin fiziksel olarak yakınlarında yer alan yapıları da kapsamaktadır.

Sosyolojik açıdan, "komşu" kavramı aile, arkadaş ve akraba gibi birincil gruplarla aynı şekilde ele alınır ve bu gruplarda geçerli olan ilişki biçimlerinin tüm özelliklerini taşır. Birincil grup ilişkilerinde yüz yüze, sürekli etkileşim ve ortak değerlerin yanı sıra, komşuluk ilişkilerinde de samimiyet önemli bir rol oynar (Portney & Berry, 1996, 6).

Nirun, komşuluğu sosyal yapının temel dinamiklerinden biri olarak görmüş ve toplumsal hayattaki rolü ve işlevi açısından bu konuya en çok önem veren sosyologlar arasında yer almıştır. Komşuluk kavramına dair geniş tanımlamalar yapan Nirun'a göre; “Belirli bir coğrafi çevre içinde birbirlerini ziyaret eden, şahsen veya ismen tanıyan, karşılıklı yardımlaşan, ödünç alan ve ödünç veren, birbirlerinin aletlerini ve malzemelerini kullanabilen, sıkı sosyal ilişkiler kurmuş olan, sayı bakımından çok fazla olmayan ailelerden kurulu küçük yerel yapıdır. Komşuluk hemen hemen her coğrafi bölge üzerinde görülen toplumsallaşma şeklidir. Tamamıyla enformel karaktere sahip bulunan komşuluk, küçük yapısı itibarıyla sade hatta basit tabii muhtevanın taşıyıcısıdır” (Nirun, 1991, 169).

Nirun, komşuluğun kültürel çevreyi oluşturan önemli unsurlardan biri olduğunu vurgular ve komşuluğu şekillendiren temel faktörün, ortak ihtiyaçlara verilen ortak duygu ve düşünceler olduğunu belirtir. Bu paylaşılan duygu ve düşünceler, insanlar arasındaki komşuluk bağlarının güçlenmesine katkı sağlar. Nirun'a göre "komşuluk, ruhsal bir dayanışma zemini oluşturur." Bu zemin üzerinde gelişen enformel çevre, bir arkadaşlık grubudur. Bu grup aracılığıyla oluşan komşuluk, insanın sosyal bir varlık olma niteliğini yansıtan ideal bir sosyal tip olarak sunulur. Her insan topluluğunda olduğu gibi, komşuluk ilişkilerinde de bir dizi enformel kural bulunur. Bir araya gelme, kurallara uyma, ortak hareket etme, yeni üyelerin gruba katılımı veya cezalandırılması gibi konularda bu enformel yapı devreye girer. Komşuluk, toplumsal dinamiğin temel bir yapısı olarak, üyelerine toplumsallaşma fırsatı sunan, işlevsel bir sosyal merkez niteliğini koruyan ve ileriye dönük eylemler ve kanaatlerle dolu bir sosyal sistem olarak değerlendirilmiştir (Nirun, 1991, 169-174).

Keleş'e göre komşuluk, dar bir alanda, çoğunlukla yüz yüze ve kişisel ilişkilerin hakim olduğu, üyelerinin yürüme mesafesinde olduğu; ilkökul, oyun alanı, park, bakkal ve manav gibi kentsel olanaklardan kolayca faydalanabildiği küçük yerleşim birimleridir (Keleş, 1998, 82). Komşuluk, genel olarak aynı semtte veya yakın mekânlarda yaşayan aileler arasındaki ilişkiler için kullanılan bir terimdir (Ayata, 1996, 78). Ailenin ya da konutun geniş çevresi mahalleyi, yakın çevresi ise komşuluğu oluşturur. Bu anlamda komşuluk, sadece bir grup konuttan ibaret değildir; bir bütün olarak bir kompozisyonudur (Bozkurt, 1961, 51).

Komşuluk, sosyal bir kurum olarak sosyalleşmenin önemli bir unsuru olmasının yanı sıra bireyler arasında uzun süreli etkileşimin ana faktörlerinden biridir. Aynı mekânı paylaşan insanlar, zorlukları, kolaylıkları ve diğer pek çok şeyi birlikte deneyimleyip paylaşırlar. Komşuluk ilişkileri, çevrenin, insanların ve hayatın sunduğu zorlukları birlikte aşma ve işleri kolaylaştırma imkânı sunar (Bauman, 1999, 49). Bu ilişkiler, bir dayanışma ruhunu teşvik eder ve çeşitli toplumsal olaylar—düğünler, cenazeler, asker uğurlamaları, bayramlar gibi—paylaşılır. Ayrıca, "komşu komşunun külüne muhtaçtır" anlayışı doğrultusunda, insanlar mekânlarındaki yiyecek, içecek ve diğer eşyaları paylaşarak dayanışma ve karşılıklı güven duygusunu güçlendirirler.

Komşuluk, her yaşta, her mekânda ve zamanda ihtiyaç duyulan bir kavramdır. Toplum içinde, özellikle kadınlar ve çocuklar için bu ihtiyaç daha belirgindir. Bu sebeple, komşular bazen yakın akrabalarından bile daha öncelikli hale gelebilirler. Komşuluk, hayatın her anında

canlılığını sürdürür ve bayramlar, ölümler, düğünler, doğumlar, kutlamalar, yolculuklar, başarılar, başarısızlıklar, yemekler, dini ve milli günler gibi önemli anlarda kendini daha da belirgin hale getirir. Bu özel durumlarda komşuluk, kendine özgü kurallarını ve davranış biçimlerini ortaya koyar. Komşuluk ve komşuluk ilişkilerinin varlığı, çeşitli açılardan büyük önem taşır; bunlar arasında toplumsallaşma öne çıkar. Toplumsal ilişkilerin baskın olduğu toplumlarda, komşuluk ilişkilerinin de daha samimi olması beklenir. Koyuncu'nun belirttiği gibi, samimi komşuluk ilişkileri, çocukların birbirleriyle olan yakın bağları üzerinden gelişen oyunlar ve komşu büyüklerinin aileden biri gibi görülmesiyle, çocukların terbiyesi ve diğer konularda ikazda bulunma hakkını kullanmaları, bu tür müdahalelerin olumlu karşılanması, çocukların toplumsallaşmasında önemli bir rol oynar. Bu şekilde komşuluk ilişkileri, çocukların sosyal normları öğrenmeleri ve toplumsal beceriler kazanmalarında etkili bir faktör olur.

1920'lerden 1940'lara kadar Chicago Üniversitesi ile bağlantılı birçok yazar, özellikle Robert Park, Ernest Burgess ve Louis Wirth, sosyolojideki kuram ve araştırmaların temelini oluşturan önemli düşünceler geliştirmişlerdir. Bu bağlamda, Chicago Okulu'nun geliştirdiği iki kavram özellikle dikkat çeker. Bunlardan biri, kent çözümlemelerinde "ekolojik yaklaşım" olarak bilinirken, diğeri Wirth'in kentliliği 'bir yaşam biçimi' olarak tanımlamasıdır. Ekolojik yaklaşıma göre, bir gölde yaşayan çeşitli balık türleri, böcekler ve diğer organizmaların ekolojik dengesi, yeni bir türün istilasıyla nasıl bozuluyorsa, kentlerde de yerleşim, hareket ve yeniden yerleşim kalıpları benzer bir şekilde yapılandırılır (Flanagan, 1993, 91).

Sosyolojide, kentlerin birey, aile ve topluluk yaşamını nasıl şekillendirdiği ve dönüştürdüğü üzerine geliştirilen yaklaşım, Wirth'in "Urbanism as a Way of Life" (Wirth, 1938) eserine dayanmaktadır. Bu yaklaşım, kent yaşamının giderek daha fazla resmi, parçalanmış ve ikincil ilişkilere dayandığını ve gelecekte de bu şekilde devam edeceğini öne sürer. Ailenin zayıflayacağı, akrabalık ve komşuluk bağlarının kaybolacağı, ticari ilişkilerin ve kitle kültürünün insan hayatını tamamen kuşatacağı savunulmaktadır (Glazer, 1984, 340). Wirth, kentliliği "bir yaşam biçimi" olarak tanımlarken, kentlerde çok sayıda insanın yakın mesafede yaşamasına rağmen, kişisel olarak birbirlerini tanımadan yaşam sürdürüklerine dikkat çeker. Genellikle fiziksel mesafeler yakinken, sosyal bağlar uzak kalmaktadır. (Flanagan, 1993, 52)

Kentlerdeki yeni oluşumları inceleme çabası yeni kavramların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu kavramlar arasında en önemlisi aynı zamanda kentteki yeni ilişkileri en iyi açıklayan kavram "aşinalık grubu"dur. Aynı sokakta, apartmanda veya mahallede yaşayanlar, otobüs durakları, alışveriş alanları, çocuk parkları ya da asansör gibi mekanlarda birbirlerine karşı aşinalık geliştirirler. Bu "aşinalık grubu", aynı semtte oturma ve ortak çıkarları paylaşmanın bir sonucu olarak oluşur. İlişkilerin gelişim temeli de bu aşinalık üzerine kuruludur. Suttles, bu kavramı temel alarak bir komşuluk çevresi sınıflandırması yapmıştır. Bu sınıflandırma içinde, bizim için özellikle önemli olan iki tür bulunmaktadır: korunmuş komşuluk çevreleri ve sınırlı sorumluluk cemaatleri (Suttles, 1974, 71). Korunmuş komşuluk çevreleri, ortak bir kültür ve geçmişe dayalı bir kimliğe sahiptir. Bu çevreler hem duygusal bağlılıklara dayanır hem de mekâna dair ortak çıkarlarını savunarak dışa karşı bir kimlik oluştururlar. Sınırlı sorumluluk cemaatleri ise yine aşinalık grubu temelinde şekillenir. Komşuların hem mahalleye hem de birbirlerine karşı sınırlı, belirli ve gönüllü ilişkileri vardır. Okulların durumu, yollar ve paylaşılan hizmetler, bu ortaklığın temel unsurlarını oluşturur.

Komşuluk denildiğinde yalnızca ailelerin mekânsal olarak yakınlığı düşünülmemelidir; aslında farklı komşuluk biçimleri de mevcuttur. İşyeri komşuluğu, hane komşuluğundan sonra akla gelen ilk komşuluk türlerindendir. Her ne kadar evler yakın olmasa da, özellikle esnaf ailelerinin iş yerleri birbirine yakın olduğunda, komşuluk ilişkileri gelişebilir. Bu tür komşuluğun kendine özgü dinamikleri vardır. Özellikle aynı mesleği yapan esnaflar, devlet dairelerinde veya özel şirketlerde çalışan bireyler arasında yardımlaşma, eksiklerin giderilmesi, rehberlik etme ve iş birliği gibi olumlu etkileşimler görülürken, zaman zaman tam tersi durumlarda meydana gelebilir. Bu iş yeri komşuluğunu; aile komşuluğu veya sosyal buluşmalarda da devam ettirmek mümkündür. Gün içinde sürekli birlikte olan çalışanların boş zamanlarında aileleriyle bir araya gelmeleri, birlikte vakit geçirip ikramda bulunmaları ve bu esnada işlerine ait fikir alışverişinde bulunmaları doğaldır. Bir başka komşuluk biçimi de mezar komşuluğudur. Birçok insan, bu dünyadan sonra varlıklarını sürdüreceği ilk yer olan mezarda, yanında kimlerin olacağı ile ilgilenmekte ve bu konuda seçici davranmaktadır. Kişisel ya da aile mezarlıkları belirlenirken, çevreye gömülmüş olan kişilerin kimlikleri önemli bir kriter olarak değerlendirilebilmektedir. Komşuluk, yalnızca aile ve ev çevresiyle sınırlı değildir; ailelerin en yakın çevreleriyle kaynaştığı alan ise mahalledir. Mahallesini sahiplenen bireyler, uzaktaki mahalleleri de komşu olarak görebilmektedir. Bu durum, mahalle komşuluğunu doğurur. Komşuluk

kavramını geniş olarak ele aldığımızda ise bu komşuluk halkalarını köy, kasaba, ilçe ve hatta ülke komşuluğuna kadar götürmek mümkündür (Yıldız & Gündüz, 2015, 29).

2.2. Türk Kültüründe Komşuluk

Dünyadaki tüm toplumlarda, toplu yaşamının bir sonucu olarak, bir arada yaşayan insanlar arasında haklar ve görevler doğar ve bu sorumluluklar genellikle kanunlarla düzenlenir. Ancak bizim kültürümüzde, bu hak ve görevler insanî unsurlar ile zenginleştirilmiş ve kanunların ötesinde, komşuluk ilişkilerini yönlendiren bir "komşuluk kültürü" ortaya çıkmıştır. Bu kültür, âdetler, gelenekler ve teamüllere dayalı olarak şekillenen ve yaşanan bir sosyal yapıdır. Komşuluk ilişkilerindeki insanî özellik, toplumsal bağların kuvvetli olduğu ve karşılıklı saygının ön planda olduğu bir kültürel normu ifade eder (Gölçük, 2007, 38).

Türk toplumunda komşuluk, bazı hak ve sorumluluklar ile bunların oluşturduğu bir düzeni beraberinde getirir. Olumlu komşuluk ilişkileri, bireylerin ve ailelerin acılarını, mutluluklarını ve sorunlarını paylaşımlarına olanak tanır; böylece toplumsal dayanışmayı güçlendirir. Gelenek ve göreneklerin süzgecinden geçerek sözlü kültüre yerleşen atasözleri ve deyimler, komşuluk ilişkilerinin toplum belleğinde ne denli önemli bir yere sahip olduğunu gösterir. Tarihsel ve kültürel bağlamda komşuluk kavramının atasözleri ve deyimlerle işlenmiş olması, bu ilişki biçiminin hayatın her alanında etkin olduğunu kanıtlar (Kılıç, 2021, 46).

Türk edebiyatında İslam öncesi ve İslam sonrası dönemde komşuluk kavramı üzerinde ehemmiyetle durulması buna ek olarak geleneksel Türk toplum hayatında komşuluk ile ilgili anlatıların yer alması Türk toplumu açısından komşuluk ilişkilerinin ne kadar önemli olduğunu bir kanıttır. Bir toplumun hayat görüşünü ifade etmesi sebebiyle son derece önem arz eden lisan toplumlar hakkında bize bir ön fikir vermesi açısından son derece kıymetlidir. Bu duruma Türk kültüründe önemli bir yer edinen atasözleri ve deyimler eşlik etmektedir. Bu atasözlerinin en başında günlük hayatta sıklıkla kullandığımız “ev alma komşu al” gelmektedir. Bir insan için barınma ihtiyacının ne kadar önemli olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda bu atasözü bize komşunun, insanın neredeyse yaşamının çoğunu geçirdiği evden daha önemli olduğunu ev alırken dikkat edilmesi gereken ilk özelliği vurgulamaktadır. “Komşu komşunun külüne muhtaçtır”, “komşuda pişer bize de düşer”,

“komşu ekmeği komşuya borçtur” gibi atasözleri ise komşular arasında her daim olması gereken yardımlaşma ve dayanışmayı gözler önüne sermektedir (Yıldız & Gündüz, 2015, 30).

Tarihsel ve kültürel açıdan son derece önemli olduğu atasözleri ile de kanıtlanan komşuluk ilişkileri hakkında olumlu ifadelerin yanı sıra karşılaşılabilecek olumsuz durumlar için söylenen nasihatlerde bulunmaktadır. Bu nasihatlerin başında komşunun kınanmaması, hor görülmemesi anlamına gelen “gülme komşuna gelir başına, hayır dile komşuna hayır gelsin başına” sözleri yer almaktadır. Yine, "Komşu, komşudan erken kalkmayı öğrenir" (Bayraktar, 2002, 132) ve "Komşu komşudan huy kapar, ayranına su katar" (Beğenmez, 2013, 93) atasözleri, yakın komşular arasındaki etkileşimin bireylerin davranışlarını nasıl etkileyebileceğini gösterir. Bu sözler, insanların birbirinden yeni davranışlar öğrenmelerini, sıkça gözlemlenen olumlu ya da olumsuz davranış kalıplarının başkalarını etkileyebileceğini vurgular. Aynı zamanda, bu davranışların doğal öğrenme yolu olan modelleme yoluyla gerçekleştiğine işaret eder.

Her ne kadar komşular arası yardımlaşma ve dayanışma önemli olsa da tedbiri elden bırakmamak anlamına gelen “kötü komşu ev sahibi yapar, komşu ipiyle kuyuya inilmez” sözleri toplumsal ilişkilerde sınırların korunması gerektiğini ifade etmektedir. Anlamı itibarıyla geniş bir çerçevesi bulunan “komşuluk etmek” deyimine ek olarak “komşuluk hakkı” ifadesi ise kültürel öneminin yanı sıra daha çok dini anlamı ile karşımıza çıkmaktadır. Bunun temel sebebi ise sözlü edebiyatın gelenek dışında dini unsurlardan da etkilenmesinden kaynaklanmaktadır. “Komşu hakkı tanrı hakkı” gibi farklı ifadeleri de olan bu söz komşuluk ilişkilerinin kutsallığına dikkat çekmektedir. Komşuluk ilişkilerinin toplumsal önemini ifade eden bu söz komşularla kurulan ilişkinin tanrı katında ne kadar değerli olduğunu ve Tanrının bir emri olduğunu vurgulamaktadır. Günlük hayatta sıklıkla kullanmış olduğumuz “kapı komşusu” ifadesi ise komşunun mekânsal yakınlığından ziyade dara düşüldüğünde, iyi ve kötü günde çalınan ilk kapı olması hasebiyle ekstra önemlidir. Zira bunlara ek olarak kapı komşusu kötü olması durumunda da en çok nazı çekilmeye razı olunan komşudur (Yıldız & Gündüz, 2015, 31).

Eskiden evler birbirine uzak olsa da, insanlar birbirine daha yakındı. Sevgi, saygı ve yardımlaşma gibi değerler toplumsal olarak güçlü bir şekilde yaşatılırdı. Bayramlar ve kandillerde küçükler büyükleri ziyaret eder, büyükler de küçüklere sevgi gösterirdi. Bu

nedenle, geçmişteki komşuluk geleneklerini devam ettirmek, toplumsal dayanışmayı canlı tutmak açısından önemlidir (Başbakanlık, 1997, 182).

Türk kültüründe komşuluk, aile dışında bireylerin en yakın sosyal çevresini oluşturur. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu döneminde gelişen mahalle kültürü, komşuluk ilişkilerinin şekillendiği en önemli sosyal alanlardan biridir. Mahalleler, fiziksel yakınlığın ötesinde sosyal ve kültürel bağların geliştiği, insanların birbirine yardım ettiği, acı ve sevinçlerini paylaştığı topluluklardı. Mahallede yaşayan insanlar birbirlerini tanır, güven duyar ve birçok günlük işte birbirine destek olurlardı. Mahalle imamı, esnafı, komşular arasındaki dayanışmayı pekiştirir, mahallelerde sosyal adaletin korunmasını sağlardı (Bulut & Yavuzçehre, 2021, 282).

Osmanlı'da "komşu hakkı" kavramı da oldukça önemliydi. Komşunun zor durumda kalması, hastalanması, borçlu duruma düşmesi gibi durumlar, diğer komşular tarafından hemen fark edilir ve bu sorunlar çözülmeye çalışılırdı. Bu yardımlaşma kültürü, sadece maddi yardımlarla sınırlı kalmaz, komşular arasındaki duygusal destek ve manevi yardımlar da önemli bir yer tutardı. Aynı şekilde, düğün, sünnet gibi mutlu günlerde de komşular arasında dayanışma ve paylaşım en üst düzeye çıkar, bu vesilelerle toplumsal bağlar güçlenirdi. Komşuluk, geleneksel değerlere dayalı bir kültür olarak, insanların hayatları boyunca karşılıklı destek olduğu bir ticaret ağıdır. Doğumdan ölüme kadar süregelen bu bağ, hem sevinçlerin hem de kederlerin paylaşılmasını zor zamanlarda dayanışmayı ve yardımlaşmayı temel alır (Göktürk, 2024).

2.2.1. Türk Kültüründe Komşuluk Değerleri

Türk toplumu, tarih boyunca güçlü bir dayanışma kültürü üzerine inşa edilmiştir. Bu kültürün en temel unsurlarından biri de komşuluk ilişkileridir. Komşuluk, sadece fiziki yakınlıkla sınırlı kalmayan, duygusal ve sosyal bağları da içeren bir ilişki biçimidir. Türk gelenek ve göreneklerinde komşuluk, toplumsal hayatın vazgeçilmez bir parçası olarak görülmüş; yardımlaşma, dayanışma ve paylaşım gibi değerlerle beslenmiştir. Türk geleneği ve göreneklerinde komşuluk ilişkileri, birçok değeri içinde barındırır. bunlardan bazıları (Başbakanlık, 1997, 182-184) :

- a) Yardımlaşma ve Dayanışma:** Türk toplumunda komşu, zor durumda kalan birine ilk yardıma koşan kişidir. Özellikle hastalık, ölüm, doğum gibi olağanüstü yerlerdeki

komşular, birbirlerinden ayrılırlar. Geleneksel bir söz olan “Ev alma, komşu al” ifadesi, komşuluğun maddi değerlerinden daha üstün tutulduğunu gösterir. Bu söz, iyi bir komşunun, bir evin ya da maldan daha değerli olduğunu vurgular. (Demir,2013,40)

- Yeni komşuya "hoş geldin ziyaretine gitmek" ve bir ihtiyacının olup olmadığını sormak, ihtiyacı varsa karşılamak,
- Mahallenin bakkalını, manavını, kasabını tanıştırmak,
- Yeni komşunun yalnızlık duymamasını sağlamak.

b) Misafirperverlik: Komşuluk evinde misafirperverlik büyük bir önem taşır. Bir komşuya yemek götürmek, özellikle özel günlerde ya da ramazanda sorunların çözümünde paylaşım, Türk tarihinde yaygın bir gelenektir. Yeni taşınan bir komşuya “hoş geldin” ziyaretinde bulunmak ve onlara ev yapımı yemekler götürmek de geleneksel bir davranıştır.

- Komşu yerleşince, duruma göre onu davet etmek, (sabah kahvesine, akşam çayına vb.),
- Evin hanımı, yeni komşuyu yakınlık kurulacak, dostluk edilecek gibi bulursa kocasıyla anlaşarak bir ziyaretle tanıştırmak

c) Saygı ve Hoşgörü: Türk toplumunda komşuluklarda saygı temel bir değerdir. Özellikle yaşlı komşulara büyük saygı gösterilir, onların bilgileri yakından takip edilir. Aynı zamanda dini ve kültürel farklılıklara herkesin de komşuluk ilişkilerinin önemli bir parçasıdır. Onun bireyin özel yaşamına saygı duymasını, komşuların arasında huzurun ve barışın devamını sağlar.

d) Mahremiyet ve Komşuluk Hakkı: Geleneksel Türk kültüründe komşuluk ilişkileri güçlüdür, ancak mahremiyete de büyük önem verilir. İnsanlar, komşularına yardım ederken aynı zamanda onların özel hayatına saygı duymayı bilirler. Komşuluk hakkı, komşunun rahatsız edilmemesi de kapsamaktadır. Örneğin, yüksek sesle müzik çalmak, geç kalanların rahatsız edici davranışlarında bulunmak, geleneksel komşuluk anlayışına aykırı davranışlar olarak kabul edilir. Bireylerin, düğün ve cenaze gibi özel durumlarda komşulara ziyaretler yapması, komşuların malına ve canına zarar vermemek, evde yapılan yemeklerden (özellikle kokulu yemeklerin) komşulara da

ikramda bulunmak gibi davranışlar, komşulara karşı olan görev ve sorumlulukların ahlaki bir biçimde içselleştirilmesinin örnekleri olarak gösterilebilir. Bunun yanı sıra, komşulara karşı yapılan bazı ritüeller de ahlaki içselleştirme ve "biz" anlayışının bir yansıması olarak değerlendirilebilir (Genar, 2006, 23).

- Komşu dedikodusuna meydan vermemek, katılmamak,
- Komşularını taciz edici davranışlardan kaçınmak (gürültü, kavga, bahçe tahribi, su kesmek, halı silkelemek, selam vermemek, kapıcı, çöpçü, çocuklar ve benzeri kişilere bağırarak).

2.3. İslam'da Komşuluk

Din, bir anlam sistemi olarak varoluşla ilgili bilgiler ve sorunlara yanıtlar sunarken, bireylerin sosyal hayatlarını anlamlı bir dünya haline getirme amacı da taşır. (Berger 2000,65). Toplumsal dünyanın değişken yapısı, dinin de bir kozmos inşa ederken diğer toplumsal kurumlar gibi bu değişkenliğin göz önünde bulundurulmasını zorunlu kılmaktadır. Çünkü toplum, insanların ortak zaman ve mekân tecrübeleriyle şekillenen kurumsallaşmış davranış modellerinden oluşturulan bir sistem olmasına rağmen, zaman ve mekân olarak değişebilme potansiyeline sahiptir (Giddens 2009, 16). Birey ve toplum arasındaki ilişkide son derece önemli olan din çok boyutlu bir sistemdir. Kişinin bireysel- sosyal anlamda tüm hak ve yükümlülükleri üzerinde belirleyici olmasının yanı sıra din; inanç, zihniyet, tutum ve davranışlar gibi birçok sistemin belirleyicisidir. Bireyin içerisinde bulunduğu toplum ve bağlı olduğu din doğal bir etkileşim halindedir. Toplumlara, toplumların bağlı olduğu gelenek görenekleri ve toplumsal ilişkileri incelediğimizde çoğunun temelinde dini emir ve yasakların yer aldığını görmekteyiz. Bu durum dinin bağlayıcı özelliğini kanıtlamaktadır. Aynı şekilde dinin kültürü etkileyerek kültürün dini bir nitelik kazanması da mümkündür. Başka bir ifade ile din ile kültür birbirini etkileyen doğal bir döngü içerisinde. Bu etkileşim siyasi, askeri hayatta olduğu gibi yazılı ve sözlü kültürde bunlara ek olarak toplumsal ilişkilerde de kendini göstermektedir. (Koyuncu, 2014, 105)

Klasik din sosyolojisinde komşuluk olgusu, özellikle modern öncesi toplumlarda, dini ve sosyal yapıların henüz ayrılmadığı bir dönemin ürünü olarak ele alınır. Bu bağlamda, komşuluk ilişkileri, toplumsal yaşamın temel taşlarından biri olarak değerlendirilmiş ve "doğal bir dini birlik" olarak tanımlanmıştır. İptidai toplumlarda dini kimlik ve sosyal yaşam

birbirinden ayrılamaz haldeydi; bu nedenle komşuluk ilişkileri, sadece sosyal bir etkileşim değil, aynı zamanda dini bir bağ olarak kabul edilmiştir. Modern toplumlarda din ve sosyal yapıların ayrışmasıyla birlikte, komşuluk ilişkilerinin de daha seküler ve bireysel hale geldiği gözlemlenir. Ancak, klasik din sosyolojisinde bu olgu, toplumu bir arada tutan önemli bir yapısal unsur olarak kabul edilir ve komşuluk, toplumsal uyumu ve dayanışmayı sağlama işlevi görmüştür. Bu perspektiften bakıldığında, komşuluk, dini kimlik ve sosyal bağların iç içe geçtiği, hem bireylerin hem de toplumların şekillenmesinde rol oynayan bir olgu olarak karşımıza çıkar. (Wach, 1995, 116-117)

Psikososyal bir varlık olan insanın doğası gereği toplum içinde yaşaması ve ailesinden sonra sosyal hayatın önemli bir halkasını oluşturması komşuluk kavramını ve komşuluk ilişkilerini önemli bir hale getirmektedir. Kişinin bireysel-sosyal anlamda tüm hak ve yükümlülükleri üzerinde titizlikle duran, en ince ayrıntısına kadar açıklayan İslam dini sosyal hayatın vazgeçilmez bir parçası olan komşuluk içinde aynı özeni göstermiştir. İslam dini, komşuluk ilişkilerini kul hakkıyla ilişkilendirerek bu ilişkilere ahlaki, hukuki ve sosyo-kültürel bir boyut kazandırmıştır (Çelik, 2013, 77). İslam dininde komşuluk, sadece bir sosyal ilişki değil, aynı zamanda dini bir sorumluluktur. Komşularla iyi geçinmek, onlara yardım etmek, haklarını gözetmek ve onlara zarar vermemek, İslam'ın toplumsal dayanışmayı ve barışı teşvik eden temel ilkelerindendir. Bu nedenle komşulara karşı iyi davranmak, dayanışma içinde olmak ve toplumsal huzuru sağlamak büyük bir önem taşır. Komşulara karşı sorumluluklar, adalet, merhamet ve yardımlaşma gibi evrensel bir anlayış üzerine inşa edilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de ve Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed'in (sav) hadislerinde komşulara iyilikle davranmak, komşularla iyi geçinmek, komşulara karşı adaletli olmak ve gayrimüslim bireylerle komşuluk ilişkileri hakkında doğrudan ve dolaylı birçok öğüt yer almaktadır (Türkmen, 2016, 12).

Müslüman toplumlarda komşuluk ilişkileri, fıkıh esaslarına dayanan dini bir temele dayanmaktadır. Fıkıh esaslarında komşuluk hakları; İslam ahlak kurallarının başında gelerek komşusuna zarar verdiği takdirde özel mülkiyet haklarının dahi sınırlanarak komşuluk hukukunun çerçevesini detaylı bir şekilde çizmektedir (Şafak, 2002, 158). Bu bağlamda komşuluk kelimesinin fıkıhtaki kavramsal karşılığı “yakınlık ve birbirine yakın olma” gibi anlamlara tekabül eden “car” kelimesi ile ifade edilmektedir. Kelimenin kavram anlamına bakıldığında “birbirine yakın meskenlerde yaşayan kişi ve aileleri” ifade etmek için

kullanıldığı görülmektedir. Car kelimesi Kuran'ı Kerim'de yakın ve uzak komşu anlamlarında bir ayette iki defa geçmektedir (Çağrı, 2002, 157).

İslam, bireylerin toplumdan uzaklaşarak münzevi bir yaşam sürmesini teşvik etmez. Aksine, aktif bir sosyal yaşam içinde, farklı din ve kültürlere mensup bireylerin huzur ve barış içinde bir arada yaşayabilmesi için toplumsal ilişkilerde hak ve sorumlulukların gözetilmesini önemser ve birlikte yaşamı kolaylaştırıcı kurallar belirler. “Allah’a ibadet edin ve O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anne-babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşına, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara (köle, cariye, hizmetçi ve benzerlerine) iyi davranın; Allah kendini beğenen ve daima böbürlenip duran kimseyi sevmez.” (Nisa 4/36) Ayet, iyilik yapılması gereken gruplardan biri olarak komşuları işaret eder. İslam âlimlerinin çoğu komşuluk kapsamına etraftaki kırk evin dahil olduğunu belirtmişlerdir (Can, 2013, 211). Ayette, yakın ve uzak komşulara iyilik yapılması emredilirken, herhangi bir şart koşulmamış; din, dil, meslek veya cinsiyet ayrımı yapılmaksızın, Müslüman veya kâfir şeklinde bir sınırlamaya gidilmeksizin tüm komşulara iyilik ve yardımda bulunulması gerektiği vurgulanmıştır. Kur'an-ı Kerim, sadece komşuların haklarına saygı duymayı istemekle kalmamış, aynı zamanda onlara her türlü nezaketi de öğütlemiştir. Kişinin komşularıyla iyi ilişkiler kurması, onun sevinci ve üzüntüsüne ortak olması, onu tehlikelerden muhafaza etmesi ve sıkıntılarının giderilmesi için çabalaması gerektiği ifade edilmiştir (Can, 2013, 213). Kur'an'da iyilik yaparken bir öncelik sırası belirlenmesi, toplumsal düzenin ve adaletin sağlanmasına yönelik bir yaklaşımdır. Nisa Suresi 36. ayette geçen, yetimler, yoksullar ve komşulara yardım konusundaki tavsiyeler, bu öncelik sırasını açıkça belirtir. Yetim ve yoksullar, toplumsal olarak en savunmasız ve yardıma muhtaç kesimdir, bu nedenle onlara öncelik verilir. Bu yaklaşım, İslam'ın sosyal adalete verdiği önemin altını çizer.

Zemahşeri ve Taberi gibi İslam alimlerinin "yakın komşu" ve "uzak komşu" kavramlarına getirdikleri farklı yorumlar, komşuluk ilişkilerinin hem coğrafi hem de sosyal boyutlarını anlamada önemli bir rehber sunar. Zemahşeri, "yakın komşu" terimiyle evin fiziksel olarak yakınında bulunanları, "uzak komşu" terimiyle ise evi daha uzakta olanları kasteder. (ez-Zemahşerî, 2017, 1/130) Bu, komşuluk kavramının coğrafi mesafeye dayandığına işaret eder. Ayrıca "uzak komşu" kavramıyla, komşuluğun evrensel bir boyut kazandığına, yani sadece yakın çevreyle değil, daha geniş bir toplumsal alanda da sorumlulukların bulunduğu dikkat çeker. (Taşgetiren, 2013, 24.)

Taberi ise bu terimleri daha çok sosyal ve dini bağlamda değerlendirir. Ona göre "yakın komşu", akraba olan veya dini yakınlık bulunan komşuları ifade ederken, "uzak komşu" akraba olmayan ya da gayrimüslim komşulara işaret eder. Bu anlayışa göre, komşuluk ilişkileri sadece akrabalık ya da din bağı ile sınırlı kalmaz; komşular arasında bu tür bağlar olmasa bile İslam'ın tüm komşulara iyi davranılmasını teşvik ettiği vurgulanır. Taberi'nin yorumu, Müslümanlar için komşuluk sorumluluğunun sadece din veya kan bağı ile sınırlı olmadığını, aksine gayrimüslim komşulara da aynı şekilde iyi davranılmasının gerekli olduğunu ortaya koyar. Bu, komşuluk anlayışının evrensel bir ahlakî ilke olduğunu gösterir ve toplumsal dayanışmanın her kesimi kapsamı gerektiğini ifade eder. (et-Taberî, 1996, 2/529.)

Her iki yorum da komşuluğun yalnızca bireysel bir ilişki değil, geniş toplumsal bağlar kuran bir yapı olduğunu ve insanların birbirine olan sorumluluklarının evrensel boyutlara ulaşabileceğini vurgular.

Komşuluk ilişkilerinde ise, önce akraba olan komşuya, ardından yabancı komşuya iyilik yapma sırası gelir. Bu, bireyin komşularıyla günlük hayat içinde sürekli karşılaşması ve onlarla daha sık etkileşim kurması göz önüne alındığında, komşular arasındaki ilişkilerin önemini vurgular. Akraba olan komşulara öncelik verilmesi hem komşuluk hem de akrabalık bağlarının birleştiği bir durumun önemini gösterirken, yabancı komşular da toplumsal dayanışmanın bir parçası olarak önemli kabul edilir. Bu sıralama hem ihtiyaç sahiplerine öncelik verilmesi hem de sosyal çevrede en çok temas edilen kişilere yönelik iyilik ve yardımlaşmayı teşvik eden bir ahlakî düzen sağlar (Kutub, 2016, 445).

Kur'an'da komşulara iyi davranılmasının vurgulanması, bu ilişkilerin ruhî ve toplumsal değerini yüceltir. İnsan, ailesi ve akrabaları ile olan bağlarını kendi iradesiyle seçemezken, komşularını ve dostlarını büyük ölçüde kendi iradesiyle seçer. Bu nedenle, komşular arasındaki ilişkiler, akrabalık bağlarından farklı olarak bireyin kişisel tercihlerine ve iletişim sıklığına dayalıdır. (Özbaş, 2016, 18.)

Komşular, birbiriyle sürekli etkileşim içinde oldukları için, aralarındaki yakınlık da doğal olarak güçlenir. Bu durum, yardımlaşma ve dayanışma duygusunu pekiştirir, acıların ve sevinçlerin paylaşılmasını sağlar. Kur'an'da komşulara iyilik yapılması buyrulurken, yakın ya da uzak fark etmeksizin, bir toplumda hiç kimsenin iyilikten mahrum kalmaması gerektiği vurgulanır. Bu yaklaşım, toplumdaki dayanışmanın kapsamlı ve her bireyi içine

alacak şekilde olmasını amaçlar. Komşular arasındaki bu güçlü bağlar, sadece maddi yardımla değil, aynı zamanda manevi destekle de toplumu güçlendirir. Dolayısıyla, bir toplumda komşuların birbirlerine iyi davranması, o toplumun refahını ve huzurunu artıran temel unsurlardan biridir. (Koçyiğit & Cerrahoğlu, 1990, 435)

Hız. Peygamber (a.s.v), komşuluk ilişkilerinde de en güzel örneği teşkil eden şahsiyettir. O, gerek sözleriyle gerekse fiilleriyle komşuluğa büyük önem verdiğini hayatının her anında göstermiştir. Hız. Peygamber'in komşularıyla olan ilişkisi, sadece bir dini lider olarak değil, aynı zamanda toplumsal yaşamda örnek bir insan olarak herkesin ibret alabileceği niteliktedir. Komşularına karşı gösterdiği nezaket, anlayış, yardımlaşma ve hoşgörü, İslam ahlakının bir yansımasıdır (Kaya & Çiçek, 2017, 545).

Hız. Peygamber, komşuluk ilişkilerini öylesine önemli görmüştür ki, birçok hadisinde komşuya iyi davranmayı imanın bir gereği olarak vurgulamıştır. Bir hadisinde, "Komşusu açken tok yatan bizden değildir" buyurarak, komşular arasındaki yardımlaşma ve dayanışmanın gerekliliğini belirtmiştir. Hadiste geçen "komşusu açken tok yatan bizden değildir" ifadesi, sadece maddi ihtiyaçlar değil, aynı zamanda manevi ihtiyaçlar açısından da yorumlanmıştır. Bu yorum, komşuluk hukukunun boyutlarını genişleterek, sadece gıda gibi temel maddi ihtiyaçların değil, ilgi, sevgi, anlayış ve destek gibi manevi ihtiyaçların da karşılanması gerektiğini ortaya koyar. İnsanlar sadece fiziksel açlık çekmezler; aynı zamanda duygusal ve sosyal ihtiyaçları da olabilir. Bu yorum, komşular arasındaki ilişkilere daha derin ve kapsamlı bir bakış açısı sunar (Görmez, 2013, 12).

Ayrıca, komşuya zarar vermemek ve ona iyi davranmak, İslam ahlakının temel prensiplerinden biri olarak görülmüştür. Hız. Peygamber'in bir başka hadisi de bu durumu açıkça ifade eder: "Allah'a ve ahiret gününe inanan kimse, komşusuna eziyet etmesin." (Buhari, Rikak, 23; Müslim, İman, 74-75)

Bir sahabenin komşusunun kendisi üzerindeki haklarının neler olduğunu sorması üzerine Hız. Peygamber (a.s.v), komşuluk haklarını şu özlü ifadelerle tarif etmiştir: "Hastalanırsa ziyaretine gidersin, vefat ederse cenazesine katılırsın, borç isterse verirsın, darda kalırsa yardım edersin, bir nimete erişirse sevincini paylaşırsın, başına bir felaket gelirse teselli edersin, rüzgarını kesmemek için evinin damını yüksek tutmazsın, ya yemek kokusu ile onu rahatsız etmezsin ya da pişirdiğinden ona da ikram edersin" (Heysemi, 8/165).

Günümüzde komşuluk ilişkilerinin biçim değiştirdiği, bireylerin daha izole yaşadığı ve geleneksel komşuluk bağlarının zayıfladığı bir dönemde, Hz. Peygamber'in bu örnek davranışları insanlara yol gösterici olmaktadır. Onun komşularıyla olan ilişkileri, sadece aynı dinden olanlara değil, farklı inançlara sahip komşularına da aynı özeni göstermesi bakımından evrensel bir modeldir. O, herkesle barış ve huzur içinde yaşamayı öğütleyerek, komşuluk bağlarının dini, ırkı veya sosyal statüyü aşan bir dayanışma olduğunu göstermiştir. Bu bağlamda, Hz. Peygamber'in komşuluğa verdiği önem, modern dünyada toplumsal dayanışmayı, karşılıklı saygıyı ve hoşgörüyü yeniden inşa etmek için güçlü bir ilham kaynağıdır. Onun yaşam tarzı, her dönemde olduğu gibi bugün de, insanların komşularıyla daha sağlıklı, saygılı ve sevgi dolu ilişkiler kurabilmeleri adına yol gösterici olmaya devam etmektedir.

Hz. Peygamber'in "Cebrail bana komşu hakkında o kadar aralıksız tavsiyede bulundu ki, komşuyu vâris kılacağını zannettim!"(Buhari Edeb, 28) hadisi, İslam'da komşuluk ilişkilerine verilen önemi en açık şekilde ifade eden hadislerden biridir. Hadiste geçen "vâris kılacağını zannettim" ifadesi, komşuluk hakkının neredeyse akrabalık bağı kadar güçlü ve kıymetli olduğunu gösterir. Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in sünneti bağlamında komşuluk ilişkileri, yalnızca bireyler arası sosyal bir bağ olarak değil, daha geniş bir ahlaki ve toplumsal sorumluluk olarak ele alınır. Komşuluk, sadece iki ev arasında gelişen bir ilişki değil, aynı zamanda diğer önemli sosyal rollerle birlikte, anne-baba, eş, evlat, akraba, arkadaş, yetimler gibi geniş bir insan topluluğu ile birlikte anılmaktadır. Bu durum, komşuluğun İslam'da ne kadar merkezi bir yer tuttuğunu gösterir. Sonuç olarak, komşuluk, İslam'ın ahlaki değerleri doğrultusunda tüm toplumla kurulan bir ilişki biçimi olup, aile, akraba ve diğer sosyal ilişkilerle birlikte ele alınarak geniş bir sosyal sorumluluk çerçevesine oturtulmuştur. (Görmez, 2013, 10)

2.4. Sosyal Hayatta Komşuluk

Toplumun, sosyal hayattaki ilişki ve etkileşimi toplumsal kurumlar aracılığıyla sağlanır. Bu kurumlar, bireylerin davranışlarını ve uygulama biçimlerini şekillendiren; toplumsal ve hukuki kurallarla bir düzen oluşturan yapılardır. Sosyal hayatın işleyişinin sürdürülebilmesi için düzenli ilişkiler ve etkileşimler sunan bu kurumlar, toplumun bütünlüğünü destekler. Komşuluk da bu bağlamda, bir toplumsal grup ve kurum olarak, bireyler arasında bağ kurar. Bununla beraber, oluşan ilişkiler doğrultusunda komşuluk

grupları da ortaya çıkar. Komşuluk gruplarını hem birincil hem de ikincil gruplar olarak değerlendirmek mümkündür. Bireylerin birbirini tanıdığı, doğrudan ilişki kurduğu ve ortak amaçlar etrafında birleştiği, aidiyet duygusunun güçlü olduğu komşuluklar birincil grup özelliği taşır. Bununla birlikte, daha gevşek ilişki ağlarına sahip, sınırlı etkileşimle tanımlanan komşuluklar da ikincil gruplara benzer özellikler gösterebilir (Çakır, 2005, 45-46).

Komşuluk ilişkisi, hem fiziksel mekân paylaşımını hem de sosyal bağları içeren bir birlikteliktir. Bu birliktelik, bireylerin birbirine uyum sağlamasını, hak ve sınırları gözetmesini gerektirir ve bu da ilişkilerin belirli normlar çerçevesinde şekillenmesine yol açar (Usta Baki, 2021, 122). Bu bağlamda, komşuluk, birlikte yaşama kültürünün öğrenildiği ve paylaşım odaklı kültürel normların inşa edildiği toplumsal bir kavramdır. Komşuluk ilişkilerinin farklılık göstermesinin temelinde de bu inşa edilen normlar yer alır (Aydemir, 2013, 89).

Komşuluk, insanlık tarihi boyunca sosyal hayatın en temel dinamiklerinden biri olmuştur. Fiziksel yakınlık kadar sosyal bağlar da toplumsal yapının inşasında ve bireyler arası ilişkilerin güçlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. İnsanoğlu, varoluşundan itibaren güvenlik, dayanışma ve paylaşım ihtiyacı nedeniyle komşularıyla çeşitli ilişkiler kurmuştur. Bu bağlamda komşuluk, sadece gündelik hayatı kolaylaştıran bir unsur değil, aynı zamanda sosyal hayatın temel direklerinden biri olarak ortaya çıkmıştır. Nevzat Tarhan, tüm kutsal metinlerde anne babadan sonra komşuluğun önemini vurgulayan ayetlerin bulunduğunu ifade eder. Komşuluğun toplumsal barışa katkı sağladığını söyler ve aile mahremiyetinin açık toplumun bulunduğu ilk kapının komşuluk ilişkileri olduğunu belirtir. Ancak bu anlamda komşuluk ailesinden sonraki ikinci önemli alan olarak kabul edilir. Tarhan'a göre, komşular arasında verici ve paylaşımcı bir ilişki başlangıcında, "Komşuya iyilik yap" bireysel bir tedaviyle benimsenirse, karşı tarafta olumlu duygular gelişir. İyilik, bu pozitif iyiliklerle büyümek ve iyi niyet yapma istekliliğini artırır (Anadolu Ajansı, 2024).

Komşuluk, resmi işlemlere ihtiyaç duyulmaksızın, doğal kurallar çerçevesinde kendiliğinden gelişen bir toplumsallaşma biçimidir. İnsanların yüz yüze iletişim kurma gereksinimi, mahremiyet ve samimiyet içinde duygu ve düşüncelerini paylaşma isteği, komşuluk ilişkilerinin psikolojik açıdan en önemli unsurlarını oluşturur (Koyuncu, 2009, 32).

Komşuluğun bir sosyal ilişki olması, onu aynı zamanda sosyal sermaye kaynağı haline getirir. Sosyal sermaye, karşılıklı tanışıklığa ve tanıdıklığa dayalı, güçlü ağ bağlantıları veya grup üyelikleri üzerinden gelişen ve bireylere kolektif bir aidiyet duygusu sağlayan kaynakları kapsar (Bourdieu, 1986, 21). Komşuya güven, sosyal sermayenin önemli bir unsurudur. Sosyal sermaye, ilişkilerin bize fayda sağlayacak bir değer taşıması anlamına gelir. Eğer komşularımız aracılığıyla bazı hedeflerimize ulaşabiliyorsak, bu durum sosyal sermayemizi gösterir. Komşuya güvenmek, pek çok fırsat sunar. Yardım gerektiğinde komşumuza başvurmaktan çekinmeyiz. Komşularla birlikte güven ve bir aidiyet duygusu geliştiririz. Ayrıca, komşular arasındaki bağlar mahallede bir tür sosyal kontrol sağlar; bu durum, daha dikkatli ve uygun davranışlar sergilememize yol açar. Komşuluk, aidiyet hissimizi ve psikolojik tatminimizi de artırır (Canatan & Pazarbaşı, 2016, 36). Komşuluğun sosyal işlevlerinden biri de özellikle ev hanımı statüsünde olan kadınlar için bir boş zaman etkinliği olarak işlev görmesidir. Günün çoğunu evde geçiren ev hanımları için komşuluk, sosyal hayatın anlamlı ve gerekli bir parçası haline gelir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak, kadınlar komşuluk ilişkilerine erkeklere göre daha fazla ihtiyaç duyarlar. Benzer şekilde, emekli olan yaşlılar için de samimi ve duygusal bir komşuluk, aile dışında huzur buldukları bir alan oluşturur. Yüz yüze sosyal ilişkiler sayesinde oluşturulan sıkı bağlar, komşuluk ilişkilerinde en yüksek seviyeye ulaşır (Tezcan, 1977, 64).

Geleneksel toplum yapısında komşuluk, aile kavramına oldukça yakındır. Toplumsal dayanışmanın en temel göstergelerinden biri olan komşuluk, bireylerin birbirlerine güven, yardım ve destek sağladığı bir ilişki biçimi olarak değerlendirilmiştir. Özellikle köy ve mahalle hayatında komşular, birbirinin en yakın destekçisi olmuş; günlük işlerin paylaşımından, zor zamanlarda birbirine yardım etmeye kadar birçok işlev üstlenmiştir. Dolayısıyla geleneksel sınırlar içinde şekillenen komşuluk, yalnızca bir değer olarak kabul edilmemekle kalmaz; aynı zamanda birçok erdemi barındıran bir ilişki biçimidir. Komşuluk, karşılıklı sevgi ve saygı ile çalışır, bireyleri yardımlaşmaya ve fedakârlığa yönlendirir, sahiplenme desteği ve sorumluluk bilinci aşılar. Ayrıca misafirperverlik, nezaket, iyilik ve gönüllülük gibi pek çok değeri de içerir. Mahalle ilişkilerinin temel yapı taşlarından biri olan dayanışma duygusu, bu tutarların sürdürülebilirliğinde önemli bir rol oynar. Dayanışmanın pekişmesi, karşılıklı sahiplenme ve sorumluluk her yerde ve komşular arasında düzenli bir birliktelik oluşturur (Türkan, 2019, 14).

Geleneksel yapının hâkim olduğu kırsal bölgelerde, adetler, gelenekler ve töreler korunmaya devam edilmektedir. Modernleşmenin getirdiği bireycilik anlayışının aksine, bu bölgelerde kolektivite anlayışı sürdürülmektedir. Bu durum, komşuluk ilişkilerine de yansımaktadır. Teknolojik gelişmelerin etkisiyle değişim hızlansa da kırsal kesimde "eski toprakla ilişkili yaşam biçimi ve cemaatsel bağlar" (Yelken, 2012, 260) varlığını sürdürmekte ve hatta kent hayatında da yeni biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Komşuluk da bir tür cemaatsel ilişki olarak kabul edilebilir. Çünkü komşuluk, kimlik açısından bir tanımlama aracı olarak işlev görebilir. Aynı köyden olmak, hemşeri olmak, ortak etnik kökene sahip olmak, aynı mahalleyi paylaşmak, aynı topraktan gelen ürünleri tüketmek veya aynı dine mensup olmak gibi unsurlar, bu bağlamda komşuluk ilişkilerinde önemli bir rol oynar.

Kentsel yerleşim bölgelerinde bireylerin ve ailelerin yalnızlaşmasını engelleyen komşuluk ilişkileri, maddi ve manevi dayanışmayı teşvik edici bir yapıya sahiptir. Bu ilişkilerin toplumsal yaşam ile bireysel yaşamın uyumlu bir şekilde sürdürülebilmesi için gerekli ortamı oluşturma görevi, mekânı tasarlayan ve üretenlere aittir. Konut alanlarının yerleşim düzeni, binaların yatay veya dikey yayılımı ve ortak kullanım alanları gibi unsurlar, kent planlamasının bireyler arası ilişkilere yön veren önemli etkenleridir. Mekâna atfedilen değer ve önem, bireyler arasındaki ilişkilerin sağlıklı olmasına katkı sağlar. İnsanların hayatlarının büyük bölümünü geçirdiği evler ve mahalleler, hane halkları arasında ve bireyler arasında ilişkilerin geliştiği, karşılıklı etkileşimin olduğu toplumsal mekânlardır. Bu açıdan bakıldığında, mekân sadece fiziksel bir yer olmaktan öte; toplumsal, bireysel ve ruhsal açıdan yaşamın geçtiği ve biçimlendiği bir alandır (Çakır, 2005, 53).

Büyük şehirlerde apartmanlar, gökdelenler ve site yaşamının komşuluk ilişkilerini önemli ölçüde değiştirdiği bazı araştırmaların konusu olmuştur. Bu bağlamda Alver, evin bir dönüşüm sürecinden geçtiğini öne sürmektedir. Ona göre, ev mekânsal ayrışmanın en belirgin göstergelerinden biri haline gelmiştir. Son yıllarda, güvenliğe öncelik veren ve büyük şehirlerde yaygınlaşan lüks siteler, kapitalizmin ve küreselleşmenin etkisiyle evin dönüşümünü yansıtmaktadır. Artık mekân ve mekânsal düzenlemeler, bir kimlik göstergesi olarak öne çıkmakta ve bireylerin karakterlerini açığa vurmaktadır (Alver, 2007).

Öte yandan sanayileşme ve kentleşmenin hız kazanmasıyla birlikte komşuluk ilişkilerinde belirgin değişimler yaşanmıştır. Özellikle büyük şehirlerde bireylerin yaşam koşullarının değişmesi, insanların komşularıyla olan bağlarını zayıflatmıştır. Modern

toplumlarda bireyselleşmenin artması, komşuluk ilişkilerinin daha mesafeli ve yüzeysel olmasına yol açmıştır. Geleneksel mahalle hayatının yerini apartman kültürünün almasıyla birlikte komşular arasında eskisi kadar güçlü bağlar kurulamaz hale gelmiştir. Bu değişimde teknolojinin de büyük bir etkisi olmuştur. İnsanlar artık sosyal ihtiyaçlarını çevrimiçi platformlar aracılığıyla karşılayabilmekte, bu da fiziksel sosyal çevreleriyle olan ilişkilerini zayıflatmaktadır. Modern yaşamın hız ve yoğunluğu da komşular arasındaki etkileşimi azaltmış, insanlar aynı apartmanda ya da sokakta yıllarca yaşasalar dahi birbirlerini tanımadan hayatlarını sürdürebilir hale gelmiştir. (Canım, 2008, 146)

Modernleşme, dünyevileşme ve bireyselleşme akımları, aşkın olanın otoritesinin yerine kişisel özerkliği (nefs, ego, benlik) yücelttiği için, hayatın manevi unsurlarını zayıflatmıştır. Günümüzde komşuluk, artık ilahi bir buyruk olarak değil, daha çok medeniyet hukuku ya da kat malikleri hukuku çerçevesinde değerlendirilen bir kavram haline gelmiştir. Bu finansal yaklaşımlar, komşuları yardımlaşma, selamlaşma, paylaşma ya da zor zamanlarda bir araya gelmeye değil, yalnızca birbirlerine zarar vermemeye zorlamaktadır. Hukukun suç olarak tanımladığı bir eylemi yapmadığınız sürece komşularla iletişimde bulunma zorunluluğu ortadan kalkmıştır. Apartman aidatı, belki de komşular arasında kalan tek ortak bağı temsil etmektedir. Kimse, başkaları için özel bir iyilik yapma çabasında değildir. Kapılar kapanmakta, bireysel yaşam ön plana çıkmakta, bu özgürlüğün bedeli belki yalnızlık olmaktadır. Ancak, başkalarının yüklerinden kaçınmak, birçok kişi için tercih edilebilir hale gelmiştir (Bıçkı, 2019, 1055). Geleneksel yapıların değişmesiyle birlikte toplumsallaşma süreçlerinde ortaya çıkan boşluk, yeni iletişim kanallarıyla doldurulmaktadır. Bu noktada, kitle iletişim araçlarının gündelik yaşamdaki önemine dikkat çekmek gereklidir. Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve insanların hayatında daha fazla yer edinmesi, aynı evde yaşayan bireylerin iletişim biçimlerini de etkilemekte ve değiştirmektedir (Akın, 2011, 144-145).

2.5. Dindarlık

İnsanı diğer canlılardan ayıran en temel özellik, onun inanan bir varlık olmasıdır. İnsanın tüm davranışlarının ardında bir inanç bulunmaktadır. Tarihi ve sosyolojik araştırmalar, dinle ilgili inançların, ibadetlerin ve dini ritüellerin insanların hayatında önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Günümüzde de bireylerin dinle ilgili olumlu ya da olumsuz

tutumları vardır ve dini konular, onların zihinlerinde önemli bir yer tutarak duygu ve davranışlarını etkiler. (Peker, 2012, 41).

Din, sosyal bir üst yapı kurumu olarak kabul edilir. Dini uygulama ve inançlar, tüm toplum ve topluluklarda, ister basit ister karmaşık olsun, varlığı yadsınamaz bir olgudur. Her bireyin dindar olmaması, ancak yine de din olgusundan bir şekilde günlükler. Tarih boyunca dinin, insanların üzerindeki etkisi ve onları yönlendirme gücü tartışmasızdır. (Acar vd. 1996, 45)

Dindarlık kavramı gündelik dilde yaygın olarak kullanılsa da, neyin dindarlık olarak kabul edildiği veya dindar birini neyin tanımladığı konusunda net bir fikir birliği yoktur.

Clark, dini tanımlamanın zorluğunu üç temel nedene dayandırmaktadır: dini deneyimin öznel bir nitelik taşıması, dinin güçlü duygusal bir yönünün yerine getirilmesi ve tanımlanabilecek çalışanın, kendi amaçlarının alanı içerisinde kalması. (Clark, 1958, 17-18)

Dindarlık, dinin bireylerin üzerindeki pratik ve ruhsal durumları (maneviyat, ruhsal deneyimler ve temel değerler) tek bir kavramdır. Bu terim, genellikle kendini kutsal olana ait görerek kutsal kurallara uygun bir yaşam sürme amacı taşıyan bireyleri ifade etmek için kullanılmaktadır. (Springer,2020)

William James (1902/1961) dindarlığı " İlahi olarak kabul ettikleri her şeyle ilişki içinde olduklarını düşündükleri sürece insanların yalnız kaldıklarında duyguları, eylemleri ve deneyimleri" olarak tanımlamıştır. (Zinnbauer&Pargament,2002,24)

Bireyin kutsalla kurduğu ilişki, dindarlık olarak tanımlanır. Ancak dindarlık, kesin sınırlarla belirlenebilecek bir kavram değildir. Bunun nedeni, bireyin kişiliğinin dini değişimlerini, dinin karşı tutumunu ve dini değerlerin benimseme düzeyinin değişmesidir. Bu nedenle dindarlık bireyin inancını hayata entegre etme çabasıyla birlikte, birçok farklı unsurun bir araya gelerek bir bütünlük olarak şekillenmektedir. (Tokur, 2020, 31-32.) Dindarlık aynı zamanda sosyal çevrede edinilen ve yine sosyal çevrede ifade bulan kültürel bir olgu olarak da değerlendirilmektedir. (Ayten, 2017,196)

Dindarlık, bir bireyin dini inançları ve değerlerinin yaşadığı, ne derece entegre olduğu, dini pratiğe ne kadar bağlı olduğu ve dini varlığını ne şekilde içselleştirdiğini ifade eden bir kavramdır. Kişinin dini özelliklerini, dinî ibadetlere ve öğretilere gösterdiği bağlılığı, yaşam tarzını ve donanım değerlerini dindarlık değerleri belirler. Dindarlık, aynı zamanda bireyin

ruhsal ve psikolojik durumuyla da görülebilir, çünkü dinin manevi etkileri, bireyin dünyaya bakışını, kapsamlı ve içsel huzurunu şekillendirebilir.

Dindarlık kavramı çok farklı konular çerçevesinde ele alınmakta ve bu konuda yapılan tanımlarda bir fikir birliği sağlanamamıştır. Bunun nedeni, her bilim insanının dindarlık tanımını kendi perspektifinden yapmasıdır. (Yapıcı, 2006, 68)

Dinin bireyin hayatındaki yansıması olarak ele alınan dindarlık her bireyin hayatında farklı şekillerde tezahür edebilmektedir. TDK’de dindar, “din inancı güçlü, din kurallarına bağlı (kimse), mütedeyyin” anlamındadır. Dindar, dini kaidelere riayet eden, onu hakkıyla yerine getiren, mütedeyyin” (TDK, 2024) olarak verilmektedir. Başka bir ifadeyle dindar, kâinatta nerede bulunursa bulunsun, her ne durumda olursa olsun, her kim ile birlikte olursa olsun inandığı dinin yaratıcısına itaat eden, itaati ispatlamak için ibadet eden, dini ibadet ve ayinler dışında da yaratıcı ile bağlantısını hiçbir şekilde kesmeyen kişidir. Yani dindar insan dinin öğretilerinin doğruluğunu kabul eden kimsedir (Sevindik, 2015: 11).

Dindarlığı çok boyutlu olarak tanımlayıp sistemleştiren ve daha çok kabul gören çalışma Glock ve Stark tarafından yapılmıştır. Dindarlıkla ilgili beş boyutu; dinî tecrübe, âyinsel (ibadet), ideolojik (inanç), bilgi ve dinî kanaatlerin etkileme boyutu şeklinde formüleştirmekte ve bizim dindarlığı genişleten tanımımızı “etkileme boyutu” şeklinde ifade etmektedir. Her ne kadar Glock’un tartışmasının satır aralarında kutsal/profan ayrımının izlekleri bulunsun da, Glock’da dindarlığın genişleyen çerçevesini önemsemekteyiz. Ona göre etkileme boyutu, anılan diğer dört boyuttan farklıdır. Bu kategori ile birey olarak insanın dini inanç, pratik, tecrübe ve bilginin bütün seküler sonuçları özetlenebilir. İnsanların ne yapmaları gerektiğini ve dinlerin etkilemesi sonucu hangi zihniyete sahip olmaları gerektiğini belirleyen dinî kuralların tümü burada ortaya çıkar. Amellerin teolojik anlamının burada bir yeri vardır (Glock, 1998, 254-255). Glock ve Stark tarafından yapılan dinin boyutlarına baktığımızda inanç boyutu, ibadet boyutu, duygu boyutu, bilgi ve etki boyutu olmak üzere 5 boyut karşımıza çıkmaktadır. (Glock & Stark, 1965, 20-40);

1) İnanç Boyutu: Her din, inanç ilkelerinden bir sistem kurar ve mensuplarından bu ilkelere inanma kabulünü göstermelerini ister. Dinin inanca yönelik kısmını araştırmak onun "doktrin" olabilecek kısmını araştırmak demektir. Bu açıdan ele alındığında insanların neye inandıkları, inançlarının işlevleri ve anlamları araştırılabilir. Bunun yanı sıra inançlar arası

farklılıklar ve benzerlikler de din psikolojisi araştırmalarına dahil edilebilir. (Karaca,2017,98) Bu ilkelerin bir görevi ilahi bir varlığın olduğunu kabul etmek ve onun mahiyetini belirlemektir. Bu görevle birlikte inanan insan sadece tanrının varlığını değil aynı zamanda zati bir tanrı varlığını da kabul etmiş olur. Bu şekilde insanın ilahi iradeye göre rolü farklılaşabilir. Bu, inanç ilkelerinin ikinci görevidir ki tercih ettiği imana göre belirlenen amaç ilkelerine de inanmasıdır. Buna amaçlı ilahi iradeye iman denilebilir. İnanç ilkelerinin 3 kategorisi ise ilahi iradenin amacının yerine gelmesi ve gerçekleşmesidir. Her din bu l tasnifin değişik yönlerine vurgu yapar. (Köse-Ayten, 2019, 113)

2) İbadet Boyutu: Bu boyut bir dine inanan insanların yerine getirdikleri bütün dini pratikleri ifade eder. Bu boyutla insanların ibadete katılmalarının sıklığı ibadetlerin çeşitli biçimleri arasındaki değişik ilişkiler ve belli pratiğin içinde değişkenler izlenebilir. (Paloutzian, 2017, 25.) Bu boyuttan elde edilecek bilgiler ibadetlerini fert için ne ifade ettiğinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacak bu da farklılaşmış dini katılma ve tecrübenin açıklanması yolunda önemli veriler ortaya koyacaktır. (Tokur, 2011, 63)

3) Tecrübe/Duygu Boyutu: Bu boyutu dini inanç ve dini ibadetle bağlantılı olarak hassas ve daha az açık olan yaşantı şekillerinin bulunduğu düşüncesine dayanır. Bu boyutun çeşitli bileşenleri vardır: ihtiyaç, idrak, tevekkül, korku. Dini tecrübe boyutu Glock ve Stark'ın ortaklaşa kalemi aldıkları bir çalışmada şu şekilde ele alınmıştır: "ne kadar hafif olursa olsun bir ilahi zat yani Tanrı ile nihai hakikat ile mteal bir otorite ile belli bir iletişim içermesi bakımından bir kişi tarafından hissedilmiş ya da bir dini grup tarafından tanımlanmış bütün duyguları algıları ve duyumları kapsamaktadır. Daha kısa bir ifade ile söylenirse dini tecrübeyi nitelendiren ve onu diğer her insani tecrübeden ayıran temel unsur tabiatüstü bir kudretle belli bir ilişki yönüdür.

4) Bilgi Boyutu: Glock'a göre bütün dinler taraftarlarından inançları hakkında bilgi sahibi olmalarını bekler. Bu boyutla insanların inançları hakkında ne kadar bilgi sahibi oldukları bu konudaki tutumları dini bilgiye ve buna bağlı olarak benimsenen bilgi tarzlarına verilen önem ve kutsal kitaplar ve diğer dini literatürün kendisiyle okunduğu eleştirel zihniyet araştırılabilir (Tokur, 2011, 65).

5) Etki Boyutu: Bu boyutu Fukuyaman'ın incelemesine dayanarak ilave ettiğini belirten Glock'a göre bütün dinler, dini bağlılık ve imanın bazı sonuçları olduğu veya olması gerektiği konusunda birleşmektedirler. Bu sonuçlar hem dindar olarak fertten ne beklendiği

hem de bizzat onun ne yaptığı ile ilişkilidir. Dolayısıyla bu boyut insanın kendi dini bağlılığının sonucu ve etkisi olarak ne yapması gerektiğine ilişkin beklentileri, belli davranış tarzlarından kaçınmayı ve diğer davranış tarzlarını aktif olarak katılmayı kapsar (Paloutzian, 2017, 26).

Kur'an'da ise Dindarlık karşılığında “Birr” kelimesi kullanılmaktadır. Bu kelime iyilik anlamına da geldiği için Kur'an'da bazı ayetlerde iyilik anlamında kullanılmıştır (Bakara, 2/44; Mâide, 5/2; Mücadele, 58/9).

Dindarlık anlamında kullanılan ve dindarlık boyutlarına genişçe yer verilen Bakara suresinin 177. Ayetinin anlamı şöyledir: “Yüzlerinizi doğuya ya da batıya çevirmeniz dindarlık değildir. Asıl dindarlık şu kimsenin yaptıklarıdır ki; Allah’a, ahret gününe, meleklerle, kitaba ve Peygamberlere inanır. Malını seve seve yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere ve esaretten kurtarmaya harcar. Namazı kılar, zekâtı verir. Sözleştiğinde sözünü yerine getirir. Sıkıntıda, darda ve felâket anlarında sabır gösterir. İşte onlar doğru olanlardır ve işte onlar Allah’ın buyruklarına karşı duyarlı davrananlardır.” Bu ayette şu dindarlık boyutlarının yer aldığı görülmektedir:

1. İnanç Boyutu: Allah’a, ahret gününe, meleklerle, kitaba ve Peygamberlere inanç.

2. İbadet Boyutu: Namaz kılma, zekât verme.

3. Ahlâk Boyutu: Yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere yardım etme, sözünü tutma ve sabretme (Peker, 2012, 43).

3. ARAŞTIRMA VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Yöntemi ve Deseni

Bilim dünyasında uzun süre hâkimiyet kuran pozitivist paradigmanın karşısına süreç içinde bir alternatif olarak çıkan yorumlamacı paradigma, gerçekliğin karmaşık ve evrenin holografik bir yapıya sahip olduğunu öne sürer. Bu yaklaşıma göre, evren nesnel bir yapıda değildir; aksine, gözlemci ile gözlemlenen arasındaki ilişkinin gerçekliği şekillendirdiği kabul edilmektedir. Yorumlamacı paradigma doğrultusunda gerçekleştirilen araştırmalarda genellikle nitel yöntemler tercih edilir. Nitel yöntem, problemlerin anlamlar üzerinden derinlemesine incelenmesi ve yorumlanması şeklinde tanımlanabilir (Creswell,2 018, 45).

Creswell, nitel yöntemin kullanılmasını gerektiren araştırmaların özelliklerini sıralarken, özellikle kolaylıkla ölçülemeyen ve nicel yöntemlerle açıklanması güç olan değişkenlere dikkat çeker. Bu tür araştırmalar, derinlemesine anlamaya ve bireylerin deneyimlerini yorumlamaya odaklanır. (Creswell,2018,49) Komşuluk kavramı ve insanlar arasındaki komşuluk ilişkileri de bireylerin farklı deneyimlere sahip oldukları göz önünde bulundurulduğunda kişiden kişiye değişiklik göstermektedir. İnsanların farklı anlayışlara sahip olması, olgu ve olaylara yükledikleri anlamların da birbirinden farklı olmasına yol açmaktadır. Bu nedenle, nitel araştırmalar genelleme yapma amacından ziyade, bireylerin özgün deneyim ve anlamlarını derinlemesine incelemeyi hedeflemektedir. Değişiklik gösteren bu durumları anlamak için sınırlı bir çalışma grubunda benzerlik ve farklılık gösteren anlamlandırma biçimlerine odaklanmak makul bir yaklaşım olarak görülmektedir. Aynı şekilde dindarlığı ölçmeye yönelik pek çok girişim bulunmakla birlikte, her ölçüm yalnızca onun belirli bir yönüne odaklanmaktadır. Ayrıca, dinin hangi perspektiften değerlendirildiği ve bunun bireylerin günlük hayatına nasıl yansıdığı da önemli ölçüde çeşitlilik göstermektedir. Tüm bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda bu çalışmada nitel araştırma yönteminin kullanılması, problemin anlaşılmasında ihtiyaç duyulan bir çözümdür.

Buna ek olarak çalışmamızda çalışmamızın içeriği ile uyumlu olan durum (örnek olay çalışması) yöntemi kullanılmıştır. Diğer araştırma türleri ile arasındaki farklara göz attığımızda “durum çalışması nasıl ve niçin sorularını temel alan, araştırmacının kontrol edemediği bir olgu ya da olayı derinliğine incelemesine olanak veren bir araştırma

yöntemidir.” Durum çalışması özellikle birden fazla dayanak veya bilgi kaynağının kullanıldığı durumlarda başvurulmuş bir yöntemdir (Yıldırım & Şimşek, 2018, 289).

Nitel araştırmalarda çeşitli desen türleri bulunmaktadır ve bu desenlerden biri olan olgu bilim (fenomenoloji) deseni, araştırmanın konusuna uygun bir yaklaşım olarak değerlendirilmiştir. Olgu bilim deseni, bireylerin farkında oldukları ancak derinlemesine açıklayamadıkları olguların incelenmesinde kullanılan bir yöntemdir (Yıldırım & Şimşek, 2018, 69). Olgubilim (fenomenolojik) desen, insanların belirli bir olguya ilişkin tecrübelerine odaklandığı için, komşuluk ve dindarlık ilişkisi de bu desen çerçevesinde sınırlı ve belirli bir çalışma grubu bağlamında incelenerek anlamlandırılabilir. (Creswell, 2019, 267) Katılımcıların sosyal ilişkilerinde yaşamış oldukları bireysel farklılıklar ve bu bireysel farklılıkların doğal bir sonucu olarak komşuluk ilişkilerine karşı farklı bakış açılarına sahip olmaları bununla birlikte, bireylerin dini yaşantıları ile dini anlayışları arasındaki ilişkinin anlaşılabilmesi ve değerlendirilebilmesi açısından da olgubilim (fenomenolojik) desenin uygun bir yaklaşım olduğu düşünülmüştür.

3.2. Çalışma Grubunun Seçimi ve Özellikleri

Bu araştırma, Ankara ili Altındağ ilçesi sınırlarında yaşayan kadınlar üzerinde gerçekleştirilmiş olup, çalışma grubu oluşturulurken olasılıklı olmayan örnekleme türlerinden ölçüt (amaçlı) ve maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemleri kullanılmıştır. Örnekleme yöntemlerinin çeşitlendirilmesinin amacı, farklı bireysel ve sosyokültürel özellikler doğrultusunda komşuluk ve dindarlık olgularının ortak ve farklı yönlerini anlamaya çalışmaktır.

Olasılıklı olmayan bir örnekleme yöntemi olan amaçlı örnekleme, genellemeler yapmak yerine derinlik ve yoğunluğa odaklanan nitel araştırmalarda sıklıkla tercih edilir. Bu yöntemde, araştırmacı zengin içerik sağlayabilecek katılımcılara yönelerek derinlemesine analizler yapar. Ayrıca, amaçlı örneklemede araştırmacı evren hakkında genel bilgiye sahip olmakla birlikte, örneklem çerçevesi kesin olarak belirlenmiş değildir. (Yıldırım – Şimşek, 2018, 122) Bu durumda, araştırma amacına en uygun gruplar seçilerek örnekleme dahil edilir.

Kartopu örnekleme tekniği, evreni oluşturan bireylere ulaşmanın zor olduğu hedef kitlelerle yapılan araştırmalarda sıkça kullanılan bir yöntemdir. Bu teknikte araştırmacı,

görüşme yaptığı katılımcıların sosyal bağlantılarını kullanarak belirli kriterlere sahip diğer potansiyel katılımcılara ulaşmayı amaçlar. (Güçlü,2019,101) Bu çalışmada da kartopu örnekleme, hedef gruba erişim sağlamak için oldukça işlevsel bir yöntem olarak uygulanmıştır.

Maksimum çeşitlilik örnekleme kapsamında katılımcılar yaş, yetişilen yer, özel ekonomik durum, medeni durum, eğitim durumu ve meslek bakımında çeşitlendirilmiştir.

Maksimum çeşitlilik açısından çalışma grubu şu şekilde karşımıza çıkmaktadır: yaş aralıklarına baktığımızda 25- 40 yaş arası 11 katılımcı, 40-55 yaş arası 14 katılımcı bulunmaktadır. Çalışmaya katılan katılımcılardan 5 tanesi köyde yetişirken geri kalan 20 katılımcı büyükşehirde yetişmiştir. 1 katılımcı ekonomik durumunu çok iyi şeklinde ifade ederken, 14 katılımcı iyi, geriye kalan 10 katılımcı ise orta olarak ifade etmiştir. Çalışmaya katılan katılımcıların büyük çoğunluğunu oluşturan 21 katılımcı evli iken geriye kalan 4 katılımcı bekdir. Eğitim durumlarına bakıldığında 6 katılımcının ilköğretim, 2 katılımcının ortaokul, 6 katılımcının lise, 10 katılımcının lisans, 1 katılımcının ise yüksek lisans seviyesinde olduğu görülmektedir. Çalışmaya katılan 10 katılımcı ev hanımı, 5 katılımcı öğretmen, 3 katılımcı Kuran kursu öğreticisi iken diğer meslekler şu şekildedir; Diorama, terzi, araştırma görevlisi, temizlik görevlisi, market sahibi ve aşçı.

Örnekleme yöntemleri sonucunda toplamda 25 kadın ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmalarda başlangıçta kesin bir katılımcı sayısı belirlemek genellikle uygun görülmez. Çünkü nitel araştırmalarda önemli olan, sayıdan ziyade veri doyumu ulaşmaktır. Veri doyumu, elde edilen bilgilerin tekrar etmeye başladığı ve yeni bir anlamın ortaya çıkmadığı noktayı ifade eder. Bu kavramı etkileyen unsurlar, verilerin kalitesi, çalışmanın kapsamı, ele alınan konunun doğası, her bir katılımcıdan sağlanan bilgi derinliği ve yapılan görüşme sayısı olarak sıralanabilir.

3.3. Veri Toplama Süreci

Katılımcıların komşuluk ilişkileri ve dindarlık hakkındaki düşüncelerini anlamak amacıyla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Veri toplamada kullanılan bu teknik, yüzeyde görünenin ötesine geçerek, olgunun altındaki anlamları keşfetmeyi ve katılımcının zihnindeki düşünce yapısını bütüncül bir şekilde kavramayı hedefler. Bu doğrultuda, yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Formda, demografik bilgiler

ve temalara yönelik sorular yer almıştır. Demografik sorular, katılımcıların yaş, eğitim durumu, medeni durumu, öznel ekonomik durumu, ikamet ettikleri yer ve mesleklerini belirlemeye yöneliktir. Katılımcılara komşuluk, sosyal destek ve komşuluk, dindarlık, komşuluk ve dindarlık tema başlıkları altında 10 soru yöneltilmiştir.

Görüşme soruları, AYBÜ Etik Kurulu onayı ile uygulanmış ve görüşmeler gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Rapor, EK-4'te yer almaktadır. Ayrıca, görüşmeler öncesinde katılımcılara çalışmanın amacı açıklanmış ve kişisel bilgilerinin gizli tutulacağına dair güvence verilmiştir. Katılımcıların isimleri yerine K1, K2... şeklinde kodlar kullanılarak veriler aktarılacağı belirtilmiştir. Son olarak, tüm katılımcılardan ses kaydı alınması için onay alınmış, görüşme sırasında istemedikleri yerlerde kayıt durdurulmuş ve bu bilgilere çalışma raporunda yer verilmemiştir.

Görüşmeler 1 Mayıs 2024 – 15 Haziran 2024 tarihleri arasında Ankara ili Altındağ ilçesinde yaşayan ev hanımı veya çeşitli meslek gruplarında çalışan 25 katılımcı ile yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Görüşme süresi ise ortalama 25 dakikadır.

Görüşme sürecinde, katılımcıların kendilerini rahat hissedebilecekleri bir ortam sağlanması ön planda tutulmuştur. Bu nedenle görüşmeler, katılımcıların evlerinde veya iş yerlerinde yapılmış ve görüşme sırasında katılımcıların yanında olmalarını istedikleri yakınlarına da izin verilmiştir. Katılımcılarla görüşme öncesinde doğrudan sorulara geçilmemiş, önce araştırmacı ile bir bağ kurma süreci izlenmiş ve ardından uygulamaya başlanmıştır. Ayrıca, tüm çalışma grubunda, soruların anlaşılmadığı durumlarda açık ve net ifadelerle tekrar edilmesine özen gösterilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Çalışmanın tek veri kaynağı olan katılımcılardan elde edilen ses kayıtları, bilgisayar ortamında döküm alınarak yazıya geçirilmiştir. Görüşme dökümleri, ham haliyle herhangi bir değişiklik yapılmaksızın analiz edilmiştir. Görüşme dökümlerinin kodlanmasında, belirli araştırma sorusu ve alt sorular çerçevesinde veri setinin incelendiği yapısal kodlama yöntemi tercih edilmiştir. (Saldana,2019,101) Bu yöntemde, katılımcıların cevaplarında sadece ilgili sorularla bağlantılı olan kısımlar dikkate alınmış ve konuyla ilgisiz söylemler analiz dışında bırakılmıştır.

25 katılımcıyla yapılan görüşmelerin her biri yazılı döküm haline getirilmiş ve bu dökümler MAXQDA yazılımına aktarılmıştır. İçerik analizi yöntemi kullanılarak analizler gerçekleştirilmiştir (Creswell, 2015; Creswell & Poth, 2018).

Veri analizi süreci şu adımları içermektedir:

1. Kodlama Süreci: Her bir görüşme satır satır dikkatle okunmuş ve araştırma soruları ile genel amaca uygun şekilde kodlanmıştır. Kodlama esnasında, görüşmelerde öne çıkan ana unsurlar belirlenmiş ve anlamlı kodlar atanmıştır.

2. Kodların Gruplandırılması ve Alt Temaların Oluşturulması: Kodlama tamamlandıktan sonra, elde edilen kodlar arasında benzerlikler tespit edilerek gruplandırılmış ve alt temalar oluşturulmuştur.

3. Temaların Belirlenmesi: Kodlar içerik açısından analiz edilip yeniden organize edilerek ana temalar oluşturulmuştur. Bu süreçte, temaların araştırma amacına uygun bir bütünlük sunması sağlanmıştır. Sonuçta ortaya 4 tema ve 11 alt tema çıkmıştır (Şekil 1).

4. Gözden Geçirme ve Geri Bildirim Süreci: Kodlama ve tema oluşturma süreci araştırma danışmanı tarafından gözden geçirilmiş ve düzenli geri bildirimler alınarak analizlerin güvenilirliği artırılmıştır. Dil ve içerik açısından yapılan düzenlemeler analizlerin geçerliliğini desteklemiştir.

Kod Sistemi	MÜLAKATLAR	TOPLAM
▼ Komşuluk kavramı		0
> Komşu sayısı ve komşuluk yapılanlar		25
> Komşuluk kelimesi		11
> İyi komşu		15
▼ Sosyal destek ve komşuluk		0
> Komşuluğun önemi		7
> Eski komşuluklar		14
> Komşulukta yardımlaşma ve dayanış		10
> Komşuluk yapmada komşunun özelli		15
▼ Dindarlık		0
> Dindar insan		8
> Kendini dindar olarak görme		14
▼ Komşuluk ve dindarlık		0
> İlişki var		5
> İlişki yok		7
Σ TOPLAM	131	131

Şekil 1. Tema ve alt temalar

3.5. Sınırlılıklar

Bireylerde komşuluk ve dindarlık ilişkisini anlamayı amaçlayan bu çalışmadan elde edilen sonuçlar Ankara ili Altındağ ilçesi Yıldıztepe mahallesinde yaşayan 25 kadın ile sınırlıdır. Ayrıca, oluşturulan temalar ve görüşme soruları da araştırmayı sınırlayan önemli unsurlardır. Bunun yanı sıra, her katılımcının görüşme sırasında içinde bulunduğu psikolojik ve çevresel koşullar da araştırmanın sınırlarını çizen faktörlerdendir. Aynı katılımcılara farklı zamanlarda farklı sorularla ulaşılması ya da farklı katılımcılara aynı soruların yöneltilmesi durumunda, bu araştırmanın sonuçları, mevcut bulgulardan çok farklı bir noktaya kayabilir.

4. BULGULAR

Analizler sonucu ortaya çıkan bulgular, dört ana tema başlığı içerisinde aktarılacaktır.

1. Komşuluk kavramı

"Komşuluk kavramı" teması üç alt temadan oluşmaktadır. İlk alt tema olan "Komşu sayısı ve komşuluk yapılanlar", bireylerin komşu sayısının ve bu komşularla yapılan etkileşimlerin önemini vurgular. İkinci alt tema olan "Komşuluk kelimesi", katılımcıların komşuluk kavramını nasıl tanımladıklarını ve bu kelimeye yükledikleri anlamları inceler. Üçüncü ve son alt tema olan "İyi komşu", iyi bir komşu olmanın ne anlama geldiğini ve bu kavramın hangi özellikleri içerdiğini ortaya koyar. Bu alt temalar, komşuluğun genel anlamda algılanışı ve bireyler için taşıdığı önemi farklı açılardan ele alır.

1.1. Komşu sayısı ve komşuluk yapılanlar

Araştırma kapsamında katılımcılara "Oturduğunuz apartmanda kaç daire var? Siz bunlardan kaçıyla komşuluk yapıyorsunuz?" sorusu yöneltilmiş ve elde edilen bulgular analiz edilmiştir. Verilere göre, apartmanlarda daire sayısı ve komşuluk yapılan dairelerin sayısı arasında çeşitlilik gözlemlenmiştir.

Katılımcılar, oturdukları apartmanlardaki toplam daire sayısını belirtmiştir. Bu sayı en düşük 6 ve en yüksek 68 arasında değişiklik göstermektedir. Katılımcıların komşuluk yaptığı daire sayısına bakıldığında ise katılımcıların 0 ile 6 arasında değişen komşuluk sayıları rapor edilmiştir. Bu kapsamda 5 katılımcı, oturduğu apartmandaki diğer dairelerle hiçbir komşuluk ilişkisi kurmadığını belirtmiştir. Katılımcılardan altıdan fazla komşuluk yaptığını belirten olsa da hatta bu sayı bazen 25 e çıksa da katılımcılar bu durumu herkesle selamlaşırım ama samimi olduğum, komşuluk yaptığım kişi sayısı 2 ya da 3 diredir şeklinde ifade etmişlerdir. Dolayısıyla bazı katılımcıların cevabı aşağıdaki gibidir:

“Oturduğum apartmanda 12 Daire var hiçbirleriyle görüşmüyorum ve Hiçbirini tanımıyorum. Çünkü işe zaten sabah gidip akşam geliyorum kimseyi görmeye vaktim ve fırsatım olmuyor Bir de ben insanlarla çok fazla içli dışlı olmayı samimiyet kurmayı sevmiyorum. Bu yüzden de insanlara çok fazla muhatap olmuyorum.” (K23)

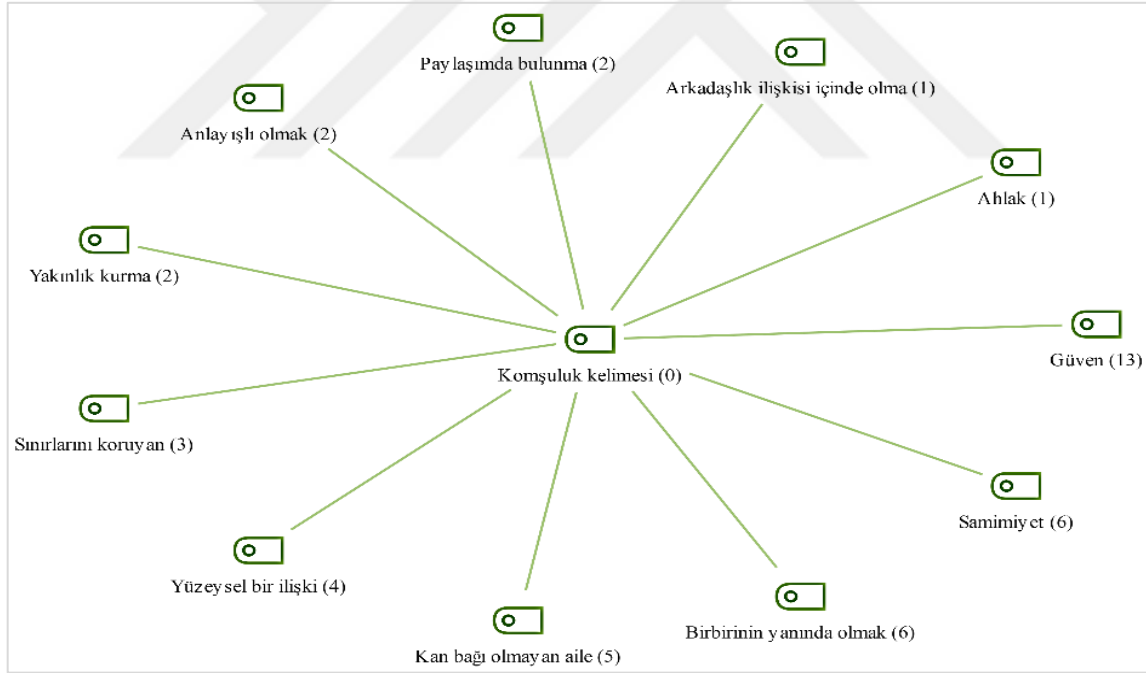
“23 daire var. 2 kişi ile samimiyim. Fakat tüm komşularımınla genel manada iletişim içerisindeyim.” (K12)

“Oturduğum apartmanda 20 daire var ben bunların hiçbirini ile komşuluk yapmıyorum, bir tek yan dairemle selamım var. Ona bir şey lazım olduğunda ister ve ben veririm benim lazım olduğunda ben hiçbir şey istemem.” (K18)

Bu bulgular, katılımcıların oturdukları apartmanlardaki komşuluk ilişkilerinin yoğunluğunun daire sayısına ve katılımcının tercihinine bağlı olarak değişkenlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Özellikle bazı katılımcıların hiç komşuluk yapmadığı gözlemlenmiştir. Bu sonuçlar, apartman yaşamında komşuluk ilişkilerinin farklılaşabileceğine ve bireylerin komşuluk kavramına olan yaklaşımlarının değişken olduğuna işaret etmektedir.

1.2. Komşuluk kelimesi

Komşuluk kelimesi alt temasına ilişkin kodlar ve frekansları Şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 2. Komşuluk kelimesi alt temasına ilişkin kodlar ve frekansları

Katılımcılara yöneltilen "Komşuluk kelimesi sizin için ne ifade etmektedir?" sorusuna verilen yanıtlar, komşuluk kavramının bireyler için farklı anlamlar taşıdığını ortaya koymaktadır. Katılımcıların çoğunluğu, komşuluğu güven (13 katılımcı) olarak tanımlayarak, komşular arasında dayanışma ve huzurlu bir ilişki kurmanın temel unsuru

olduğunu vurgulamıştır. Birbirinin yanında olmak, yani iyi ve kötü günde destek olma, gözetme ve kötü gün dostu olma, 6 katılımcı tarafından dile getirilmiş ve komşuluk ilişkilerinde önemli bir yer tutmuştur. Samimiyet de yine 6 katılımcı tarafından ifade edilerek, komşuluğun içten ve yakın bir ilişki anlamına geldiği belirtilmiştir. Bazı katılımcılar ise komşuluğu kan bağı olmayan aile (5 katılımcı) şeklinde tanımlayarak, komşuluk ilişkilerinin aile benzeri bir yakınlık taşıyabileceğini vurgulamıştır. Öte yandan, yüzeysel bir ilişki (4 katılımcı) olarak komşuluğu tanımlayanlar, geçmişte komşuluğun daha derin anlamlar taşıdığını ancak günümüzde yalnızca kapı önünde karşılaşmalara indirgenmiş bir ilişki haline geldiğini belirtmiştir. Sınırlarını koruyan (3 katılımcı) bir komşuluk anlayışı ise, mahremiyete saygı duyan ve sınırlarını koruyan bir ilişki olarak tanımlanmıştır. Paylaşımında bulunma (2 katılımcı), yakınlık kurma (2 katılımcı) ve anlayışlı olmak (2 katılımcı) gibi unsurlar da katılımcılar tarafından komşuluğun önemli özellikleri arasında gösterilmiştir. Ayrıca, ahlak ve arkadaşlık ilişkisi içinde olma, birer katılımcı tarafından komşulukla ilişkilendirilmiştir. Konuya yönelik bazı katılımcıların ifadeleri şöyledir:

“Komşuluk benim için güvenirliliği ifade ediyor; gerçekten komşu olmak güvenmek ya da güvenilir biri olmak demek.” (K15)

“Paylaşmak, birbirinin sınırlarına saygı duymak, güvenilirlik.” (K19)

“Komşuluk bence aramızda kan bağı olmayan kardeş ve akrabalarımız gibi geliyor bana. Tabii ki herkesle yani her komşu ile bu şekilde bir yakınlık olur mu bilmem ama bana ve evime her anlamda en yakın olan onlar.” (K9)

“Çocukluğuma incek olursam Çocukluğumda komşuluk çok güzeldi o zamanlar komşuluk Eş dost akraba gibiydi şu an ise ilişkilerimiz daha kopuk gitme ve gelmeler azaldı birbirimizin iyi ve kötü günlerinde birbirimizin yanında olmaz olduk eskisi gibi bağlı değiliz daha çok resmi ve uzaktan bir ilişki mevcut.” (K6)

“Yakınlık kurabileceğim, paylaşım yapabileceğim insanlar.” (K8)

“Komşuluk, yakın yaşam alanlarını paylaşan insanların birbiriyle iletişim içinde olması, arkadaşlık kurarak yakınlaşması, birbirinin ihtiyaçlarına yardımcı olması, birbirini gözetmesi, birbirine destek olması demektir.” (K10)

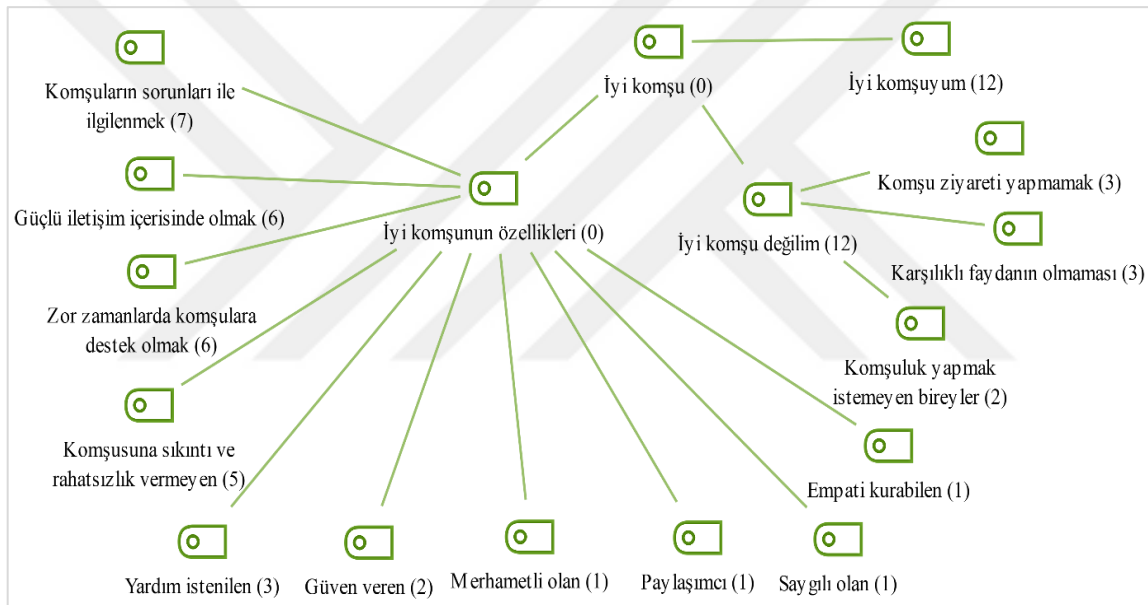
“Komşuluk güven ve ahlak demek benim için. 12 yıldır farklı farklı komşularla tanıştım. Köydekiler dedikoducu ve hainlerdi. Önceki bir komsum kapımı dinlerdi,

kapıma sular dökerdi. Şimdiki komşum fuhuş yapıyor, ispat edemiyorum çünkü yönetici babasıyla çok iyi, bende başıma bela gelmesin bana dokunmasın diye susuyorum.”
(K18)

Bu bulgular, komşuluk kavramının bireyler için çok yönlü bir anlam taşıdığını ve güven, samimiyet, destek olma gibi unsurların öne çıktığını göstermektedir. Bununla birlikte, bazı katılımcılar komşuluk ilişkilerinin günümüzde yüzeysel hale geldiğini belirtirken, diğerleri mahremiyet ve sınırların korunmasını önemsemektedir.

1.3. İyi komşu

İyi komşu alt temalarına ilişkin kodlar ve frekansları Şekil 3’de verilmiştir.

Şekil 3. İyi komşu alt temasına ilişkin kodlar ve frekansları

Katılımcılara "Kendinizi iyi bir komşu olarak görüyor musunuz? Size göre iyi bir komşu nasıl olmalı?" sorusu sorulmuş ve bu soruya verilen yanıtlar incelenmiştir. Bulgular, katılımcıların iyi bir komşu tanımında farklı nitelikleri ön plana çıkardığını göstermektedir. Komşuların sorunları ile ilgilenmek (7 katılımcı) ve zor zamanlarda komşulara destek olmak (6 katılımcı) iyi bir komşunun önemli özellikleri arasında sıklıkla belirtilmiştir. Ayrıca, güçlü iletişim içerisinde olan komşular (6 katılımcı) da ideal komşu tanımında önemli bir yere sahiptir. Komşusuna sıkıntı ve rahatsızlık vermeyen (5 katılımcı) bireyler, komşuluk ilişkisinde dikkat edilmesi gereken bir başka önemli unsur olarak öne çıkmıştır. Yardım istenilen (3 katılımcı) ve güven veren (2 katılımcı) komşular da ideal komşu profiline dahil

edilmiştir. Diğer katılımcılar, iyi bir komşunun merhametli (1 katılımcı), paylaşımcı (eşyalarını ve evini paylaşan; 1 katılımcı), saygılı (1 katılımcı) ve empati kurabilen (1 katılımcı) olması gerektiğini vurgulamıştır.

Katılımcılardan 12'si kendilerini iyi bir komşu olarak görürken, diğer 12'si iyi bir komşu olmadıklarını belirtmiştir. İyi bir komşu olmadığını belirtenler arasında komşu ziyareti yapmamak (3 katılımcı), genellikle çalışma saatleri nedeniyle yoğunluk gibi nedenlerle açıklanmıştır. Ayrıca, karşılıklı faydanın olmaması (3 katılımcı) ve komşuluk yapmak istemeyen bireyler (2 katılımcı) gibi faktörler de iyi komşuluk ilişkilerinin önünde engel olarak görülmüştür.

“Kendimi iyi bir komşu olarak görüyorum. Bana göre iyi bir komşu yardımsever, ilgili, hâl hatır soran, maddi manevi destek olmalı.” (K17)

“Evet görüyorum çünkü söylediğim gibi Komşumun bir şeye ihtiyacı olduğunda hemen elimde ne varsa en iyisini yapmaya çalışır zor günlerini destek olur iyi ve kötü günlerinde yoldaş olmaya çalışırım Elimden geldiğince yardımcı olurum. Bana göre iyi bir komşu zor anında hemen sana destek verebilmeli.” (K7)

“Kendimi iyi bir komşu olarak gördüğümü söyleyemem çünkü Komşularımınla aramda samimi bir iletişim gitmeli gelmeli bir ilişki yok. Fakat bu durumun Sadece benden kaynaklandığını düşünmüyorum. Bana göre iyi bir komşu elinden ve dilinden emin olduğun samimiyetine inandığın Her anlamda güvenebildiğin yüzüne farklı konuşup arkandan dedikodunu yapmayan kişidir.” (K24)

“Bana göre iyi bir komşu öncelikle kapısını çaldığında o kapıyı güler yüzle açmalı kapıyı yarım ağız açıp da gönülsüz bir surat ile karşılaşılmamalı. Bana göre iyi bir komşu herhangi bir ihtiyaç durumunda rahatça kapısı çalınabilmeli gidip gelinebilmeli komşunun ihtiyaçlarını gidermek için çaba sarf etmeli” (K21)

“Kendimi her ne kadar çok iyi bir komşu olarak görmesem de komşuluğun esaslarını yerine getirdiğimi düşünüyorum. Fakat tabii ki bu noktada eksikliklerim var. Bana göre iyi bir komşu kendisine yapılmasını istemediği şeyi başkasına yapmayan kişidir bir kişi kendisine nasıl davranılmasını istiyorsa komşusuna da aynı şekilde davranmak zorundadır. Eğer kişi bunlara dikkat ediyorsa benden beklediği şeyleri kendisi de

yerine getiriyorsa bana göre iyi bir komşudur. Her durumda empati kurabilen ve tahammül edebilen kişiler bana göre en iyi komşudur.” (K25)

“Görmüyorum. Çünkü komşulara gidip gelmek ziyaret etmek gerekirken ben bunu yerine getirmiyorum. Hasta olduklarında elimden geldiğince ziyaret etmeye çalıştım. Hâl hatırda soruyordum fakat çoğu insanda bunun karşılığını göremeyince bende geri adım attım. İyi bir komşu komşusuna sıkıntı vermemeli. Komşusunun herhangi bir ihtiyacı olduğunda karşıdaki kişiyi yoklayarak bunu kendisi önceden fark etmeli.” (K5)

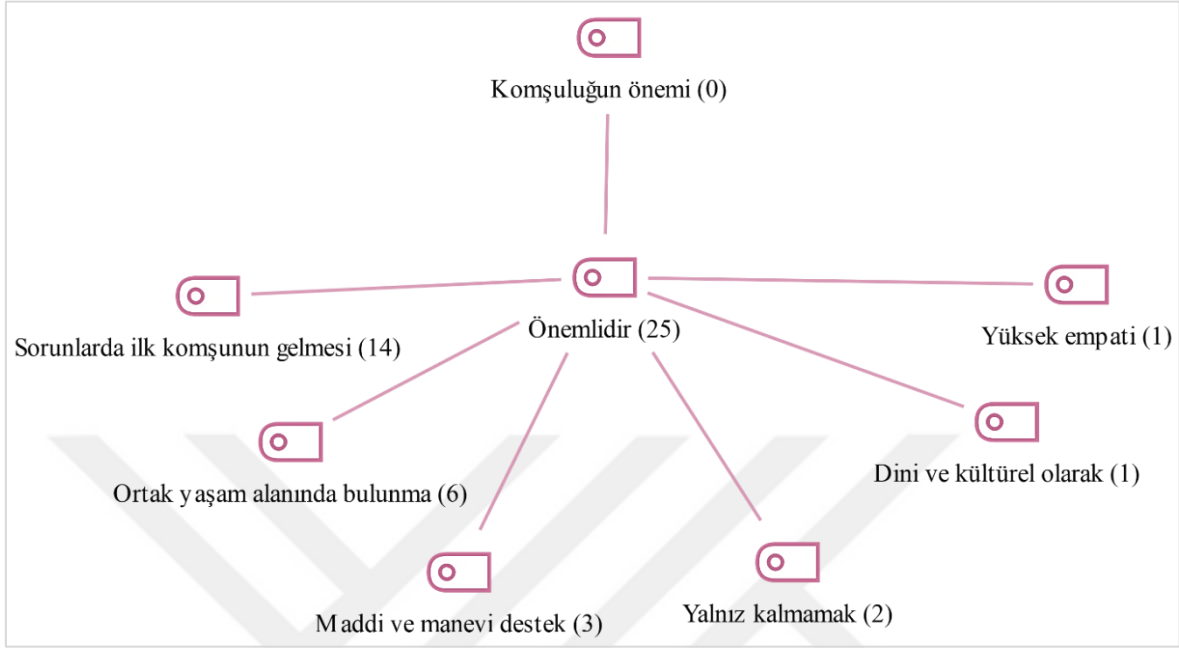
İyi bir komşunun tanımında destek olma, güçlü iletişim, sorunlarla ilgilenme gibi unsurların öne çıktığını; ancak bazı katılımcıların yoğunluk ve karşılıklı faydanın yetersizliği gibi nedenlerle kendilerini iyi bir komşu olarak görmediğini ortaya koymaktadır.

2. Sosyal destek ve komşuluk

"Sosyal destek ve komşuluk" teması, dört alt temadan oluşmaktadır. İlk alt tema olan "Komşuluğun önemi", komşuluk ilişkilerinin bireyler için neden önemli olduğunu ve bu ilişkilerin sosyal destek sağlama rolünü vurgular. İkinci alt tema olan "Eski komşuluklar", geçmişteki komşuluk ilişkilerini ve bu ilişkilerin günümüzle olan farklarını ele alır. Üçüncü alt tema olan "Komşulukta yardımlaşma ve dayanışma", komşular arasında karşılıklı yardım ve dayanışmanın nasıl gerçekleştiğini ve bu durumun toplumsal bağları nasıl güçlendirdiğini inceler. Dördüncü ve son alt tema olan "Komşuluk yapmada komşunun özelliği", komşuluk ilişkilerinde komşunun karakteristik özelliklerinin, ilişkilerin niteliğini nasıl etkilediğini ortaya koyar. Bu alt temalar, sosyal destek ve komşuluk arasındaki ilişkiyi farklı açılardan ele alarak derinlemesine analiz eder.

2.1. Komşuluğun önemi

Komşuluğun önemi alt temasına ilişkin kodlar ve frekanslar Şekil 4’de verilmiştir.

Şekil 4. Komşuluğun önemi alt temasına ilişkin kodlar ve frekansları

Katılımcılara "Sizin için komşuluk önemli midir? Eğer önemliyse neden önemlidir?" sorusu yöneltilmiş ve tüm katılımcılar, komşuluğun önemli olduğunu belirtmiştir. Verilen yanıtlar, komşuluk kavramının önemini farklı açılardan ele almaktadır. Bir sorun yaşandığında ilk olarak komşunun destek olması ve uzak bir akrabadan önce komşunun yardımına koşması, 14 katılımcı tarafından vurgulanan önemli bir husus olmuştur. Bu, komşuluk ilişkilerinin kriz anlarında güvenilir bir destek kaynağı olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır. Ortak yaşam alanında bulunma, komşuluk ilişkilerinin önemini vurgulayan bir diğer unsurdur. Katılımcılar, dairelerin bağımsız olmasına rağmen evlerde yaşananların komşuları etkileyebileceğini ve ortak yaşam alanlarının güvenli olması açısından komşuluk ilişkilerinin önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca, iletişim kurma zorunluluğu ve sosyal yaşamda iç içe olma gibi faktörler de 6 katılımcı tarafından komşuluk ilişkilerinin değerini artıran etkenler olarak gösterilmiştir. Maddi ve manevi destek, 3 katılımcı tarafından dile getirilmiş, komşuluğun yalnızca sosyal değil, aynı zamanda karşılıklı yardım ilişkisini de içerdiği belirtilmiştir. Yalnız kalmamak ise, 2 katılımcı tarafından komşuluğun insanı yalnızlıktan koruyan bir unsur olarak görülmüştür. Dini ve kültürel bağlamda komşuluğun önemi, 1 katılımcı tarafından vurgulanarak, komşuluk ilişkilerinin kültürel ve dini öğretilerle

de desteklendiği belirtilmiştir. Son olarak, yüksek empati kurabilen ve kendine nasıl davranılmasını istiyorsa komşusuna da öyle davranan bir birey anlayışı, 1 katılımcı tarafından önemsenmiştir.

“Evet önemli. Çünkü binada her ne kadar evlerimiz ayrı ayrı olsa da bence bütün bir yaşam var ve ister istemez herkesin yaşantısı birbirini etkiliyor. Özellikle benim karşı dairem, aynı katta oturduğum insanlar çok önemli. Çünkü kapılarımız birbirine bakıyor ve herkes her ne kadar özgür olsa da herkesin yaptığı herkesi etkiliyor. En basitinden başıma bir şey geldiğinde hemen komşumun kapısını çalıyorum. Ya da komşumun bir sıkıntısı olsa ister istemez ucundan kulağından bu sıkıntı bize de yansıyor. Bu yüzden önemli.” (K4)

“Komşuluk benim için elbette ki önemlidir. En başta oturduğum bir mekân var ve ben o mekânın güvenli olmasını, huzurlu olmasını, sakin ve yaşanılabilir olmasını isterim. Bu da elbette ki mekânı paylaştığımız kişilerle yani komşularla mümkün olur. Bu açıdan komşularla iyi geçinmek, sırtını güvenli bir yere yaslamak elbette ki önemlidir.” (K9)

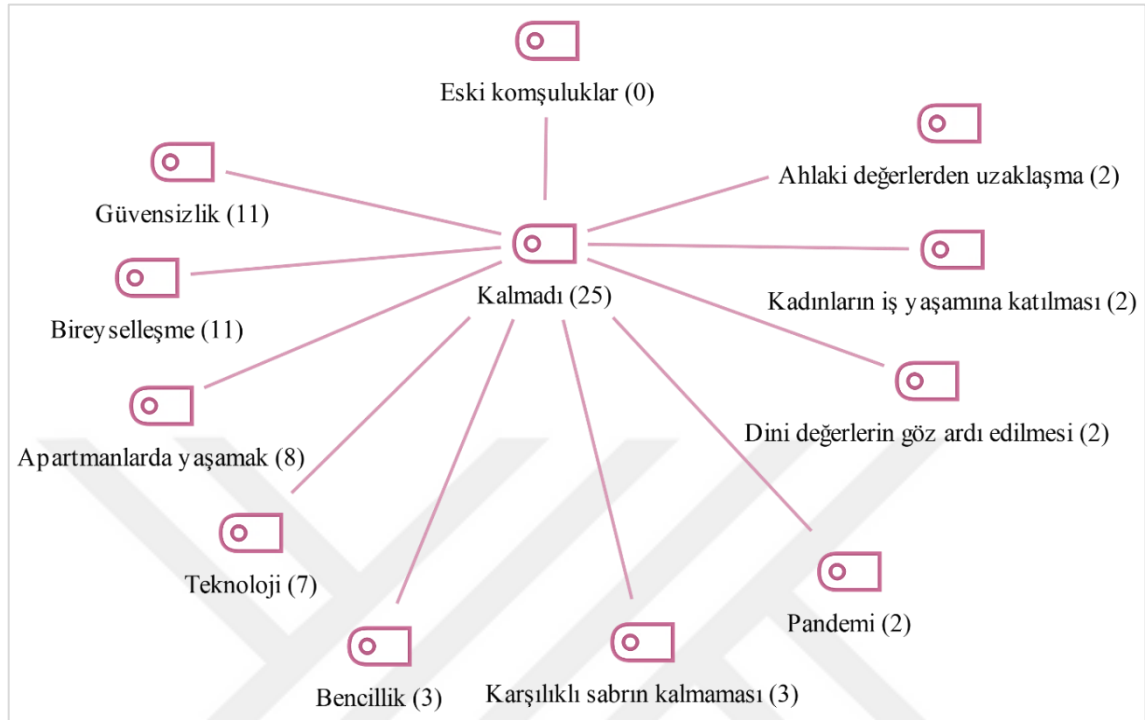
“Evet, önemlidir çünkü hem dinimizde hem kültürümüzde komşuluk üzerine hadisler ya da atasözleri bulunmaktadır. Komşuluk karşılıklı haklar ve sorumluluklar yüklemektedir. Sosyal hayatın bir parçası olan biz insanlar için komşularımızla iletişim sağlamamız gerekiyor. Hele ki apartmanda oturuyorsak ve büyükşehirde yaşıyorsak bazen komşumuza kargo bırakacak kadar güvenmek bile çok büyük bir artı değer olabiliyor.” (K19)

“Önemli. Çünkü ben evlenmeden önce hep yalnızdım. Kapını çalan yok arayıp soran yok insan gerçekten zor günlerinde yalnızlığın ne kadar zor olduğunu daha iyi anlıyor. Bir hafta hasta yattığım oldu bir tabak çorba pişirecek halim yoktu. Özellikle o zaman gerçekten birisinin gelip bir halimi hatırlamamı sormasını çok bekledim. Çünkü başına bir şey geldiğinde akrabalar gelene kadar komşu koşup yetişiyor.” (K2)

Bu bulgular, komşuluğun kriz anlarında destek sağlama, ortak yaşam alanlarının güvenliği ve sosyal ilişkilerin sürdürülebilirliği açısından önemli olduğunu göstermektedir. Maddi ve manevi yardımlaşma, yalnızlığı azaltma ve kültürel öğretilerle desteklenen komşuluk, katılımcılar tarafından değerli bir ilişki biçimi olarak tanımlanmıştır.

2.2. Eski komşuluklar

Eski komşular alt temasına ilişkin kodlar ve frekanslar Şekil 5’de verilmiştir.

Şekil 5. Eski komşular alt temasına ilişkin kodlar ve frekansları

Katılımcılara "Sizce eski komşuluklar kaldı mı? Eğer kalmadıysa bunun temel sebebi size göre nedir?" sorusu yöneltilmiş ve tüm katılımcılar eski komşulukların kalmadığını belirtmiştir. Yanıtlardan elde edilen bulgular, günümüzde komşuluk ilişkilerinin neden zayıfladığına dair çeşitli faktörleri ortaya koymaktadır. Güvensizlik, 11 katılımcı tarafından eski komşulukların kaybolmasının temel sebebi olarak gösterilmiştir. Aynı sayıda katılımcı, bireyselleşme, içe dönme ve insanların birbirine olan ihtiyacının azalması gibi faktörlerin komşuluk ilişkilerini olumsuz etkilediğini ifade etmiştir. Apartmanlarda yaşamak, 8 katılımcı tarafından, bahçeli evlerdeki hareketlilikle geçmişte komşuluk ilişkilerinin daha kolay anlaşılabilir olduğu ve şimdiki yüksek binaların insan etkileşimini azalttığı, komşuların birbirini göremediği bir yapı oluşturduğu şeklinde değerlendirilmiştir. Teknoloji ise 7 katılımcı tarafından, modern komşuluk ilişkilerini zayıflatan önemli bir etken olarak belirtilmiştir. Karşılıklı sabrın kalmaması ve küçük seslerden dahi şikâyet edilmesi (3 katılımcı), bencillik (3 katılımcı), kadınların iş yaşamına katılması ve boş zamanlarını kendilerine ve ailelerine ayırmak istemesi (2 katılımcı), dini değerlerin göz ardı edilmesi (2 katılımcı), ahlaki değerlerden uzaklaşma (2 katılımcı), ve pandemi (2 katılımcı) gibi

faktörler de eski komşuluk ilişkilerinin kaybolmasının diğer nedenleri arasında sayılmıştır. Bunun dışında, gösterişe dayalı ilişkilerin yaygınlaşması, denk kişilerle görüşmek isteme (insanların kendilerine denk kişilerle sohbet etmeyi ve görüşmeyi tercih etmesi) ve olumsuz yaşam koşulları (olumsuz yaşam koşullarına bağlı sinirlilik) gibi unsurlar, her biri birer katılımcı tarafından belirtilmiştir.

“Hayır kalmadı. Eskiden insanlar arasında olan güven şu an yok. Tamam, komşularımızla samimiyiz birbirimize gidip geliyoruz. Ama artık kimse birbirine ne evinin anahtarını bırakabiliyor ne de çocuğunu emanet edebiliyor. Ama eskiden öyle değildi. Birbirimize koşulsuz güvenirdik. Eskiden birbirimize maddi konularda da çok rahat destek olabiliyorduk. Ama şu an kimse kimseyle az ya da çok fark etmeksizin herhangi bir para yardımlaşması içerisine girmiyor. Eskiden kapımızı bile kitleme ihtiyacı duymaz çat kapı tüm komşularımızla birbirimize girer çıkardık. Fakat şimdi birbirimize haber vermeden kimsenin evine gidip gelme gibi durumlar yok. Tüm bunların temel sebebi de bana göre güven ve samimiyetin yavaş yavaş yok olması.” (K4)

“Eskiden insanlar özellikle gece kondular da yaşadığı için ister istemez herkesin gelenine gidenine bir sıkıntısı olduğunda sıkıntısına şahit oluyordu ve dolayısıyla her şeyine hakimdi. Şu an toplumda ahlaki çöküş olduğunu düşünüyorum. Bunun yanı sıra kadınların çalışma hayatı önemli bir etkiye sahip bence çünkü iş hayatında yorulan kadın evine geldiğinde insanlar görüşmektense evine ve kendine vakit ayırmayı tercih ediyor. Bunlara ek olarak teknoloji de bu konuda çok etkili. Telefon televizyon ve sosyal medya gibi uyaranların çoğalması da epey etkili bir durum özellikle sosyalleşme anlamındaki isteklerini teknoloji sayesinde gideriyorlar.” (K14)

“Kaldığını düşünmüyorum. Gerek pandemi gerekse bağımlılık yapan teknoloji ürünleri insan ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir.” (K8)

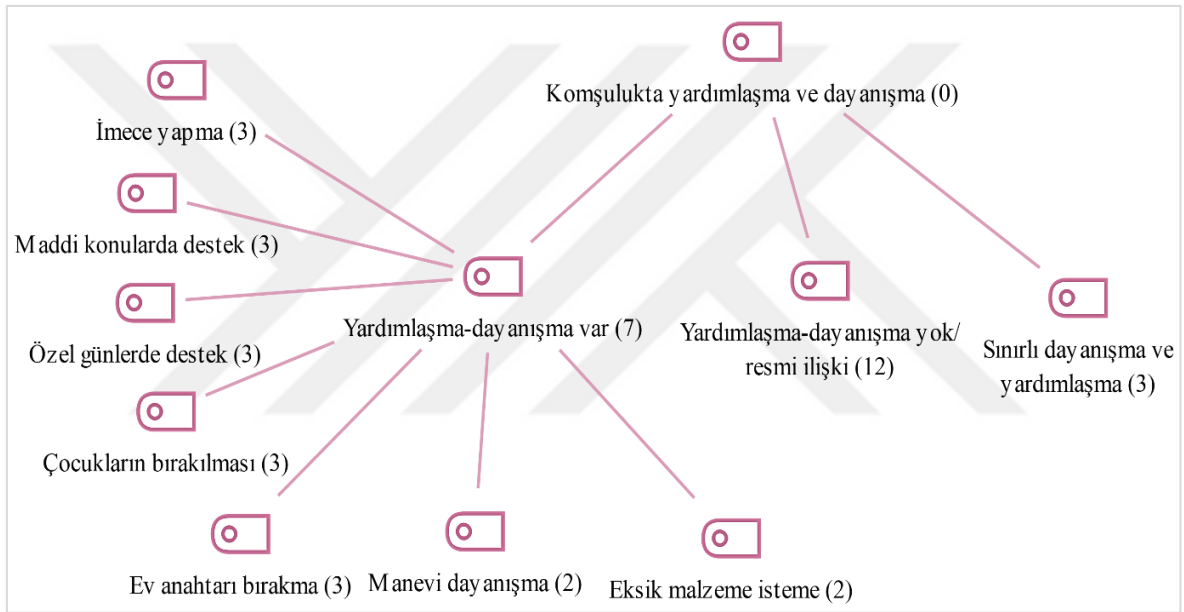
“Hayır, eski komşuluklar kalmadı. Günümüzde çoğu kişi bireyselliğe yönelmiş durumda ve problemlerini insanlara yansıtmaktansa kendisi çözmeyi tercih ediyor. Ayrıca günümüzde teknolojinin de gelişmesiyle herkes ona yönelmiş durumda. Bununla birlikte insanlar, ahlaki değerlerden uzaklaşmış durumdadır ve bu da kişilerin birbirlerine duyduğu güveni azaltıyor. Güven olmadığı için de yakınlaşma olmuyor. Çoğu insanın iş hayatına atılması da bir bunun bir nedeni olabilir. İnsanlar

geç saatlere kadar çalışıyor, bu nedenle aynı yerde yaşayan insanlar çoğu zaman birbiriyle karşılaşmıyor.” (K10)

Bu bulgular, eski komşuluk ilişkilerinin günümüzde bireyselleşme, teknoloji, apartman yaşamı ve güven eksikliği gibi çeşitli toplumsal ve bireysel faktörler nedeniyle kaybolduğunu göstermektedir.

2.3. Komşulukta yardımlaşma ve dayanışma

Komşulukta yardımlaşma ve dayanışma alt temasına ilişkin kodlar ve frekanslar Şekil 6’da verilmiştir.

Şekil 6. Komşulukta yardımlaşma ve dayanışma alt temasına ilişkin kodlar ve frekansları

Katılımcılara "Komşularınız arasında yardımlaşma ve dayanışma var mıdır? Komşu komşunun külüne muhtaçtır sözünden hareketle hangi konularda nasıl yardımlaşırsınız?" sorusu sorulmuş ve yanıtlar analiz edilmiştir. Yardımlaşma ve dayanışma olduğunu belirten 7 katılımcı, komşuluk ilişkilerinde yardımlaşmanın devam ettiğini ifade etmiştir. İmece yapma (3 katılımcı), komşuların günlük işleri birlikte halletmesi, kış hazırlığı gibi dayanışma örnekleriyle dile getirilmiştir. Maddi konularda destek de yine 3 katılımcı tarafından belirtilmiş ve yardımlaşmanın farklı boyutları gözler önüne serilmiştir. Özel günlerde destek (misafir ağırlama, cenaze, hastalık, düğün gibi zamanlarda), çocukların bırakılması ve ev anahtarı bırakma, her biri 3 katılımcı tarafından komşuluk ilişkilerinde karşılıklı güveni ve yardımlaşmayı gösteren örnekler olarak tanımlanmıştır. Manevi dayanışma, 2 katılımcı

tarafından sosyal ilişkilerde destek ve paylaşım olarak belirtilirken, eksik malzeme isteme de 2 katılımcı tarafından komşuluk ilişkilerinde yaygın bir yardım türü olarak ifade edilmiştir.

“Komşularımla aramda yardımlaşma ve dayanışma var mesela okula giden çocuklarımız varsa birbirimizin çocuklarını idare ediyoruz, kışlık hazırlığı birlikte yapıyoruz, ev işlerinde destek oluyoruz.” (K17)

“Yakın olanlar arasında yardımlaşma ve dayanışma tabi ki var. Sağlık sorunlarında, evde eksik malzeme olduğunda, birinin maddi durumu kötü olduğunda, yaşanan kötü olaylarda ya da özel günlerde birbirine destek olunur. Birisi evde bulunmadığı zaman diğerleri onun evine ve ailesine göz kulak olur. Bunlar yardımlaştığımız konulardan bazıları.” (K10)

“Binamızda maddi ve manevi kısaca her yönden bir yardımlaşma mevcuttur bizim binamızdaki yardımlaşmalar resmi ilişkiler üzerine değil daha çok sıcak samimi dostluklar üzerine kurulu. Bu samimiyet ve güvenin karşılıklı olduğunu düşünüyorum. Bu bahsettiğim samimiyet sürekli gidip geldiğimiz 5 komşumuz içerisinde gerçekleşiyor. Bunun dışında düğün cenaze gibi günlerde de birbirimize fazlasıyla destek olmaktayız.” (K11)

“Manevi anlamda bir yardımlaşma var. Komşularım sürekli dışarda olur çocuklarına hep yardımcı olurum, ihtiyaç duyduğumda onlar da bana yardımcı olurlar. Ama maddi anlamda herhangi bir yardımlaşmamız yok.” (K1)

Öte yandan, 12 katılımcı, komşuluk ilişkilerinin daha çok resmi olduğunu ve yardımlaşma ve dayanışmanın olmadığını belirtmiştir. Hatta cenaze gibi önemli olaylarda bile bilgi paylaşılmaması, komşuluk ilişkilerinin ne kadar resmi hale geldiğine işaret etmektedir. Sınırlı dayanışma ve yardımlaşma, 3 katılımcı tarafından ifade edilmiştir; bu katılımcılar çok zor durumlarda bile yardım istemekten veya yardım yapmaktan çekinildiğini ve dedikodu yapılır korkusunun etkili olduğunu belirtmiştir.

“Yardımlaşma var desem yalan söylemiş olurum öyle çok fazla bir yardımlaşma söz konusu değil daha çok ilişkiler resmi boyutta.” (K6)

“Komşularımız arasında yardımlaşma çok kalmadı. Evet komşu komşuya muhtaç ama bu durum artık eskisi gibi işlemiyor. Bir yumurtaya bile hasret kaldığım olmuştur; çocuklarımı bir komşuya bırakıp markete gidemediğim zamanlar oldu.” (K16)

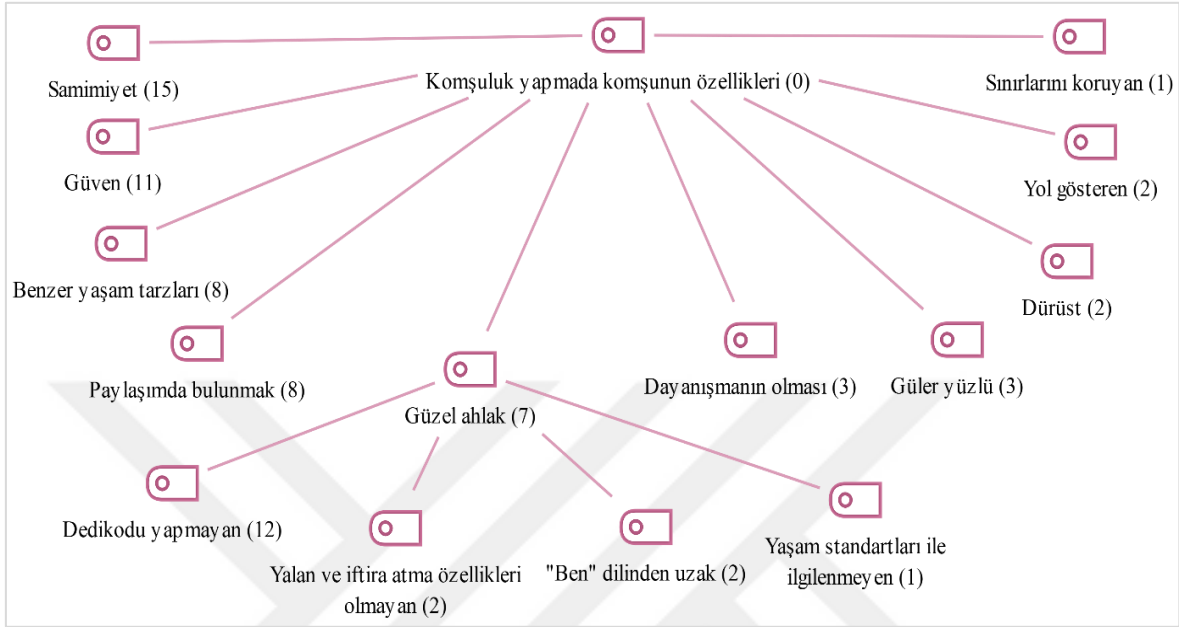
“Komşularım arasında yardımlaşma dayanışma yok. Komşularımla her konuda yardımlaşırdım, ev temizliği, taşınma, çocuk bakma vb. Ama hep tersini görünce yardımlaşmayı kestim. Onun yerine sadaka vermek daha mantıklı geliyor bana.” (K18)

“Komşularımız arasında maddi ve manevi yardımlaşma var fakat olması gerektiği gibi değil. Bu yardımlaşma oldukça az. Rahat bir şekilde kimse kimseye derdini sıkıntısını anlatamıyor. Bir insan karşıdaki kişiye derdini sıkıntısını anlattığında ise insanların ilk düşündüğü şey nasıl yardım edebilirim değil de genelde olayın dedikodu boyutu oluyor. Çünkü herhangi bir sıkıntıyı veya derdini anlatacağı zaman kişinin aklına ilk gelen şey acaba komşum bana ne der, bu durumdan dolayı beni yargılar mı ya da anlattığım bu durumu gidip arkamdan başkalarıyla da konuşur mu şeklinde çekinceler yaşadığı için bireyler genellikle daha mesafeli ilişkiler kurmaya özen gösteriyor.” (K25)

Bu bulgular, komşuluk ilişkilerinde yardımlaşma ve dayanışmanın bazı kesimlerde devam ettiğini, ancak birçok katılımcının komşuluk ilişkilerinin giderek daha resmi ve sınırlı hale geldiğini düşündüğünü göstermektedir. Maddi destekten sosyal paylaşıma kadar farklı yardımlaşma türleri olsa da, genel eğilim, komşuluk ilişkilerinin eskiye kıyasla zayıfladığı ve resmi bir yapı kazandığı yönündedir.

2.4. Komşuluk yapmada komşunun özelliği

Komşuluk yapmada komşunun özellikleri alt temasına ilişkin kodlar ve frekansları Şekil 7’de verilmiştir.

Şekil 7. Komşuluk yapmada komşunun özellikleri alt temasına ilişkin kodlar ve frekansları

Katılımcılara "Komşunuzla görüşüp görüşmemenizde komşunuzun hangi özellikleri etkili olmaktadır?" sorusu sorulmuş ve yanıtlar incelenmiştir. Samimiyet, 15 katılımcı tarafından komşuluk ilişkilerinde en etkili özellik olarak belirtilmiştir. Güven, 11 katılımcının vurguladığı önemli bir diğer faktör olarak, komşuluk ilişkilerinde belirleyici bir unsur olmuştur. Dedikodu yapmayan komşular ise, 12 katılımcı tarafından tercih edilen bir özellik olarak ifade edilmiştir. Benzer yaşam tarzları, 8 katılımcı tarafından komşularla etkileşimde önemli bir faktör olarak görülmüştür. Güzel ahlak (7 katılımcı) ve paylaşmada bulunmak (8 katılımcı) gibi özellikler de katılımcıların komşuluk yapmayı tercih etmelerinde etkili unsurlar arasında yer almıştır. Paylaşım, maddi ve manevi boyutlarıyla değerlendirilmiş ve sohbetlerde olumlu katkılar sağlayan, iletişime açık komşular olumlu karşılanmıştır. Dayanışmanın olması (3 katılımcı), güler yüzlü (3 katılımcı), yol gösteren (2 katılımcı) ve dürüst (2 katılımcı) komşular da komşuluk ilişkilerinde tercih edilen özellikler arasında yer almıştır. "Ben" dilinden uzak olan (2 katılımcı), yalan ve iftira atmayan (2 katılımcı), sınırlarını koruyan (1 katılımcı), yaşam standartları ile ilgilenmeyen (1 katılımcı)

ve temiz-titiz (1 katılımcı) komşular da katılımcıların komşuluk yapma tercihlerini etkileyen diğer nitelikler olarak ortaya çıkmıştır.

“Öncelikle güven daha sonra da samimiyet benim için önemli sırada yer almakta. Diğer komşularıyla da görüşüyorum fakat aynı samimiyeti ve güveni onlardan hissedemediğim için onlarla daha mesafeliyim. Benim içimde genelde bir hissiyat oluyor. Birini en başta sevmiyorsam gerçekten ilerleyen zamanlarda Rabbim karşına o insanın gerçekte nasıl bir insan olduğunu çıkarıyor ve genelde ben haklı çıkmış oluyorum. Bunun dışında burnu havada olan konuşmaları samimiyet içermeyen bencil insanlardan elimden geldiğince uzak durmaya çalışıyorum.” (K1)

“Komşumla en çok görüşmedeki sebep samimi olması, aile yapılarımızın uyuşması ve güven duygusu. Samimiyetini hissetmediğim, güven duymadığım kişilerle görüşmem. Ailecek görüşemeyeceğim, eşimle- çocuğumla gidemeyeceğim kişilerle ise görüşmem arama direk mesafe koyarım.” (K16)

“Bu konuda komşularımın ahlaki özellikleri benim için önemli diğer insanlarla da görüşürüm. Fakat ahlaki açıdan dürüst, güvenilir, samimi, dini hassasiyetleri olan insanlarla daha sık görüşürüm onlarla samimiyetim daha farklı bir boyutta olur. Buna ek olarak kafa yapılarımızın dini algılayış biçimlerimizin uyuşuyor olması da benim için önemli. Kötü alışkanlıkları olan ahlaki yönden benim istediğim özellikleri taşımayan kişilerden uzak dururum, uzak durmaya çalışırım. Dedikoducu, sır tutamayan, yüzüme farklı konuşup arkamdan farklı konuştuğunu hissettiğim kişilerle arama bir mesafe koyarım.” (K25)

“Benim için karşımdaki insanın bana bir şeyler katıp katmaması çok önemli oturup bir sohbet ettiğimde bu sohbetin bomboş dünyalık şeyler üzerine olmasını çok fazla istemem Güven samimiyet zihin yapısının uyuşması gibi özellikler elbette önemli ama buna ek olarak insanlar karşılıklı olarak birbirine bir şeyler katabilmeli. Görüşmeme konusunda ise gıybet benim gerçekten kırmızı çizgim gıybetin dedikodunun olduğu ortamda durmam durmak da istemem bunu hissettiğim insanlardan da olabildiğince uzak durmaya çalışırım.” (K13)

“Komşumla en çok ahlaki özelliklerinden dolayı görüşüyorum. Çok iyidir, benim hâlâ da yatak odamı görmüş değildir. O kadar önem verir mahremiyete. Eşime olan saygısı, çocuklarıma olan sevgisi mahremine çok dikkat etmesi bunlara sebep. Sınırlarını bilir.

Bu mesafeyi koruyamayan, nerde nasıl hareket etmesi gerektiğini bilmeyen kişiler konusunda duruşum nettir. Arama mesafe koyarım.” (K17)

“Komşularımızla hala görüşmemizde en etkili durum bence paylaşımlık ve dayanışmanın olması. Biz çocuktuk birlikte büyüdük her şeyin hemen hemen ilkinin birlikte yaşadık. Bu bağ karşılıklı devam ediyor, yani seviyorum o sebeple görüşmeye de devam ediyorum. Yılların vermiş olduğu bir hatır, saygı ve sevgi. Aslında görüşmediğimiz öyle bir durum olmadı. Fakat komşuya ihanet ya da saygısızlık olursa illaki araya mesafe koyarım, herkes koyar.” (K9)

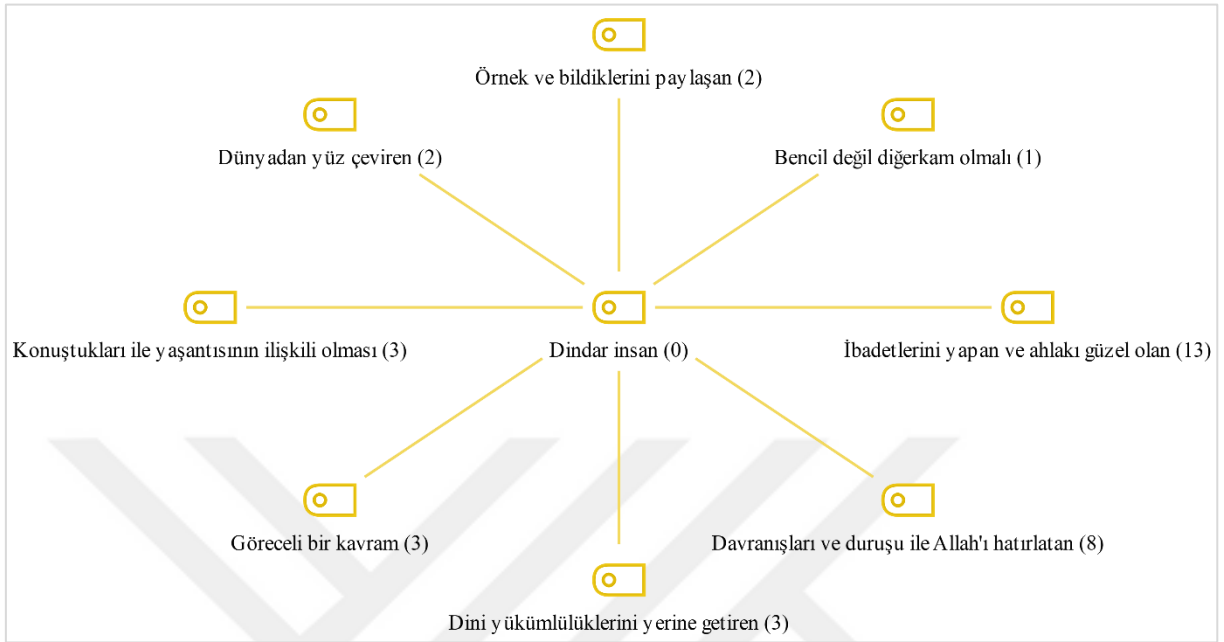
Katılımcıların komşularıyla ilişkilerinde samimiyet, güven ve dedikodudan uzak durma gibi özellikleri önemsediklerini göstermektedir. Aynı zamanda, benzer yaşam tarzları ve paylaşımcı bir tutum gibi faktörler de komşuluk ilişkilerinde belirleyici olabilmektedir.

3. Dindarlık

"Dindarlık" teması, iki alt temadan oluşmaktadır. İlk alt tema olan "Dindar insan", bireylerin kendilerini veya başkalarını dindar olarak tanımlama biçimlerini ve bu tanımın komşuluk ilişkileri üzerindeki etkilerini inceler. İkinci alt tema olan "Kendini dindar olarak görme", katılımcıların kendi dindarlık algılarını ve bu algının sosyal ilişkilerine, özellikle komşuluk bağlarına yansımalarını ele alır.

3.1. Dindar insan

Dindar insan alt temasına ilişkin kodlar ve frekansları Şekil 8’de verilmiştir.

Şekil 8. Dindar insan alt temasına ilişkin kodlar ve frekansları

Katılımcılara "Sizce dindar bir insan nasıl olmalıdır?" sorusu sorulmuş ve elde edilen bulgular analiz edilmiştir. 13 katılımcı dindarlığı güzel ahlaktır şeklinde vurgulayarak, dindar bir insanın iyiliksever, hoşgörülü, ön yargısız, yardımsever, iyi niyetli, merhametli ve vicdanlı olması gerektiği belirtilmiştir. Davranışları ve duruşu ile Allah'ı hatırlatan bir dindar anlayışı, 8 katılımcı tarafından dile getirilmiş ve dindarlığın davranışlarda somut bir şekilde yansımalarının önemli olduğuna işaret edilmiştir. Konuştukları ile yaşantısının ilişkili olması, 3 katılımcı tarafından belirtilerek, dindar bir insanın sözleri ve eylemlerinin tutarlı olmasının önemine değinilmiştir. Dini yükümlülüklerini yerine getiren (ibadetlerini) tanımı da 3 katılımcı tarafından vurgulanmış ve dini pratiklerin yerine getirilmesinin dindarlığın temel unsurlarından biri olduğu ifade edilmiştir. Aynı zamanda, dindarlığın göreceli bir kavram olduğunu düşünen 3 katılımcı, bu kavramın kişiden kişiye değişiklik gösterebileceğini belirtmiştir. Örnek ve bildiklerini paylaşan bir dindar, 2 katılımcı tarafından önemli bulunmuş, dindar bireylerin öğrendiklerini çevreleriyle paylaşmaları gerektiği ifade edilmiştir. Dünyadan yüz çeviren, yani zamanını Kuran ve peygamberin yolunda harcayan, boş sohbetlerden ve sosyal medyadan uzak duran bir dindar tanımı ise 2 katılımcı tarafından dile getirilmiştir. Son olarak, bencil değil, diğerkam olmalı anlayışı, 1 katılımcı tarafından

belirtilmiş, dindar bireylerin başkalarının iyiliğini düşünen bir yapıda olmaları gerektiği vurgulanmıştır.

“Herkes dindarım diyor ama... Dindarlıkta göreceli bir kavram. Alnını secdeden kaldırmıyor ben dindarım diyor ama yapılmaması gereken her şeyi de yapıyor. Dindarlık ibadetten ziyade bence kişinin içinde bulunan vicdanıyla merhametiyle yettiği ortamla alakalı bir durum. Binamda dört dörtlük ibadetlerini yerine getirip her gördüğüm yerde birilerinin dedikodusunu yapan yalan söyleyen insanlar var. Ben bu insanlara şimdi nasıl dindar diyebilirim.” (K1)

“Bence dindarlık eşittir güzel ahlak demek. Kişinin Kur'an ve peygamber ahlakı ile ahlaklanması insanların o kişiye baktığında Allah'ı hatırlaması demek. Bu doğrultuda bana göre sadece farz ibadetleri yerine getirmek dindarlık için yeterli bir husus değil. Zira öyle olmuş olsaydı halk arasında yaygın olarak karşılaştığımız hacıdan ve hocadan uzak dur cümlelerini sık sık duymazdık.” (K24)

“İnancının gerekliliklerini yerine getirmelidir. Güzel ahlaklı, güler yüzlü, güvenilir, ibadetlerini hakkıyla yerine getiren, her haliyle

Allah'ı hatırlatan birisi olmalıdır.” (K10)

“Bence dindar bir insan yaptığı davranışlarıyla, konuşmasıyla, tutarlı olmasıyla örnek olmalıdır. Şimdi çoğu insan dini dar yaşıyor. Dine dair belli ritüelleri yapınca kendini dindar zanneden insanlar mevcut.” (K15)

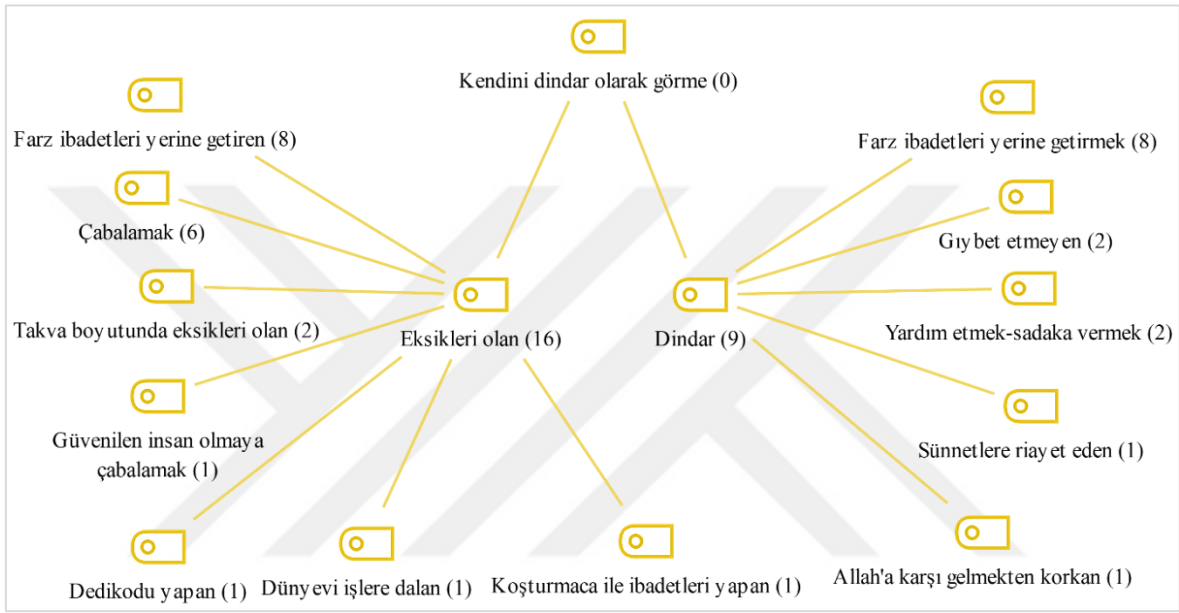
“Dindar bir insanın yolu Kur'an ve Peygamber Yolu üzerine olmalı dünyadaki boş işlerden yüz çevirmeli kendisini ibadetlere adanmalı, dedikodu magazinsel sohbetler ve sosyal medya gibi insanın vaktini boşa geçirmesine sebep olan her şeyden uzak durabilmelidir. Bana göre dindarlık ibadetlerini düzenli olarak yapmakla alakalı bir durum değil.” (K11)

“Dindar bir insanın kendisi için bile yaşamaması gerekirken biz hayatı hep başkaları için yaşıyoruz Dindar insan bencil olmamalı ailesini akrabalarını düşünmeli en önemlisi Müslüman kardeşlerini düşünmeli Kısacası bencil değil diğerkâm olabilmeli.” (K5)

Bu bulgular, katılımcıların dindar bir insan tanımında ibadet, güzel ahlak, hoşgörü ve merhamet gibi unsurları öne çıkardığını, dindarlığın sadece ibadetle sınırlı kalmayıp davranışlarla da desteklenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

3.2. Kendini dindar olarak görme

Kendini dindar insan olarak görme alt temasına ilişkin kodlar ve frekansları Şekil 9’da verilmiştir.

Şekil 9. Kendini dindar insan olarak görme alt temasına ilişkin kodlar ve frekansları

Katılımcılara "Kendinizi dindar bir insan olarak görüyor musunuz?" sorusu sorulmuş ve yanıtlar incelenmiştir. Dindar olduğunu belirten katılımcı sayısı 9 iken, farz ibadetleri yerine getirdiğini ifade eden katılımcı sayısı 8'dir. Bazı katılımcılar, dindar olmayı gıybet etmemek (2 katılımcı) ve yardım etmek-sadaka vermek (2 katılımcı) gibi özelliklerle ilişkilendirmiştir. Allah'a karşı gelmekten korkan (1 katılımcı) ve sünnetlere riayet eden (1 katılımcı) bireyler de dindarlık tanımının bir parçası olarak görülmüştür.

“Ben dindar olarak görüyorum ama burada önemli olan benim değil Allah'ın benim hakkımda ne düşündüğü elimden geldiğince farz ibadetleri yerine getirmeye çalışıyorum fakat Allah tarafından kabul ediliyor mu Önemli olan bu. Eksikliklerim İllaki vardır farkında olduklarımı gidermeye çalışıyorum farkında olmadıklarım içinde herhangi bir yorum yapamayacağım.” (K5)

“Güzel ahlak yönünden kendimi dindar bir insan olarak gördüğümü söyleyebilirim insanlara hiçbir zararımı dokunmaz insanların dedikodusunu yapmam yüzlerine gülüp arkalarından konuşmam elimden geldiğince maddi ve manevi olarak hiç kimseye bir zarar vermemeye özen gösteririm Kur'an'ımı okur orucumu tutarım ama beş vakit namazı düzenli olarak kıldığımı da söyleyemem. Bu yüzden ibadetler konusunda bir eksikliğim olduğunu söyleyebilirim.” (K23)

“Kendimi dindar olarak görüyorum, gıybet etmiyorum, Allah'a karşı gelmekten korkuyorum, kimseye zarar vermiyorum ortalığı karıştırmıyorum, eleştirmiyorum. Bu sebeple komşularım hep yanımda, kötü gözle asla bakmazlar. İbadetlerimi çalıştığım zamanlarda çok yapamazdım, ama şimdi elhamdülillah güzel bir şekilde yerine getirmeye çalışıyorum ve yapıyorum.” (K17)

“12 yaşında Kur'an kursuna başladım Kur'an kursuna başlamamla birlikte orada öğrenmiş olduğum öğretiler benim için her zaman yol gösterici oldu o yaşımdan bu zamana kadar da farz ibadetlerimi hiçbir zaman aksatmadım elimden geldiğince de aksatmamaya gayret gösteriyorum farz ibadetlerin dışında güler yüzlü olmak sadaka vermek sünnet ibadetleri de yerine getirmek önceliklerim arasında elimden geldiğince dindar bir insan olmaya ve ibadetlerimi yerine getirmeye çabalıyorum Umarım Rabbim katında da böyledir.” (K7)

Eksikleri olan bir dindarlık tanımı, 16 katılımcı tarafından ifade edilmiştir. Bu katılımcılar, beş vakit namazı düzenli olarak kılmamak, eski oruç borçları ve dini bilgi eksiklikleri gibi nedenlerle kendilerini tam anlamıyla dindar olarak görmediklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte, ibadetlerini tam olarak yerine getirmeye çalışan ve bilgi eksikliğini gidermeye çabalayan (6 katılımcı) bireyler, dindarlık yolunda çaba gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Takva boyutunda eksiklikleri olan (2 katılımcı), güvenilen insan olmaya çabalayan (1 katılımcı) ve dünyevi işlere dalan (1 katılımcı) katılımcılar da dindarlık anlayışındaki zayıf noktalarını belirtmişlerdir. Ayrıca, dedikodu yapan (1 katılımcı) ve koşturmaca ile ibadetleri yapan (1 katılımcı) bireyler, bu alışkanlıklarını dindarlık yolundaki engeller olarak tanımlamıştır.

“Elhamdülillah Müslümanız dememize rağmen Müslümanlığı ve dindarlığı tam yaşadığımızı söyleyemem elimden geldiğince ibadetlerimi yerine getirmeye çalışıyorum fakat dört dörtlük bir dindarımı desem yalan söylemiş olurum. Farz olan

ibadetleri yerine getiriyorum fakat Takva boyutunda eksikliklerim olduğunu düşünüyorum.” (K6)

“Tam anlamıyla dindar olduğumu söyleyemem fakat boş ortamlardan gıybet yapılan sohbetlerden heva ve hevesime kapılacağımı hissettiğim konuşmalardan olabildiğince uzak durmaya çalışıyorum. Bu bağlamda sık sık kendimi sorguluyorum sadece kendi açımdan değil insanlar için ne yapabilirim. Daha doğrusu ne yapabiliriz şeklinde iç muhasebelerde bulunuyorum. Kısacası günlük hayatımda sürekli ahiret düşüncesiyle eşit olmaya çalışıyorum ki bu düşünce yanlış hareketlerimde beni toparlayıcı bir etken olsun.” (K13)

“Kendimi tam anlamıyla dindar bir birey olarak görmüyorum. Yetersiz olduğumun farkındayım. Kendimi geliştirmek eksiklerimi kapatmak için de çabalıyorum. Elimden geldiğince farz ibadetlerimi yerine getirmeye çalışıyorum. Eskiye göre özellikle ilerleme kaydettiğimi düşünüyorum. Fakat hala eksiklerim var bunun farkındayım.” (K4)

“Güzel ahlak konusunda elimden geldiğince insanlara bir zararım dokunmamasına, insanların güvenilebileceği bir İnsan olmaya özen gösteriyorum ibadetlerim konusunda eksikliklerim var fakat gidermek için çabalıyorum.” (K24)

“Güzel ahlak konusunda elimden geldiğince insanlara bir zararım dokunmamasına, insanların güvenilebileceği bir İnsan olmaya özen gösteriyorum ibadetlerim konusunda eksikliklerim var fakat gidermek için çabalıyorum.” (K15)

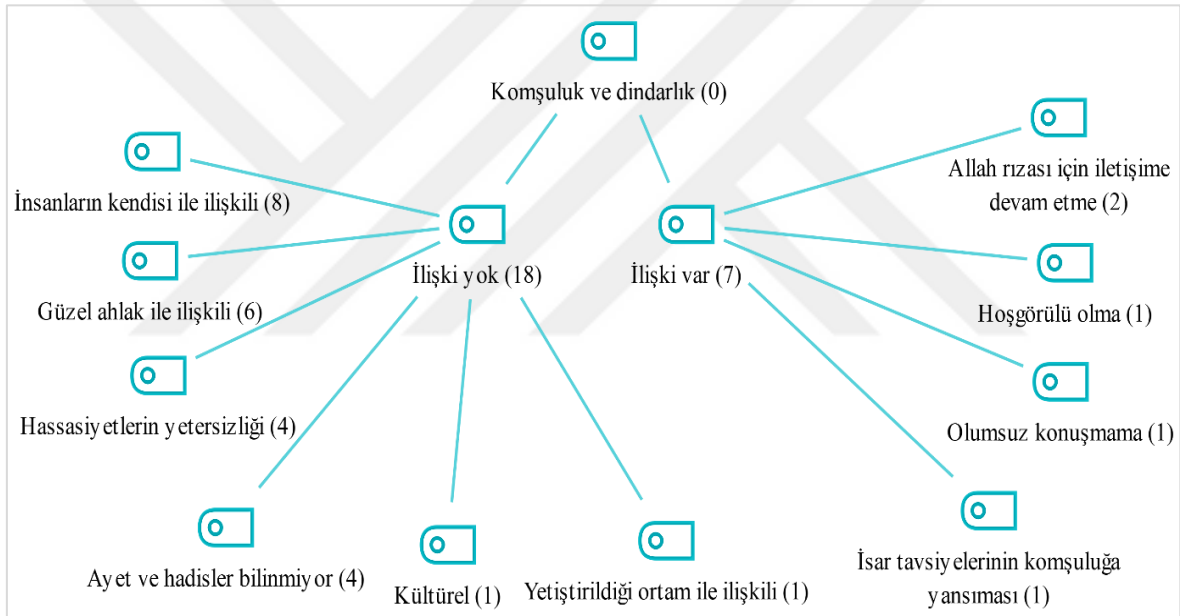
“Çok görmüyorum açıkçası. Standart şeyleri yapmaya çalışıyorum ama standartların dışına çıkamıyorum, bunun da yeterli olmadığının farkındayım. Farz ibadetlerimi yerine getiriyorum, kuranımı okuyorum. Ama bunları huşu içerisinde mi yapıyorsun dersin yok. Hayatımızda hep bir acele var. Dünya işlerine sonsuz zaman ayırabiliyorken ibadetlere gelince hep sınırlı bir zamanımız oluyor. Çoğu zaman koşuşturmaca ile yapıyorum. O yüzden de her ne kadar farz ibadetleri yerine getirsem de yeterli olduğunu düşünmüyorum.” (K3)

Bu bulgular, katılımcıların dindarlık tanımını geniş bir perspektiften ele aldıklarını ve ibadetleri yerine getirme, ahlaki davranışlar ve dini çabalarda bulunma gibi unsurların, dindarlığı belirleyen önemli faktörler arasında olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda,

katılımcıların birçoğu kendilerinde eksiklikler gördükleri için dindarlıklarını sorgulamakta ve bu eksikliklerin dindarlık seviyelerini etkilediğini ifade etmektedir.

4. Komşuluk ve dindarlık

"Komşuluk ve dindarlık" teması, iki alt temadan oluşmaktadır. İlk alt tema olan "İlişki var", dindarlık ve komşuluk arasında bir ilişki olduğunu belirten görüşleri ve bu ilişkinin nasıl şekillendiğini inceler. İkinci alt tema olan "İlişki yok", dindarlık ile komşuluk arasında bir bağ olmadığını ifade eden görüşleri ele alır ve bu bakış açısının nedenlerini açıklar. Bu alt temalar, dindarlığın komşuluk ilişkileri üzerindeki etkisine dair farklı algı ve yaklaşımları analiz eder. Komşuluk ve dindarlık temasına ilişkin alt temalar, kodlar ve frekansları Şekil 10'da verilmiştir.

Şekil 10. Komşuluk ve dindarlık temasına ilişkin alt temalar, kodlar ve frekansları

Katılımcılara "Komşuluğun dinle veya dindar olmakla bir ilişkisi var mıdır?" sorusu sorulmuş ve yanıtlar analiz edilmiştir. İlişki var diyen 7 katılımcı, komşuluk ile dindarlık arasında bir bağlantı olduğunu belirtmiştir. Bunlar arasında, Allah rızası için iletişime devam etme (2 katılımcı) ve isar tavsiyelerinin komşuluğa yansması (1 katılımcı) gibi dini öğretilerin komşuluk ilişkilerine yansıdığını düşünenler olmuştur. Ayrıca, komşuluğun hadislerde geçmesi nedeniyle olumsuz konuşmaktan kaçınma (1 katılımcı) ve hoşgörülü olma (1 katılımcı) gibi özelliklerin dindar bireylerde öne çıktığı belirtilmiştir. Huzursuzluk

vermemesi, Allah korkusu olan birinin komşularına huzursuzluk yaşatmayacağı düşüncesiyle bir katılımcı tarafından dile getirilmiştir.

“Bence var çünkü normalde gidip gelmeyeceğim bana herhangi bir menfaati bulunmayan Komşularımınla sırf Allah rızası için iletişimi devam ettirip onlara sıla-i rahim yapıyorum. Fakat bu algının toplumda olduğunu söyleyemem çünkü insanlar daha çok bencilliğe ve bireyselliğe yönelmiş durumda Çünkü İnsanlar günümüzde yakın akraba ilişkilerinde bile öncelikli olarak çıkarlarını gözetmekte.” (K6)

“Evet vardır. Kuran’da ve peygamber efendimizin hayatında da görüyoruz. Müslüman ülfet eden ve ülfet edilen insandır. İnsanı ilişkileri iyi olur. Dinimizde diğerkâmlık, îsar gibi tavsiye edilen birçok güzel haslet var. Bunlar doğrudan komşuluğu da etkiler.” (K20)

“Ya komşuluğun kesinlikle bana göre din ile ilişkisi vardır. Çünkü mesela ben komşum hakkında konuşmaktan çok çekinirim ve konuşmamaya da dikkat ederim bunu kendi aile üyeleriyle bile yapmamaya özen gösteririm. Bundaki en büyük sebep ise dinimizin komşuluk üzerindeki hassasiyeti ve önemidir. Kutsalmış gibi hissederim. Dine ters davranışlar sergileyen kişilerle de Komşuluk ilişkilerimi sadece karşılıklı haklar bazında saygı duymakla yaşarım. Onun dışında iletişim de kurmam. Ki bizim apartmanda pek çok kişi böyledir.” (K9)

“Evet, din hoşgörü kazandırır. Dindarlığın komşuluğa olumlu katkısı vardır diye düşünüyorum.” (K8)

İlişki yok diyen 18 katılımcı, komşuluk ile dindarlık arasında bir bağ olmadığını ifade etmiştir. Bu grup, komşuluk ilişkilerinin daha çok insanların kendisiyle ilişkili olduğunu ve dini kimliğin belirleyici olmadığını belirtmiştir (8 katılımcı). Örneğin, Alevilere karşı ön yargılar olsa da, zor zamanlarda yardıma ilk gelenlerin onlar olduğunu vurgulayan katılımcılar olmuştur. Güzel ahlak ile ilişkili olduğunu belirten 6 katılımcı, komşuluk ilişkilerinde dinin değil, ahlaki davranışların önemine dikkat çekmiştir. Hassasiyetlerin yetersizliği (4 katılımcı), anne-babasına bile bakmak istemeyen kişilerin komşular konusunda da hassasiyet göstermediğini, ayet ve hadislerin bilinmemesi (4 katılımcı) ise dinin komşulukla ilişkisinin var olduğunu ancak insanların bunu anlamadığını ve dini bilgilerinin zayıf olduğunu göstermektedir. Kültürel olarak komşuluğun Türk kültüründe

yerinin önemli olduğu (1 katılımcı) ve komşuluk ilişkilerinin yetiştirildiğı ortam ile ilişkili olduğı (1 katılımcı) da belirtilmiştir.

“Bana göre hiçbir alakası yok. Az önce vermiş olduğum örnekte Alevi bir komşumdan bahsetmiştim. Dini anlamda hassasiyeti olan birisi değil fakat dindar olduğunu iddia eden tüm komşularıma göre benim gözümde çok çok daha iyi bir insan ve çok çok daha iyi bir komşu ayetler ve hadisler çerçevesinde elimden geldiğince komşularıma yardımcı olmaya çalışırım. Etrafımda Kur'an ile haşır neşir olan insanların da bu bakış açısına sahip olduklarını düşünüyorum. Çünkü ben bunu gerçekten Allah rızası için yapıyorum Bununla birlikte komşunun sana verdiği eziyete katlanmanın da bir sevap olduğunu düşünüyorum.” (K5)

“Bana göre din veya dindarlıktan ziyade komşuluk güzel ahlakla ilişkili. Çünkü sıklıkla bahsetmiş olduğum kapı komşum dini hassasiyetleri olan bir insan olmamasına rağmen onunla iletişimim diğerlerine göre çok daha kuvvetli. Çünkü bana göre binada bulunan diğer tüm insanlara göre ahlakı daha güzel. (K12)

“Bu ayet ve hadisleri daha öncesinde de biliyordum. Bu yüzden bu dikkat ettiğim konular arasında kafa yapım uyuşmamasına ve normalde görüşmeyeceğim insanlar olmasına rağmen sırf Allah'ın bu emrinden dolayı bazı komşularıyla gidip gelmeyi kesmiyorum. Ama daha önce de söylediğim gibi Bu ilişkilerim çok samimi ve sıcak ilişkiler değil daha ziyade resmi ilişkilerden oluşmakta ama toplumumuzda insanlar arasında ayet ve hadislerdeki bu bilincin yer aldığını insanların da komşuluk ilişkilerinde bunu göz önünde bulundurduklarını düşünmüyorum.” (K7)

“Herhangi bir ilişkisi olduğunu düşünmüyorum. Çünkü biz gereken özeni eş dost akrabaya bile gösteremiyoruz ki bu durum komşuluk üzerinde etkili olsun. İnsanlarında bu hassasiyete sahip olduklarını düşünmüyorum.” (K3)

“Komşuluğun dinle veya dindarlıkla bir alakası olduğunu düşünmüyorum bunu açıklayan en güzel örneğin eski Türk toplumu olduğunu düşünüyorum İslamiyet gelmeden önce de zaten Türk toplumu birbirine gayet tutkun bağlı bir toplumdu ya da cahiliye Arapları içerisinde bulunan kabilecilik anlayışını ele alalım orada da aynı şekilde bir bağlılık var. Diğer açıdan ele aldığımızda ise yine insanlar arasında Allah emrettiği için komşumla görüşüyorum tarzında bir hassasiyet olduğunu düşünmüyorum bunun temel sebebinin ise bu bilginin bilinmemesinden kaynaklı

olduğunu düşünüyorum. Çünkü biz komşuluğu daha ziyade kültürel bir bağlılık olarak görüyoruz dini anlamda bir sorumluluk olduğu konusunda insanlar çok da bilgi sahibi değiller bana göre.” (K13)

Bu bulgular, katılımcıların büyük bir kısmının komşuluk ilişkilerini dindarlıkla ilişkilendirmediğini, bunun yerine kişisel ve kültürel faktörlerin daha etkili olduğunu düşündüğünü ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, dindarlıkla komşuluk arasında ilişki kuranlar, dini öğretilerin ve ahlaki değerlerin komşulukta nasıl etkili olabileceğine vurgu yapmıştır.

5. TARTIŞMA ve SONUÇ

Dünyanın gelişmesi ile beraber kimi zaman bir takım farklı ihtiyaçlar var ola gelse de toplumsal sistemin bir unsuru olmak, insanın vazgeçilmez bir özelliği durumundadır. Hayatını birlikte sürdürmüş olduğu aileden sonra kişinin her zaman yan yana olduğu aynı zamanda iç içe geçtiği komşu ve komşuluk ilişkileri sosyal hayatın gerçekliği bakımından oldukça önemlidir. Kişinin sosyalleştiği ilk yer olması ve kan bağı olan akrabalarından bile daha fazla karşılaşması, komşuluk ilişkilerini oldukça önemli kılmaktadır. Bununla beraber komşuluğun toplumsal önemi yanında, İslâm dininin de hadis ve ayetler içinde komşuluk ilişkilerine yönelik durumlar üzerinde durularak insanların karşılıklı olan hak ve sorumlulukları ifade edilmiştir. Buradan yola çıkarak çalışmamızda bireylerin komşuluk bağlarının; dindarlık, sosyal destek ve demografik değişkenlerle arasında anlamlı bir ilişki olup olmama durumunun ele alınması amaçlanmıştır. Bu bağlamda öncelikle çalışmamızda komşuluk kavramı üzerinde durularak, Türk gelenek göreneklerinde, İslam'da ve sosyal hayatta komşuluk başlıkları üzerinde durulmuştur.

Nitel araştırma yöntemi çerçevesinde mülakat tekniğiyle verilerin elde edildiği bu çalışmada, örneklem grubunu Ankara Altındağ ilçesi Yıldıztepe mahallesinde yaşayan kadın katılımcılar oluşturmaktadır. Yapılan görüşmeler sonucunda bireylerin komşuluk algıları, sosyal hayatta içinde bulundukları komşuluk ilişkileri ve dindarlık ile komşuluk ilişkileri arasındaki bağlantının anlaşılabilmesi, amaçlanmıştır. Bu çerçevede şu sonuçlara ulaşılmıştır;

Mülakat görüşmeleri incelendiğinde bireylerin komşu sayısı ve komşuluk yaptıkları daire sayılarına bakıldığında çalışmamızda elde etmiş olduğumuz sonuçlara göre katılımcıların büyük çoğunluğu komşuluk ilişkilerinin giderek daha yüzeysel, resmi ve bireysel hale geldiğini belirtmiş bunun temel sebepleri olarak ise güvensizlik, bireyselleşme ve modern yaşam koşulları gibi durumları faktörleri sıralamışlardır. Bu bağlamda yapılan diğer çalışmaları incelediğimize Akbaba'nın (2019) yapmış olduğu gecekondu bölgelerindeki kentsel dönüşüm uygulamalarının komşuluk ilişkileri üzerindeki etkisi adlı tez çalışması incelendiğinde, katılımcıların sayısal bilgileri incelendiğinde bu konuya yönelik verilen cevapların %83,3 oranı komşularla görüşme sıklığına "hiçbir zaman" olarak belirtmiştir. %14,4 oranı, "ara sıra" olarak yanıt verirken, %2,2'si "her gün" şeklinde ifade etmiştir (Akbaba, 2019, 126). Başka bir çalışma olan Yılmazöz'ün (2010) kentsel dönüşüm

sonrası komşuluk ilişkileri çalışmasında komşularla görüşme sıklığı sorulduğunda genel ifadeyle, “kısmen” şeklinde yoğunluk kazandığı görülmüştür (Yılmazöz, 2010, 118). Bizim çalışmamızda katılımcılarımızın bu konuya yönelik verdikleri cevaplar Akbaba'nın çalışmasından farklı olarak komşularla ilişki durumunun tek bir cevap üzerinde yoğunlaşmadığı, bireylerin büyük çoğunluğunun komşularıyla ilişkilerinde mesafeli oldukları yada çok az kişi ile komşuluk yaptıkları görülmüştür.

Toplumsal ilişkileri ve toplumsal kurum bağlama içerisinde önemli olan komşuluk kültürden kültüre toplumdan topluma bölgeden bölgeye ve hatta oluştuğu mahalle, sokak vb. yerlerde bile değişiklik gösterebilen bir duruma sahiptir. Bu bağlamda toplumlara veya bireylere göre de komşuluk farklı anlamlar taşımaktadır. Yapmış olduğumuz görüşmeler sonucunda katılımcıların büyük çoğunluğu komşuluk kavramını güven kelimesi ile ilişkilendirirken, samimiyet ve iyi gün- kötü gün dostu olma ifadelerinin de komşuluk ilişkilerinde önemli bir yere sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çakmakçı'nın (2024) yapmış olduğu, korunaklı mekânlarda yaşayan farklı kuşakların komşuluk ilişkileri: Elazığ örneği isimli çalışmasında katılımcılara komşuluk tanımının ne olduğu sorusu yöneltilindiğinde elde etmiş olduğu veriler karşısında komşunun ve komşuluğun katılımcılar tarafından ifade ettiği anlam ve onların bakış açısındaki konumuyla ilgili en fazla öne çıkan tanımlamaların zor zamanda her an kapısını çalınabilecek kişi ve aile ve akrabadan daha yakın olması durumları ortaya çıkmıştır (Çakmakçı, 2024, 44). Yine Baki'nin (2021) güvenli sitelerde komşuluk ilişkileri ve suç korkusu üzerine yaptığı doktora çalışmasında, katılımcılardan elde edilen veriler, komşuluk ilişkilerinin gündelik yaşam faaliyetleri ve ihtiyaçların paylaşımıyla birlikte güven duygusunu da içerdiğini göstermektedir. Araştırma, genellikle aşılacak özel sınırların, güven duygusunun komşuluk ilişkileri üzerindeki belirleyici etkisini artırdığını ortaya koymaktadır (Baki, 2021, 187). Bu yönleriyle Çakmakçı'nın ve Baki'nin verileriyle bizim verilerimizin benzerlik gösterdiği söylenebilir. Bireyler arasında komşuluk kavramı farklı anlamlar içermekle birlikte çoğu katılımcı tarafından benzer unsurlar ön plana çıkarılmaktadır. Katılımcıların iyi bir komşu olup olmadıkları konusunda ise yarı yarıya bir oran karşımıza çıkmaktadır. İyi komşu nasıl olmalı sorusuna verilen cevaplarda da yine bireysel farklılıklar mevcut olmakla birlikte insanlar arasında en çok dikkat edilen konunun karşısındaki kişiye zor zamanlarında destek olmak, komşunun tüm sıkıntılı süreçlerinde yanında bulunarak sorunları ile ilgilenmek olduğu görülmüştür.

Çakır'ın (2005) İstanbul'da eski ve yeni yerleşim yerlerinde komşuluk ilişkilerinin karşılaştırılmasına yönelik bir araştırma (Fatih-Seyitömer Mahallesi; Bağcılar-Kemalpaşa Mahallesi; Beylikdüzü-Bizimkent; İkitelli-Başakşehir 4. Etap Örneği) isimli çalışmasında, İyi bir komşu özelliği olarak, dört yerleşim yeri toplamında iyi komşunun en önemli ve birinci özelliği güvenilir olmasıdır. İyi komşu özelliklerinden manevi yardımlaşmada bulunma, toplamda ikinci derecedeki özelliği teşkil etmektedir (Çakır, 2005, 159). Bizim bulgularımızda ise iyi bir komşunun tanımında destek olma, güçlü iletişim, sorunlarla ilgilenme gibi unsurlar öne çıkmaktadır.

Nirun, komşuluğun kültür çevresini oluşturan temel unsurlardan biri olduğunu vurgulayarak, bu ilişkiyi ortaya çıkaran temel nedenin ortak ihtiyaçlar karşısında gelişen ortak duygu ve düşünceler olduğunu ifade etmektedir. Bu duygu ve düşünceler, bireyler arasındaki komşuluk bağlarının güçlenmesinde önemli bir rol oynar. Nirun'a göre, komşuluk aynı zamanda ruhsal bir dayanışma zemini yaratır ve bu zeminde oluşan gayri resmi çevre, bir arkadaşlık grubu niteliği taşır. Bu arkadaşlık grubu sayesinde oluşan komşuluk ilişkileri, insanın sosyal bir varlık olarak tanımlanmasını sağlayan ideal bir sosyal tip olarak görülmektedir. Nirun ayrıca komşuluğu, “biz” duygusuyla şekillenen bir psiko-sosyal bütünleşme alanı olarak değerlendirmekte ve bu sosyal yapının, gayri resmi gruplarda sıklıkla gözlenen güven ortamının önemine işaret etmektedir (Nirun, 1991, 169). Bu bağlamda komşuluğun sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi ve işlevselliğini sürdürebilmesi için sosyal desteğin varlığı önemli bir gerekliliktir. Bu çerçevede, bireylerin bir araya gelmesi, kurallara uyum göstermesi, birlikte hareket etmesi ve yeni katılanların gruba dâhil edilmesi gibi unsurlar, sosyal destek açısından kritik bir role sahiptir. Komşuluk, insan topluluklarının yapısına ve işlevselliğine uygun olarak üyelerine toplumsallaşma imkânı sunar. Bu özellikleriyle komşuluk, hem sosyal bir merkez işlevi görmeye devam eden hem de geleceğe yönelik kanaat ve eylemlerle şekillenen dinamik bir sosyal sistem olarak tanımlanabilir. Oldukça önemli bir sosyal sistem olan komşuluğun önemi katılımcılara sorulduğunda tüm katılımcılar son derece önemli olduğunu ifade ederek orta bir cevap vermiştir. Bu bağlamda eş dost akrabadan önce insanların komşusunun kapısını çalıyor olması, bir derdi olduğunda ilk komşusundan yardım istemesi gibi hususlar komşuluğun önemi açısından büyük çoğunluk tarafından vurgulanan noktalar olmuştur. Yine Akbaba'nın (2019) yapmış olduğu gecekondu bölgelerindeki kentsel dönüşüm uygulamalarının komşuluk ilişkileri üzerindeki etkisi adlı tez çalışması incelendiğinde, Komşuluk ilişkilerinin önemli olduğunun ve güven verdiğini düşünenlerin oranı %52,2'dir. Söz konusu

ilişkinin yalnızlığı giderdiğini düşünenlerin oranı %30'dur. Son olarak 147 komşuluk ilişkilerinin önemli yanının zor günde imdada yetişmek olduğunu belirtenlerin oranı ise %10,0'dur (Akbaba, 2019, 146).

Modernleşme, konut yapılarındaki dönüşüm ve teknolojinin bireysel kullanımı, toplumsal ilişkilerde olduğu gibi komşuluk ilişkilerinde de değişim yaratmaktadır. Günümüzde insanların anlam dünyası, düşünce biçimleri ve davranışları, mahalle kültürü ve toplumsal ilişkiler, mekânların çeşitlenmesiyle birlikte komşuluk ilişkilerini etkilemektedir. Tüketim anlayışındaki değişim, aile üyelerinin aynı ürünü ayrı ayrı edinme arzusuyla tek kişilik yaşam tarzını teşvik ederken, buna bağlı olarak yalnız yaşayan bireylerin sayısı artmakta ve geleneksel komşuluk ilişkilerinde değişim meydana gelmektedir. Akın (2014), komşuluk ilişkilerindeki dönüşümün başlıca nedenlerinden birinin karşılıklı güvenin sağlanamaması olduğunu vurgulamaktadır (Akın, 2014, 81). Bizim çalışmamızda da katılımcıların neredeyse hepsi eski komşulukların kalmadığını, insanlar arasında gittikçe artan güven probleminin bu durumun en büyük tetikleyicisi olduğunu ifade ederek insanların içe dönerek bireysel bir hayat yaşama isteklerinin diğer sebepler olduğunu belirtmişlerdir. Aynı zamanda yapmış olduğumuz görüşmelerde yaşamış olduğumuz bina kültürünün, başka bir ifade ile kentselleşmenin eski komşuluk ilişkilerini devam ettirme noktasında destekleyici değil engelleyici bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Demirdağ ve Turan'ın (2023) İslâm'da komşuluk ve günümüzde değişen komşuluk ilişkilerinin incelenmesi: Ankara örneği isimli çalışmada katılımcılardan elde edilen verilere göre, komşuluk, hayatın her döneminde varlığını sürdürse de modern dünyada şehirleşme ve bireyselleşme gibi faktörler nedeniyle sosyal bağlarının zayıfladığı görülmektedir. Araştırma bulgularına göre, modern yaşamın getirdiği geçim zorlukları, yaşam standartlarının artması, yoğun iş temposu, kadınların çalışma hayatında daha fazla yer alması, teknoloji bağımlılığı ve bireylerin giderek yabancılaşması gibi etkenler, şehirlerde akraba ve komşuluk ilişkilerinin köylerde veya daha küçük yerleşim yerlerindeki sıcaklığı koruyamamasına yol açmıştır. Bununla birlikte, toplumun hırs ve rekabet ortamında, insanlar arasındaki mesafenin arttığı, komşuluk ilişkilerinin ise yalnızca selamlaşmaya indirgenmiş bir düzeye dönüştüğü tespit edilmiştir (Demirdağ & Turan, 2023, 605). Yine Gülaydın'a (2023) göre, günümüzde komşuluk ilişkileri giderek zayıflamakta, insanlar arasında yabancılaşma artmaktadır. Aynı apartmanda yaşayan bireyler bile birbirlerini tanımaz hale gelmiş, toplumsal bağlar zayıflamıştır. Bizim bulgularımızda bu verilerle benzerlik göstermektedir.

Komşuluk ilişkileri, aynı yaşam alanını paylaşan bireylerin birbiriyle etkileşim kurduğu ve destek sağladığı önemli bir bağdır. Sağlıklı komşuluk ilişkileri, karşılıklı güvenin artmasına, yardımlaşmanın yaygınlaşmasına ve saygı temelli bir iletişimin gelişmesine katkıda bulunur. Bu tür ilişkiler birçok avantaj sunar. Örneğin, komşular arasında güçlü bir iletişim ağı kurulduğunda, güvenlik konusundaki kaygılar azalır ve gerektiğinde yardım alabileceğini bilmek kişiye huzur verir (Point Meram, 2024).

Tahsinoğlu'na (2008) göre, Komşuluk, yaşamın her döneminde varlığını korurken, bazı özel anlarda daha da belirgin hale gelir. Bayramlar, cenazeler, düğünler, doğumlar, kutlamalar, yolculuklar, başarılar ve başarısızlıklar gibi olayların yanı sıra yemek davetleri, dinî ve millî özel günler, askere gitme, hacca, işe, yurtdışına veya eğitime uğurlama ve karşılama gibi durumlarda komşuluk, kendine özgü kurallarıyla bu olaylara uygun davranışları şekillendirmeyi gerektirir. Bulgularımızdan elde edilen verilerin bazıları Tahsinoğlu'un (2008) ifadelerini destekler niteliktedir. Yapmış olduğumuz mülakatlar sonucunda bu tarz özel günlerde insanların komşuluk ilişkilerinin daha aktif olduğu gözlemlenirken katılımcıların neredeyse yarısının daha resmi komşuluk ilişkileri yürüterek günümüzde komşuluk ilişkilerinin eskiye oranla zayıfladığı sonucuna ulaşılmıştır.

İnsan, doğası gereği ihtiyaçlarını tek başına karşılayamadığı ve varlığını sürdürebilmek için başka insanlarla etkileşime ihtiyaç duyduğu için toplum içinde yaşamak zorundadır. Bu gereksinimler, barınma, beslenme ve giyinme gibi maddi ihtiyaçların yanı sıra neslin devamı ve kendini gerçekleştirme gibi manevi boyutları da içerir. Bu nedenle, insanın birlikte yaşaması ve yaşamını sürdürmesi bir zorunluluk haline gelir. Komşuluk ise bu zorunluluktan doğan sosyal ilişkiler ağının bir parçası olup, çeşitli sosyal oluşumlarla benzer bir işlev üstlenir (Demir, 2019, 39).

Katılımcılarla yapmış olduğumuz görüşmeler sonucunda bireylerin komşuları ile görüşmeleri hususunda özellikle güven ve samimiyet kavramlarının bireyler için çok daha önemli kavramlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunu takip eden en önemli özellik ise bireylerin dedikodu yapıp yapmadıkları hususu olmuştur.

Kılıç'ın (2021) hazırlamış olduğu kentsoylu ailelerin hatıralarında aile ve komşuluk tezinde elde ettiği bulgularda, Toplumsal ilişkilerin temel taşlarından biri olan güven duygusunun, komşuluk ilişkilerinde de önemli bir rol oynadığı tespit edilmiştir. Güven, hem duymak hem de duyulmak açısından, bireyler için bir güvenlik unsuru olarak

değerlendirilmektedir. Bu güven ortamı sayesinde, katılımcılar çocuklarını komşularına emanet edebildiklerini ifade etmiştir (Kılıç, 2021, 98). Genel olarak sosyal destek başlığı altındaki bulgulara baktığımızda komşuluk, bireyler için önemli bir sosyal destek mekanizmasıdır ve bireylerin günlük yaşamda karşılaştıkları sorunlara çözüm bulmalarına yardımcı olur. Aynı zamanda sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmasını da sağlar. Özellikle komşuluk grupları, dayanışma içinde olma, ortak çıkar ve sorunları paylaşma, ayrıca bilgi ve deneyim alışverişi yapma açısından bireylere değerli bir ortam sunar.

Dindarlık ve komşuluk ilişkisi incelendiğinde ise, katılımcıların çoğu bu iki kavram arasında doğrudan bir ilişki olmadığını düşünmektedir. Bununla birlikte, dindarlıkla ilişki kuranlar, dini öğretilerin hoşgörü, merhamet ve yardımlaşma gibi değerleri içermesi nedeniyle komşuluk ilişkilerinde etkili olabileceğini belirtmiştir. Ancak, bu dini etkilerin günümüzde yeterince belirgin olmadığını, bireylerin dini bilgileri zayıf ve dini uygulamaları sınırlı olduğu için bu değerlere dayalı komşuluk ilişkilerinin azaldığını ortaya koymaktadır. Dindarlığın ve dini öğretilerin, komşuluk ilişkilerine olumlu katkılar sağlayabileceği düşünülse de, pratikte bu etki genellikle bireylerin kişisel ahlaki değerleri ve sosyal alışkanlıkları ile sınırlı kalmaktadır. Bu da, komşuluk ilişkilerinin sürdürülebilirliğinin daha çok kişisel ahlak ve sosyal bağlarla sağlandığını ortaya koyar.

Katılımcıların dindarlık tanımına bakıldığında büyük çoğunluğun dindarlığı güzel ahlak ile ilişkilendirildiği görülmüş ibadetler ile dindarlık arasında bağlantı kuran kişi sayısının oldukça az olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çerçevede çalışma kapsamında dindar insan tanımının daha çok güzel ahlak, hoşgörü ve merhamet gibi kavramlar bağlamında anlaşıldığı görülmektedir. Bireylere dindarlık tanımının arkasından kendinizi dindar olarak görüyor musunuz sorusu yöneltildiğinde bu soruya verilen cevaplar esnasında bireylerin huzursuz olarak tam anlamıyla rahat bir şekilde objektif cevaplar veremedikleri gözlemlenmiştir. Gözlemlerimiz doğrultusunda bu durumun en büyük sebebinin insanlar tarafından yargılanarak, damgalanmak olduğu anlaşılmıştır. Bunun arkasından yöneltilecek komşuluğun dinle veya dindarlıkla ilişkisi olup olmama durumunda ise büyük çoğunluk bir bağlantı olmadığını ifade ederken azınlık kabul ettiğimiz bir grup bağlantı olduğunu dile getirmiştir.

Arslan'ın (2015) farklı gelir gruplarına yönelik toki konutlarında komşuluk ilişkileri ve konut ve çevresinden memnuniyet isimli çalışmasında veriler değerlendirildiğinde, dinin komşuluk ilişkilerindeki etkisi dikkat çekici bir şekilde öne çıkmaktadır. Komşularla yapılan

organize görüşmelerde, dini içerikli toplantıların “komşu günleri” etkinliklerine kıyasla yaklaşık %50 daha fazla gerçekleştiği görülmüştür. İnancın bu ilişkilerdeki önemini gösteren bir diğer bulgu ise komşu tercihleriyle ilgilidir. Araştırmaya göre, bir komşunun “Allah’a inanmaması” her konut grubu için yüksek düzeyde rahatsızlık yaratmaktadır. Bunun yanı sıra, farklı bir dine ya da mezhebe mensup olma da belirli bir rahatsızlık kaynağı olmakla birlikte, ateizme kıyasla daha tolere edilebilir olarak değerlendirilmektedir. Komşuluk ilişkilerinde rahatsızlık veren diğer özellikler arasında “alkol tüketimi,” “nikâhsız bir ilişki içinde yaşama” ve “eşcinsel olma” gibi bireysel tercihlere bağlı unsurlar da bulunmaktadır. Bu durum, bireysel yaşam tarzlarının komşular tarafından kabul görme oranının düşük olduğunu ortaya koymaktadır (Arslan, 2015, 129). Bu bağlamda Arslan’ın çalışmasında katılımcıların vermiş olduğu cevaplar her ne kadar bizim çalışmamızda katılımcılardan aldığımız cevaplarla birebir aynı olmasa da, her iki çalışmada da komşulukta dinin farklı boyutlarının öne çıktığını görmemiz mümkündür. Çalışmamız da neredeyse büyük çoğunluğu oluşturan kesim dindarlık ile komşuluk arasında bir bağ görmediğini ifade ederek bu noktada en çok dikkat ettikleri hususun karşıdaki kişinin insanlığı ve güzel ahlakı olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bağlamda komşuluk ilişkilerinde en büyük etken kişisel ve kültürel faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak çalışmanın genelinde katılımcılara yöneltmiş olduğumuz komşuluk ile ilgili sorular, örneklem grubunun hemen hemen pek çoğunda aynı söylemlere yönelik cevaplar olduğu görülmüştür. Bu durumda komşuluğun;

- Oturduğu binada komşuluk sayıları farklı olmakla beraber katılımcıların genelinin komşularla sayısı bakımından görüşme sıklığının az olduğu,
- Dindarlıkla ilişkisi konusunda cevapların büyük kısmının dindarlıkla alakalı olmadığı,
- Komşuluk kelimesinin en çok güven anlamını taşıdığı,
- İyi komşuluk tanımının herkesçe farklı görüldüğü ve genelinin kendilerini iyi komşu olarak nitelediği,
- Komşuluğun önemli olduğu ve önem nedenlerinin katılımcılarca farklılaştığı,
- Yardımlaşma ve dayanışmanın komşuluk ilişkilerinde var olduğu,
- Komşularıyla ilişkileri sürdürme nedenlerinin öne çıkan kavramının samimiyet olarak görüldüğü sonuçlarına ulaşılmıştır.

6. KAYNAKÇA

- Acar-Nilüfer Voltan, Yıldırım-İbrahim, Ergene-Tuncay. “Bireylerin Dindarlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (1996), 45-56.
- Anadolu Ajansı. “Aileden sonra en güçlü sosyal bağ "komşuluk" hayatı kolaylaştırıyor”. (Erişim 28 Temmuz 2024). <https://www.aa.com.tr/tr/isdunyasi/egitim/aile-baglarindan-sonraki-en-guclu-sosyal-bag-komsuluk-hayati-kolaylastiriyor/681833>
- Akbaba, İrem. *Gecekondu Bölgelerindeki Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Komşuluk İlişkileri Üzerindeki Etkisi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Akın, Mahmut Hakkı. *Toplumsallaşma Sözlüğü*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2011.
- Alver, Köksal. *Steril Hayatlar, Kentte Mekânsal Ayırışma ve Güvenlikli Siteler*. Ankara: Hece Yayınları, 2007.
- Arslan, Hakan. “Farklı Gelir Gruplarına Yönelik TOKİ Konutlarında Komşuluk İlişkileri ve Konut ve Çevresinden Memnuniyet”. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 8/1 (2015), 111-131.
- Alver, Köksal. “Komşu Kimdir?”. *Sosyoloji Divanı*, 1/2 (2013).
- Ardahan, Faik. “Komşuluk, farklılığa hoşgörü ve yaşam doyumu arasındaki ilişki, ilişkinin güçlendirilmesinde rekreatif etkinliklerin önemi.” *International Journal of Human Sciences*, 10/1 (2013), 1078-1090.
- Ayata- Sencer, Ayata-Ayşe. “Konut, Komşuluk ve Kent Kültürü”. Ankara: Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, 1996.
- Aydemir, Mehmet Ali. *Sosyal Sermaye ve Komşuluk*. Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları, 2013.
- Ayten, Ali. *Din psikolojisi: Dine ve Maneviyata Psikolojik Yaklaşımlar*. İstanbul: İz yayıncılık, 2017.

- Ayverdi, İlhan. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 2008.
- Bars, Mehmet Emin. “Türk Kültüründe Komşuluk ve “Kitab-ı Müstakim”e Göre Komşuluğun Esasları”. *Bingöl Araştırmaları Dergisi*, 17 (2022), 35-52.
- Bayraktar, Fatma Sibel. “Komşu Sözcüğü Üzerine”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12/2 (2012), 129-138.
- Başer, Zülfikar. *Aileden Algılanan Sosyal Destek ile Kendini Kabul Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü / Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Berger, Peter, vd. *Modernleşme ve Bilinç*. Çev. Cevdet Cerit, İstanbul: Pınar Yayınları. 1985.
- Bıçkılı, Doğan. “Mahallenin İmkânsızlığı Üzerine Notlar: Yitirilen Bir Değer Olarak Komşuluk İlişkileri”. *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 6/36 (2019), 1051-1061.
- Brian J. Zinnbauer- Kenneth I. Pargament, “*Religiousness and Spirituality*”, *Handbook of The Psychology of Religion and Spirituality*, (ed. Raymond Paloutzian- Crystal L. Park) New York: The Guilford Press, 2005.
- Buhârî, Muhammed bin İsmail. *el-Câmiu’s-Sahîh (I-VIII)*. Dâru Sahnûn, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992.
- Brian J. Zinnbauer- Kenneth I. Pargament, “*Religiousness and Spirituality*”, *Handbook of The Psychology of Religion and Spirituality*, ed. Raymond Paloutzian- Crystal L. Park (New York: The Guilford Press, 2005.
- Bozkurt, Orhan. *Komşuluk, ikametgâhı Yakın Çevresi*, İstanbul: İ.T.Ü. yayınları, 1961.
- Bulut-Canberk, Savaş Yavuzçehre-Pınar. “Osmanlı İmparatorluğu’nda Sosyokültürel Yapısı ile Mahalle”. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 48 (2022), 281-301.
- Can, Ali. “Kur’ân ve Sünnet Işığında Komşuluğun Yeri”. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21 (2013). 203-244.
- Canan, İbrahim. *Hadis Ansiklopedisi Kütüb-i Sitte*. İstanbul: Akçağ Yayınları, 2020.

- Canatan-Kadir, Pazarbaşı-İlker. “Ortadoğu toplumlarında komşuluk ilişkileri ve komşuya güven düzeyi: Sosyolojik bir yaklaşım.” *Çekmece İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 4/8-9 (2016), 33-63.
- Canım, Rıdvan. “Komşu Komşunun Külüne Muhtaç: Atasözü ve Deyimlerde Kalan Mahalleler” , *Türk Edebiyatı*, 416/36, (2008).
- Charles Y. Glock, “*Dindarlığın Boyutları Üzerine*”, *Din Sosyolojisi*. çev. M. Emin Köktaş. Ankara: Vadi yayınları, 1998.
- Creswell, John W. *Nitel Araştırma Yöntemleri*. çev. Mesut Bütün - Selçuk Beşir Demir. Ankara: Siyasal Kitabevi, 6. Basım, 2018.
- Creswell, John W. *Nitel Araştırmacılar İçin 30 Temel Beceri*. çev. Hasan Özcan. Ankara: Anı Yayıncılık, 2. Basım, 2019.
- Çağlak, Uğur. “Esnaflar Arası Komşuluk İlişkileri: Konya Bedesten Çarşısı Üzerine Bir Değerlendirme.” *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8/5 (2020), 1621-1631. <https://doi.org/10.18506/anemon.763902>
- Çağrı, Mustafa, “Komşu”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Çakır, Buket. *İstanbul’da Eski ve Yeni Yerleşim Yerlerinde Komşuluk İlişkilerinin Karşılaştırılmasına Yönelik Bir Araştırma (Fatih-Seyitömer Mahallesi; Bağcılar-Kemalpaşa Mahallesi; Beylikdüzü-Bizimkent; İkitelli-Başakşehir 4. Etap Örneği)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Yapı Sosyal Değişme Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2005.
- David A. Leeming. *Encyclopedia of Psychology and Religion* (Springer, 2020), 1984.
- Demir, Mehmet. *Kentsel Dönüşümün Komşuluk İlişkileri Üzerine Etkisi: Kars İli Örneği*. Kars: Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Demirdağ-M. Fatih, Turan-Mehmet “İslâm’da Komşuluk ve Günümüzde Değişen Komşuluk İlişkilerinin İncelenmesi: Ankara Örneği”. *Journal of Islamic Research*. 34/2 (2023), 591-606.

Demir- Ömer, Acar-Mustafa. *Sosyal Bilimler Sözlüğü*. Ankara: Vadi Yayınları, 1997.

Dindar Kavramı. Erişim 23 Haziran 2024. <https://sozluk.gov.tr/>

Ebu Davûd, Süleyman bin Eş'âs Sicistânî. *Sünen (I-V)*. Dâru Sahnûn, İstanbul: Çağrı Yay. 1413/1992.

et-Taberî, Ebu Cafer Muhammed B. Cerir, 1996, Taberî Tefsiri I-VI, çev. Hasan Karakaya - Kerim Aytekin, (İstanbul: Hisar Yayınevi, 1996), 2/529.)

Et-Tirmizî, Ebu İsa Muhammed İbn İsa. *Sünen*. (Nşr.: Ahmed Muhammed Şakir ve Akadaşları), Kahire, 1356.

(ez-Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî, El-Keşşâf'an Haka'ıkı Ğavâmidü't-Tenzil ve 'Uyûnî'l-Ekâvil fi Vucuhî't- Te'vîl I-VI, çev. Murat Sülün, (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2017), 1/130)

Flanagan-William G., Iowa-Coe College. *Contemporary Urban Sociology*, Cambridge University Press, 1993.

Glazer, Nathan., "Notes on Sociological Images of the City", Der: L. Rodwin and R. Hollester, *Cities of the Mind*, Plenum Press, New York, 1984.

Gülaydın, Ahmet. "Komşuluk İlişkilerimiz". (2023). <https://www.ata2.org/BaskanMesajAyrinti.aspx?BaskanID=1078&ID=1274> Erişim 30 Eylül 2024.

Giddens, Anthony "Sosyolojinin Kapsamı", *Sosyoloji*. Çev. Günseli Altaylar, İstanbul: Say Yayınları, 2009.

Glock-Charles Y, Stark-Rodney. *Religion and Society in Tension*. Chicago, 1965.

Gökçen, Ahmet. *Arap Toplumlarında Komşuluk Kültürü ve Komşuluk İlişkileri*. Komşuluk Kültürü, Ed: Ahmet Koyuncu. Ankara: Hece Yayınları, 2014.

Göktürk, İsmail. Osmanlı'da Mahalle: Huzur ve Sükûnetin Mekânı. *Yoldaki Kalemler Kültür, Sanat, Edebiyat ve Fikir Dergisi*, (erişim 23 Temmuz 2024), <https://yoldakikalemler.blogspot.com/p/osmanlida-mahalle-huzur-ve-sukunetin.html>

- Gölcük, Müjgan. *Kentleşme Sürecinde Akrabalık ve Komşuluk Kültürü (Afyonkarahisar Örneği)*. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Görmez, Mehmet “Takdim: Komşuluk Üzerine”, *Komşuluk: İnsani Sorumluluk*. ed. İsmail Derin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2013.
- Güçlü, İdris. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nika, 2. Baskı, 2019.
- Hökelekli, Hayati. *Din psikolojisine giriş*. İstanbul: Dem Yayınları, 2010.
- Jacobs, Jane. *Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı*. Çev, B. Doğan. İstanbul: Metis Yayınları, 2011.
- Kaya-Osman, Çiçek-Hacı. “Şehirleşme Bağlamında İslam’a Göre Yardımlaşma ve Dayanışma Komşuluk Örneği”, *Route Education and Social Science Journal*, 4/5, 2017.
- Kutub, Seyit. *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, Çev. Salih Uçan, Vahdettin İnce. İstanbul: Tayf Yayınları, 2016.
- Ögel, Bahaeddin, *Türk Kültür Tarihine Giriş-3: Türklerde Ev Kültürü (Göktürklerden Osmanlılara)*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1978.
- Özbaş, Mustafa. “Kitab-ı Mukaddes Öğretilerinde Komşuluk ve Komşuluk Hakları” *Çekmece İzü Sosyal Bilimler Dergisi*. 4/8-9 (2016), 11-32.
- Özdemir, Ahmet. *Türk Atasözlerinden Seçmeler*. İstanbul: BS Yayınevi, 2013.
- Karaca, Faruk. *Din psikolojisi*. Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık, 2015.
- Kılıç, Şehri. *Kentsoylu Ailelerin Hatıralarında Aile ve Komşuluk*. İstanbul: Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Sosyoloji Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Kur'an-ı Kerim Meali*. Ankara: D.İ.B. Yayınları, 2005.
- Koyuncu, Ahmet,2009, “Küresel Kentte Komşuluk”. *Selçuk Üniv. Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22 (2009), 23-42.

- Koyuncu, Ahmet. *Komşuluk Kültürü*. Ankara: Hece Yayınları, 2014.
- Koyuncu, Ahmet. “Gündelik Hayatta Komşuluk”. *Sosyoloji Divanı*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2013.
- Leeming, David A. (ed.). *Encyclopedia of Psychology and Religion*. Springer, 2020.
- Mehmedoğlu, Ali Ulvi. *Dindarlarda ve dindar olmayanlarda kişilik üzerine karşılaştırmalı bir araştırma (İstanbul örneği)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı / Din Psikolojisi Bilim Dalı, Doktora tezi, 1999.
- Müslim, Ebu'l-Huseyn Müslim b. Haccac Kuşeyrî. *Sahih’u Müslim (I-V)*. Dârü Sahnûn, İstanbul: Çağrı Yay. 1413/1992.
- Nihat Nirun, *Sistematiik Sosyoloji Yönünden Sosyal Dinamik Bünye Analizi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1991.
- Pala Çakmakçı, Nesibe. *Korunaklı Mekânlarda Yaşayan Farklı Kuşakların Komşuluk İlişkileri: Elazığ Örneği*. Bingöl: Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Paloutzian, Raymond F. *Invitation to The Psychology of Religion*. New York: Guilford Press, Third Edition, 2017.
- Point, Meram. “Komşuluk İlişkileri ve Yaşamınıza Etkisi”. Erişim 30 Eylül 2024. <https://pointmeram.com/komsuluk-iliskileri-ve-yasaminiza-etkisi/>
- Portney, Kent E - Berry, Jeffrey M., "Neighborhoods and Social Capital" in Civil Society in the Üniter States. Ed.Virginis Hodgkinson, Ford Foundation Pres. 1999.
- Peker, Hüseyin. “Kur’an’a Göre Dindarlığın Boyutları.” *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12 /2 (2012), 41-49.
- Saldana, Johnny. *Nitel Araştırmacılar için Kodlama El Kitabı*. Ed. Aysel Tüfekci Akcan-Nihat Şad. çev. Aysel Tüfekci Akcan. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2019.
- Serdar, Ziyaüddin. *İslam Medeniyetinin Geleceği*. Çev.Deniz Aydın. İstanbul: İnsan yayınları, 1986.

- Sevindik, Durmuş. *Orta Yaş Dönemi Bireylerde Dindarlık-Mutluluk İlişkisi: Denizli Örneği*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı / Din Psikolojisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, 2015.
- Suttles, Gerald D. *The Social Construction of Community*, University of Chicago, Chicago, 1972.
- Tahsinoğlu, Ali R. “Gündelik Hayatın İşleyişinden Komşuluk İlişkileri ve Önemi”. 2008. Erişim 30 Eylül 2024. http://www.siyasalbirikim.com.tr/artikel.php?artikel_id=740.
- Koçyiğit-Talat, Cerrahoğlu-İsmail. *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1990.
- Taşgetiren, Ahmet. “*Komşuluk: Evrensel İnsani Sorumluluk*”, *Komşuluk: İnsani Sorumluluk*, ed. İsmail Derin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2013.
- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı. *21. Yüzyılın Eşiğinde ÖRF ve ADETLERİMİZ (Türk Töresi)*. Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1997.
- Tokur, Behlül. *Klasik ve Güncel Konularıyla Din Psikolojisi*. Ankara: Sonçağ Akademi, 1.Baskı., 2020.
- Tokur, Behlül. *Stres ve Dindarlık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.
- Türkan, Hüseyin. *Evrensel Değerler- İnsanlığın Ortak Değerleri Komşuluk*. İstanbul, 2019. https://evrenseldegerler.org.tr/wp-content/uploads/2019/09/komsuluk_2019.pdf
- Türkmen, Sabri. *İslam'da Komşuluk*. İstanbul: Çıra Akademi Yayınları, 2016.
- Usta Baki, Bahar. *Güvenlikli Sitede Komşuluk İlişkileri Bağlamında Suç Korkusu*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2021.
- Yapıcı-Asım, Kalgı- Mehmet Emin. “Cihatçılık ve modernlik kıskacında aidiyet ve zihniyet: Şanlıurfa selefleri örneği”. Ed: Ahmet Özpolat ve Asım Yapıcı. *Zihniyet ve Din: Disiplinlerarası Zihniyet Çözümlemesi* içinde. Adana: Karahan Kitapevi, 2018.

- Yelken, Ramazan. *Cemaatin yeni evi: Kent-metropol*. Ed: Köksal Alver. *Kent Sosyolojisi*. Ankara: Hece Yayınları, 2012.
- Yıldırım-Ali, Şimşek-Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 11. Basım, 2018.
- Yıldız-Cengiz, Gündüz-Mustafa. “Türk Yazılı Kültüründe Komşuluk.” *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7/25 (2008), 123-138.
- Yıldız-Cengiz, Gündüz-Mustafa. *Komşuluk Kültürü*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2015.
- Yılmazöz, Ülker. *Kentsel Dönüşüm Sonrası Komşuluk İlişkileri*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Zinnbauer, Brian J.- Pargament, Kenneth I. “Religiousness And Spirituality”. *Handbook of The Psychology of Religion and Spirituality*. ed. Raymond Paloutzian- Crystal L. Park. New York: The Guilford Press, 1st. Publication, 2005.
- Wach, Joachim, *Din Sosyolojisi*. Çev. Ünver Günay, İstanbul: MÜİFV Yayınları, 1995.
- Clark, Walter Houston. *The Psychology of Religion*. New York: The Macmillan Company, 1958.
- Wirth, Lous. “Urbanism as a Way of Life”. *American Journal of Sociology*. 44/1(1938), 1–24. <http://www.jstor.org/stable/2768119>

7. EKLER

Ek-1. Anket Soruları

A. Olgusal Kimlik Soruları

- 1) Kaç yaşındasınız?
- 2) Eğitim durumunuz nedir?
- 3) Çalışma durumunuz nedir?
- 4) Mesleğiniz nedir?
- 5) Medeni durumunuz nedir?
- 6) (Evli-boşanmış-dul cevabı verenlere) Çocuğunuz var mı? Varsa kaç tane?
- 7) Ekonomik durumunuzu (iyi-orta-kötü) nasıl derecelendirirsiniz?
- 8) Nerede (köy-ilçe-büyükşehir) yetiştiniz?
- 9) Dindarlık durumunuzu 1'den 5'e kadar bir rakamla değerlendirecek olsanız, nasıl değerlendirirsiniz?

B. Mülakat Soruları

Görüşme Soruları

Komşuluk kavramı:

- 1) Oturduğunuz apartmanda kaç daire var? Siz bunlardan kaçıyla komşuluk yapıyorsunuz?
- 2) Komşuluk kelimesi sizin için ne ifade etmektedir?
- 3) Kendinizi iyi bir komşu olarak görüyor musunuz? Size göre iyi bir komşu nasıl olmalı?

Sosyal Destek ve Komşuluk:

- 4) Sizin için komşuluk önemli midir? Eğer önemliyse neden önemlidir?
- 5) Sizce eski komşuluklar kaldı mı? Eğer kalmadıysa bunun temel sebebi size göre nedir?
- 6) Komşularınız arasında yardımlaşma ve dayanışma var mıdır? Komşu komşunun külüne muhtaçtır sözünden hareketle hangi konularda nasıl yardımlaşırsınız?
- 7) Komşunuzla daha sık görüşmenizde komşunuzun hangi özelliği etkili olmaktadır?
- 8) Komşunuzla görüşmemenizde hangi özelliği etkili olmaktadır?

Dindarlık:

- 9) Sizce dindar bir insan nasıl olmalıdır?
- 10) Kendinizi dindar bir insan olarak görüyor musunuz?
- 11) İbadetlerinizi ne ölçüde yerine getirirsiniz?

Komşuluk ve Dindarlık:

- 12) Komşuluğun dinle veya dindar olmakla bir ilişkisi var mıdır?
- 13) Toplumdaki hızlı değişim her alanda olduğu gibi komşuluğu da etkilemekte, sizce gelecekte komşuluk ilişkileri bu değişimle birlikte hangi yöne doğru evrilmektedir, bu konuda neler söylersiniz?

Ek-2. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Rumuz	Yaş	Eğitim Durumu	Büyüdüğü Yer	Meslek	Maddi Durum	Medeni Durumu	Çocuk Sayısı	Dindarlık Ölçeği
Katılımcı 1	47	İlkokul	Köy	Ev Hanımı	Orta	Evli	3	3
Katılımcı 2	41	Lisans	Büyükşehir	Diorama	İyi	Evli	0	4
Katılımcı 3	36	Ortaokul	Büyükşehir	Ev hanımı	İyi	Evli	3	3
Katılımcı 4	38	İlkokul	Köy	Ev hanımı	İyi	Evli	3	3
Katılımcı 5	46	Lise	Büyükşehir	Terzi	İyi	Evli	2	4
Katılımcı 6	50	Lise	Büyükşehir	Ev hanımı	İyi	Evli	3	3
Katılımcı 7	52	İlkokul	Büyükşehir	Ev hanımı	Orta	Evli	2	5
Katılımcı 8	32	Lisans	Büyükşehir	Öğretmen	İyi	Evli	2	3
Katılımcı 9	27	Lisans	Büyükşehir	Öğretmen	Orta	Bekar	0	3
Katılımcı 10	47	Lisans	Büyükşehir	Ev hanımı	İyi	Evli	3	4
Katılımcı 11	45	İlkokul	Büyükşehir	Ev hanımı	Orta	Evli	3	3
Katılımcı 12	51	İlkokul	Büyükşehir	Ev hanımı	İyi	Evli	3	3
Katılımcı 13	53	Lise	Büyükşehir	Ev hanımı	Orta	Evli	3	4
Katılımcı 14	55	Lisans	Büyükşehir	Öğretmen	İyi	Bekar		4
Katılımcı 15	26	Yüksek lisans	Büyükşehir	Araştırma görevlisi	İyi	Bekar		4
Katılımcı 16	30	Lisans	Büyükşehir	Kuran kursu öğreticisi	Orta	Evli	1	4
Katılımcı 17	29	Lisans	Köy	Kuran kursu öğreticisi	Orta	Evli	0	3
Katılımcı 18	35	Lisans	Büyükşehir	Kuran Kursu Öğreticisi	Orta	Evli	2	3
Katılımcı 19	47	Lise	Büyükşehir	Ev hanımı	Orta	Evli	4	2
Katılımcı 20	33	Lise	Köy	Temizlik görevlisi	Orta	Evli	2	1
Katılımcı 21	57	Ortaokul	Büyükşehir	Market sahibi	İyi	Evli	3	5
Katılımcı 22	46	İlkokul	Köy	Aşçı	Orta	Bekar	3	4
Katılımcı 23	27	Lisans	Büyükşehir	Öğretmen	İyi	Evli	1	3
Katılımcı 24	33	Lisans	Büyükşehir	Öğretmen	İyi	Evli	0	3
Katılımcı 25	48	Lise	Büyükşehir	Ev hanımı	İyi	Evli	3	4

EK-3. Etik Kurul Raporu

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ (AYBÜ) SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU PROJE ONAY BELGESİ

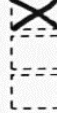

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri bölümü öğrencilerinden Şuheda Nur DİŞLİ ALTIN' ın **Komşuluk ve Dindarlık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma** adlı araştırması değerlendirilmiştir. *(Bu kısım başvuru sahibi tarafından doldurulmalıdır)*

Proje etik açısından uygun bulunmuştur.

Proje etik açısından geliştirilmesi gerekmektedir.

Proje etik açısından uygun bulunmamıştır.

AYBÜ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU KARARI (Etik Kurul tarafından doldurulacaktır)	
Araştırma kodu (Yıl – Araştırma sıra no)	2024-390
Başvuru formunun Etik Kurula ulaştığı tarih	05.04.2024
Etik Kurul Karar toplantı tarihi ve karar no	24.04.2024 / 04-390
Yer	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Esenboğa Külliyesi
Katılımcılar	Formda imzası bulunan üyelerimiz toplantıya katılmıştır.

KURUL BAŞKANI VE ÜYELER:

Prof. Dr. Zafer ÇELİK

Başkan

Prof. Dr. Suat ERDEM

Üye

Doç. Dr. Bahar İNKAYA

Üye

Doç. Dr. Bayram SİNKAYA

Üye

Doç. Dr. Hakan DULKADİROĞLU

Üye

Doç. Dr. Halime Şenay GÜZEL

Üye

Doç. Dr. Keziban Büşra KAYNAK EKİCİ

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Asuman ÇUKUR

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Esin KIVRAK KÖROĞLU

Üye

Dr. Öğr. Üyesi İrem ŞENGÜL

Üye

Dr. Öğr. Üyesi İpek METE

Üye

.. / İMZA / ..